Concept BEELDKWALITEITSPLAN

Stadsdeel 'DE BAARSJES' Amsterdam

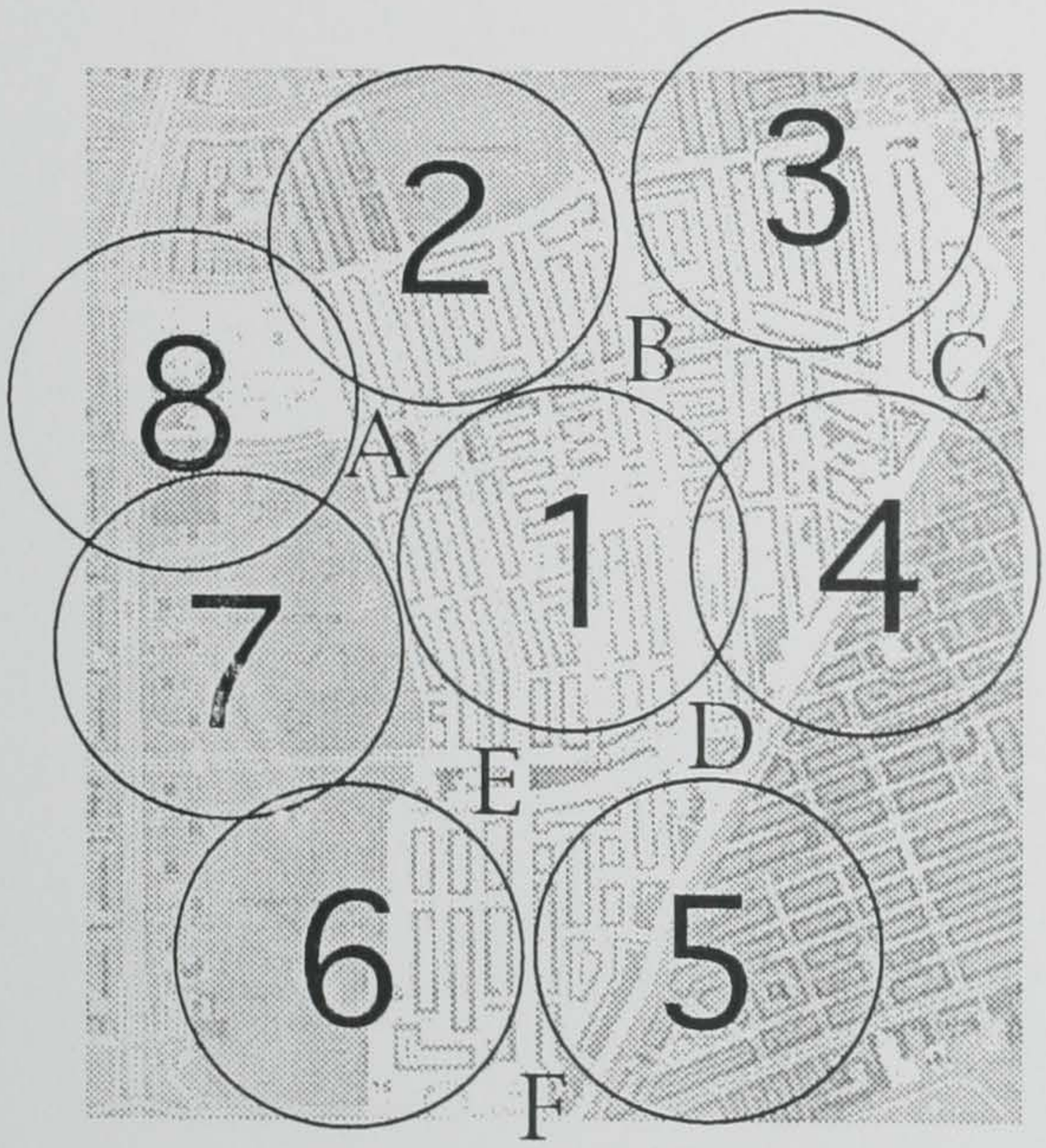

Prof.dr.ir. Taeke Marten de Jong
Ir. Christoph Maria Ravesloot

14 maart 1995

CONCEPT BEELDKWALITEITSPLAN

Prof.dr.ir. Taeke Marten de Jong
Ir. Christoph Maria Ravesloot

14 maart 1995

INHOUD

1 INLEIDING 3

2 DOEL- EN PROBLEEMSTELLING 5

3 UITGANGSPUNTEN 7
3.1 Variatie 7
3.2 Schaalniveaus 9
3.3 Focus 11
3.4 Het per schaalniveau vastleggen van beeldkwaliteit in De Baarsjes 13
3.5 Thema's, varianten en overige variaties 14

4 WIJKBEELD 17
4.1 Algemene thema's en markante punten 17
4.2 Bijzondere thema's 18
4.3 Variaties 21

5 BUURTBEELDEN 23
5.1 Buurt 1 23
5.1.A Algemene thema's 25
5.1.B Bijzondere thema's 26
5.1.C Componentvarianten 29
5.1.D Detailvariatie 32
5.1.E Evaluatie 35
5.2 Buurt 2 39
5.2.A Algemene thema's 39
5.2.B Bijzondere thema's 40
5.2.C Componentvarianten 41
5.2.D Detailvariatie 43
5.2.E Evaluatie 44
5.3 Buurt 3 47
5.3.A Algemene thema's 47
5.3.B Bijzondere thema's 48
5.3.C Componentvarianten 49
5.3.D Detailvariatie 51
5.3.E Evaluatie 52
5.4 Buurt 4 55
5.4.A Algemene thema's 55

5.4.B Bijzondere thema's 56
5.4.C Componentvarianten 57
5.4.D Detailvariatie 59
5.4.E Evaluatie 60
5.5 Buurt 5 63
5.5.A Algemene thema's 63
5.5.B Bijzondere thema's 64
5.5.C Componentvarianten 65
5.5.D Detailvariatie 67
5.5.E Evaluatie 68
5.6 Buurt 6 71
5.6.A Algemene thema's 71
5.6.B Bijzondere thema's 72
5.6.C Componentvarianten 73
5.6.D Detailvariatie 74
5.6.E Evaluatie 75
5.7 Buurt 7 77
5.7.A Algemene thema's 77
5.7.B Bijzondere thema's 78
5.7.C Componentvarianten 79
5.7.D Detailvariatie 79
5.7.E Evaluatie 80
5.8 Buurt 8 83
5.8.A Algemene thema's 83
5.8.B Bijzondere thema's 83
5.8.C Componentvarianten 83
5.8.D Detailvariatie 83
5.8.E Evaluatie 83

6 AANSLUITDETAILS OP WIJKNIVEAU 84

7 BOVENWIJKSE BEELD-ELEMENTEN 89

BIJLAGEN 94

AANTEKENINGEN 96

INDEX 103

Copyright alle rechten voorbehouden T.M. de Jong, C.M. Ravesloot

1 INLEIDING

In het boek over het Mercatorplein en de Baarsjes van Geurtsen en Van Rooy "Een gat in de ruimte" citeert Van Rooy een artikel van Berlage uit 1919 in het tijdschrift "De Nieuwe Tijd" over het vraagstuk van de collectieve woning, het verschijnsel van op elkaar gestapelde of aan elkaar geschakelde woningen van hetzelfde type. "Die ontwikkeling moeten wij aanvaarden; zij is niet alleen een sociaal-economische noodzakelijkheid, maar zelfs een esthetische, omdat de ritmische herhaling van hetzelfde motief een primaire esthetische werkzaamheid is. .. De moderne stedebouw streeft naar individualisering van het stadsgezicht, niet naar die van het enkele huis. Niet dit, maar de ritmische aaneenrijging der huizen, het blokfront vormt het ruimte-element voor de hedendaagse stadsbouwkunst."
Enerzijds verzette Berlage zich tegen de valse individualiteit van de "revolutiebouw" waarvan in de Baarsjes de Admiraal De Ruijterweg en een zuidelijk deel van de Hoofdweg nog getuigen, anderzijds tegen "de orgie van architecturaal individualisme" van zijn leerlingen in de Amsterdamse School. De massa-woningbouw vergde in de jaren '20 standaardisering en Berlage schreef daarover positieve artikelen, mede geïnspireerd door zijn reis naar New York.

Revolutiebouw, Amsterdamse School, Wijdeveld

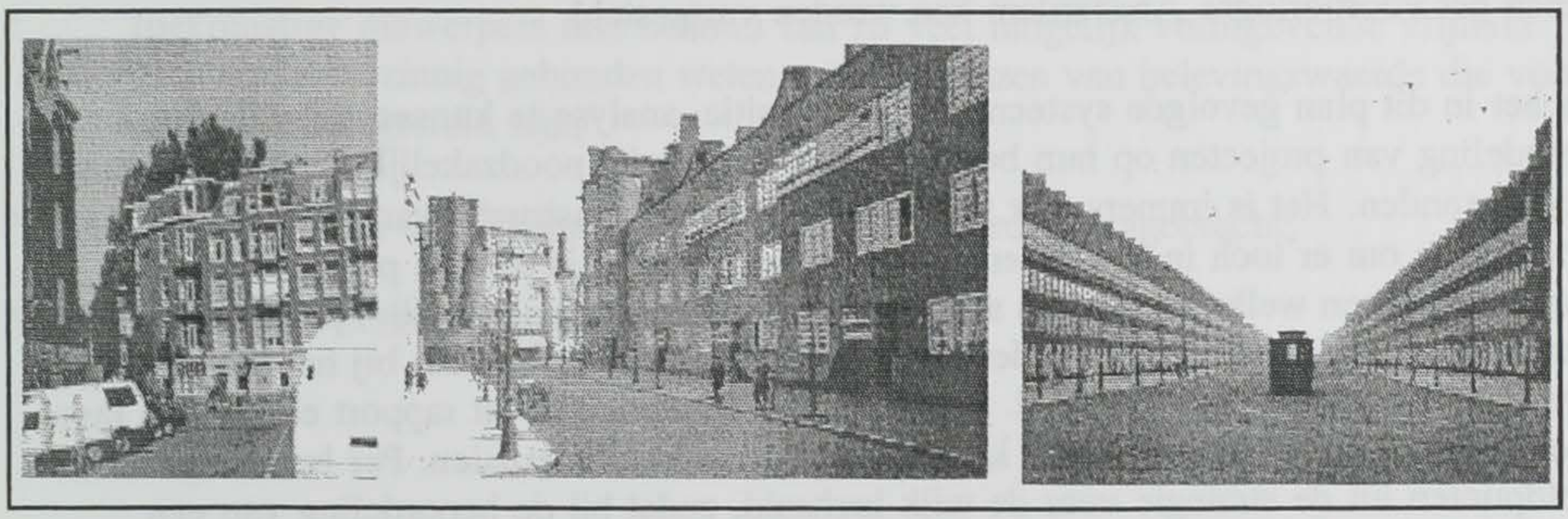

Het stadsdeel De Baarsjes vormt een historisch beeld van dit debat en het eerste voorbeeld waarbij na het individualisme van de Amsterdamse School repetitie als esthetisch middel werd ingezet om het bijzondere, afwijkende, opvallende te laten uitkomen door een beheerste toepassing, met name op de hoeken van een blok. De vraag om de hoeveel meter men iets bijzonders kan toestaan om enerzijds een chaotisch beeld en anderzijds de gewraakte monotonie te ontlopen is actueler dan ooit. De vraag is moeilijk oplosbaar, omdat ons beeld van de gebouwde omgeving afhankelijk is van het kader waarin wij haar beschouwen: de wijk, de buurt, het blok, de gevel, de direkte omgeving van onze woning of de woning zelf.
De wijk kan in het ene opzicht gevarieerd zijn, in het andere opzicht monotoon. Bovendien kan de wijk gevarieerd zijn, maar de buurten waaruit hij bestaat elk afzonderlijk monotoon. Variatie is schaalafhankelijk.

INLEIDING

Dit beeldkwaliteitsplan legt vast welke beeldbepalende thema's voor de wijk als geheel en voor elke buurt afzonderlijk behouden moeten blijven of zelfs bevorderd en in welke mate variaties (varianten) of zelfs uitzonderingen op deze thema's moet worden nagestreefd. Daarmee kan meer objectief worden bepaald of een nieuw bouwproject "past" in de door zijn historisch homogene stijl waardevolle omgeving van de Baarsjes, maar ook, of hier en daar iets uitzonderlijks kan worden toegestaan waarmee de waarde van de bestaande omgeving alleen maar gebaat is[1]. Tot hoever kunnen wij het bijzondere toelaten voordat het algemeen wordt[2]?

In dit beeldkwaliteitsplan doen wij behoudens een kleine voorstudie die nader aan de orde is in hoofdstuk 7, geen uitspraak op de vraag in hoeverre De Baarsjes zelf bijzonder is en in hoeverre deze wijk juist in het Amsterdamse beeld en in de gordel '20-'40 past. Het was één van de laatste wijken voordat Bosch en Lommer het tot dan toe gesloten bouwblok opende. Daarmee en met de ontwikkeling van Noord werd nog binnen de straal van 3 km van het vooroorlogse Amsterdam de toon gezet voor het naoorlogse Amsterdam buiten die cirkel. De naoorlogse open verkavelde uitbreidingen blijven binnen een cirkel van 10 km van de huidige agglomeratie. Zij hebben een heel andere maat van repetitie dan binnen het vooroorlogse Amsterdam kan worden vastgesteld.

Om het in dit plan gevolgde systeem van compositie-analyse te kunnen gebruiken voor de beoordeling van projecten op hun beeldkwaliteit is het niet noodzakelijk het ook helemaal te doorgronden. Het is immers ook niet noodzakelijk de constructie van een auto helemaal te begrijpen om er toch in te kunnen rijden. In hoofdstuk 5 is telkens per buurt op één kaart aangegeven welke elementen als beeldbepalend gelden en in welk opzicht. De terminologie in de toelichting bij deze kaart sluit zoveel mogelijk aan bij het gangbare gebruik in de gewone omgangstaal. Soms hebben de termen in dit rapport echter een meer precieze betekenis gekregen. Deze kan men via de index achterhalen. Per buurt zijn enkele hoofdpunten uit de strategie voor de wijk herhaald, zodat bij de beoordeling van een project het betreffende buurthoofdstuk uitgangspunt kan zijn. Hoofdstuk 5 is daardoor te beschouwen als de aanzet tot een verzameling buurtbeeldkwaliteitsplannen met uniforme hoofdstukindeling en dezelfde opzet als het wijkbeeldkwaliteitsplan in hoofdstuk 4. Alleen buurt 1 is in die zin uitgewerkt gezien zijn prioriteit in het wijkbeeld. Zolang in hoofdstuk 5 niets nader als uitzondering op hoofdstuk 4 geregeld is, geldt op elk schaalniveau het gedetailleerde wijkthema van hoofdstuk 4. De paragraaf Evaluatie in elk buurtbeeld leent zich naast het wijkthema als uitgangspunt voor het opstellen van een stedebouwkundig programma per buurt of buurtcomponent. Behalve bij de centraal gelegen buurt 1 is mede met het oog op mogelijke toekomstige grenswijzigingen voor elke buurt over de grenzen van het stadsdeel heen gekeken, maar de uitspraken en het vaststellen van de thematiek per buurt zijn beperkt tot huidige oppervlak van De Baarsjes.

2 DOEL- EN PROBLEEMSTELLING

De doelstellingen van het beeldkwaliteitsplan De Baarsjes zijn:

1 Het beeldkwaliteitsplan moet een juridisch bruikbaar[a] kader bieden waaraan bouwvergunningen, inrichtingsplannen voor de openbare ruimte en (stedebouwkundige) programma's van eisen getoetst kunnen worden.

2 In het plan moet het bestaand beleid met betrekking tot beeldkwaliteit geïntegreerd worden (onder andere de Welstandsnota).

3 Het plan moet een prioriteitsvoorstel doen voor accenten in de aanpak van het stadsdeel teneinde op een efficiënte wijze een zo hoog mogelijke beeldkwaliteit te verkrijgen.

Deze doelstellingen laten zich als volgt uitwerken in een probleemstelling.

Hoe beschrijven we deze beeldkwaliteit zodanig dat:

* door plantoetsers die vormen van variatie en repetitie kunnen worden aangegeven en aangehouden die men wil behouden of verder ontwikkelen;
* toekomstige ontwerpers met behoud van zo veel mogelijk vormgevende vrijheid zich ondubbelzinnig gebonden weten aan de grenzen van belevingswaarde die voor het stadsdeel gesteld zijn;
* wijzigingen in opvattingen eenvoudig kunnen worden aangebracht;
* eenduidige controle mogelijk is?

---

[a] Juridisch bruikbaar, dus niet: juridisch. Dat valt buiten dit onderzoek.

Beeld

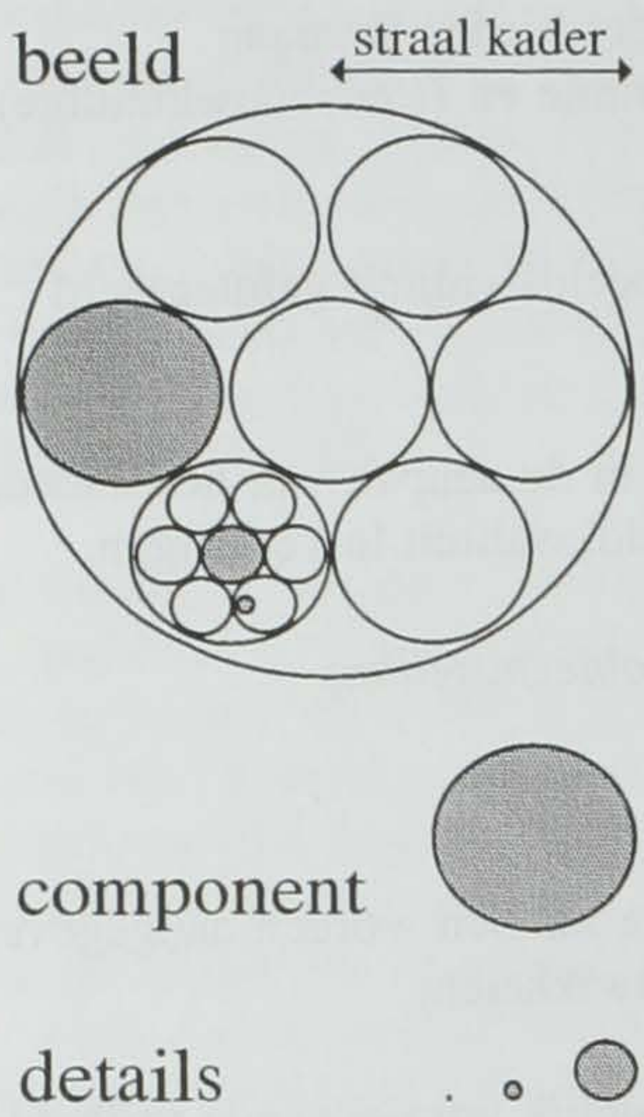

Beeldkwaliteit

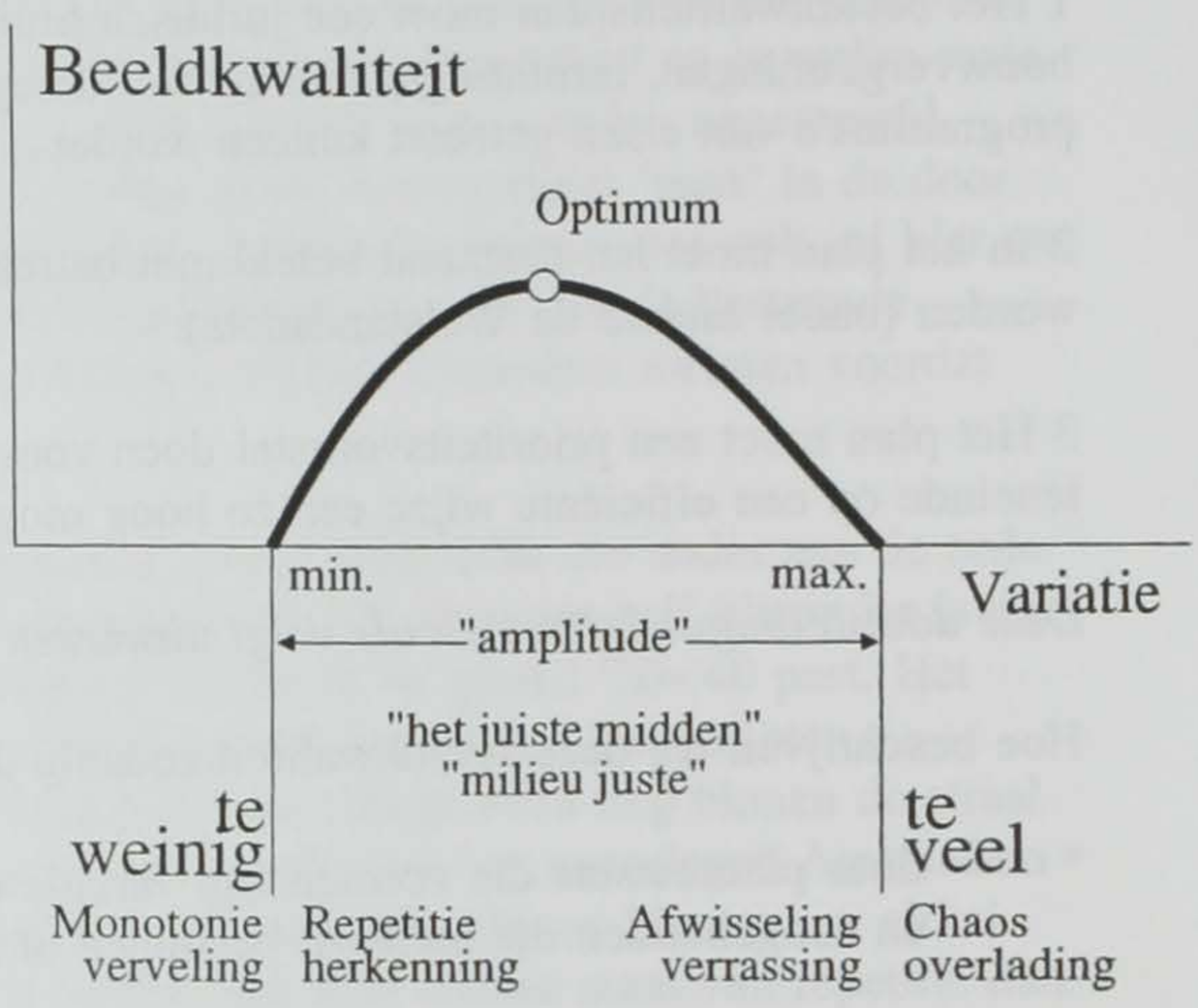

Variatie

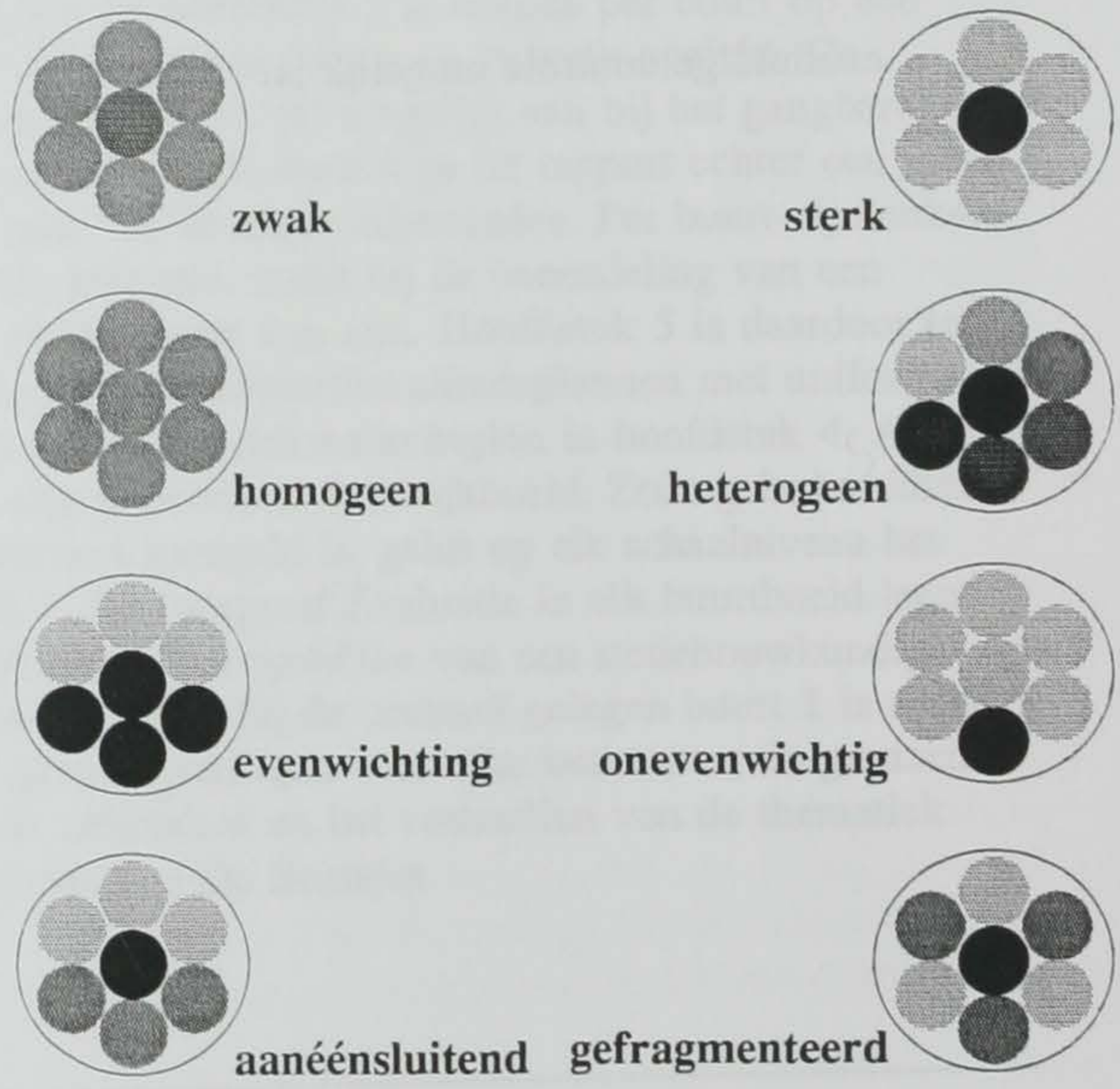

3 UITGANGSPUNTEN

3.1 Variatie

Uitgangspunt is, dat beeldwaliteit een functie is van variatie in de omgeving. Te weinig variatie (monotonie) veroorzaakt verveling, teveel (chaos) veroorzaakt overlading. Tussen beide liggen voor ieder individuele grenzen en optima van herkenning door repetitie en verrassing door afwisseling. Deze relatie spreekt zich niet uit over de *betekenis* van de gebouwde omgeving, maar over haar potentie betekenissen van verschillende aard te huisvesten. Dat deze eenvoudige relatie niet eerder is benut, ofschoon veel psychologisch onderzoek daarop betrekking heeft, is te wijten aan *schaalproblemen* bij de toepassing. Daarom zullen we beelden op verschillende schaalniveaus afzonderlijk beschouwen (wijkbeeld, buurtbeeld, blokbeeld enz). Binnen elk beeld zullen we een schaalonderscheid maken tussen *componenten* en *details*. Wij beschouwen delen, groter dan ééntiende van het beeld als componenten die de *compositie* bepalen. Alles wat kleiner is dan ééntiende noemen we voorlopig "details"[3].

De componenten in een beeld kunnen meer of minder op elkaar lijken. Als zij weinig op elkaar lijken is het *contrast* sterk, anders zwak. Binnen een beeld kan men tussen de componenten die het meest en het minst op elkaar lijken een *kleinst waarneembaar contrast* en een *grootst waarneembaar contrast* onderscheiden. Als alle componenten op elkaar lijken (niet contrasteren), noemen we de *samenstelling homogeen*, als ze verschillen *heterogeen*. Tussen verzamelingen gelijkende componenten kan men een *verhouding* waarnemen. Deze verhouding kan *evenwichtig* en *onevenwichtig* zijn. Bij hetzelfde contrast, dezelfde samenstelling, en dezelfde verhouding kan nog variatie in *compositie* worden onderscheiden. De gelijke componenten in een compositie kunnen meer of minder *aanéénsluitend* gegroepeerd zijn.

Variatie op het ene schaalniveau (bijvoorbeeld tussen de componenten) laat onverlet dat op het andere schaalniveau (bijvoorbeeld tussen de details binnen een component) monotonie heerst[4]. Juist de toepassing van verschillende principes op verschillende schaalniveaus geeft een beeld "*spanning*". Men kan nu de ontwerpstrategieën naar schaalniveau ordenen in "accoorden" tussen verscheidenheid (V) en repetitie (R), bijvoorbeeld:

ACCOORDEN	A	B
tussen gebouwen:	Repetitie	Verscheidenheid
tussen componenten	Verscheidenheid	Repetitie
tussen details	Repetitie	Verscheidenheid

Het "ambachtelijke" architektonische accoord A (Repetitie op het niveau van het gebouw en het detail, maar Verscheidenheid op niveaus daartussen in, "RVR") contrasteert met het moderne accoord B ("VRV"). De huidige architektuur wordt immers vooral gewaardeerd om de unieke contour (V) van het gebouw als geheel en de originaliteit (V) van de details, terwijl tussen deze beide schaalniveaus in repetitie (R) als "architektonische helderheid" wordt gewaardeerd.

BEELDCOMPONENTEN EN DETAILS IN EEN STRAAL VAN 10, 30 EN 100 METER

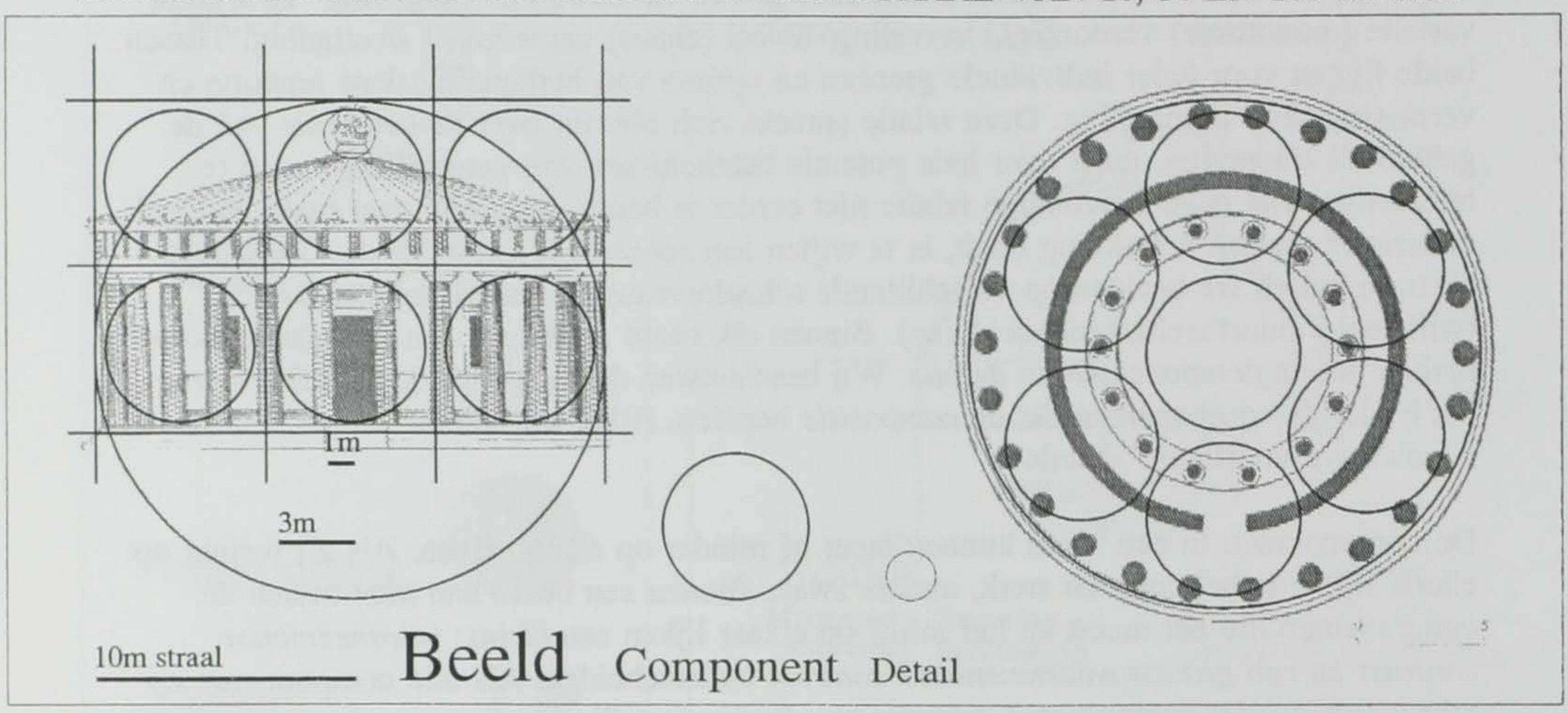

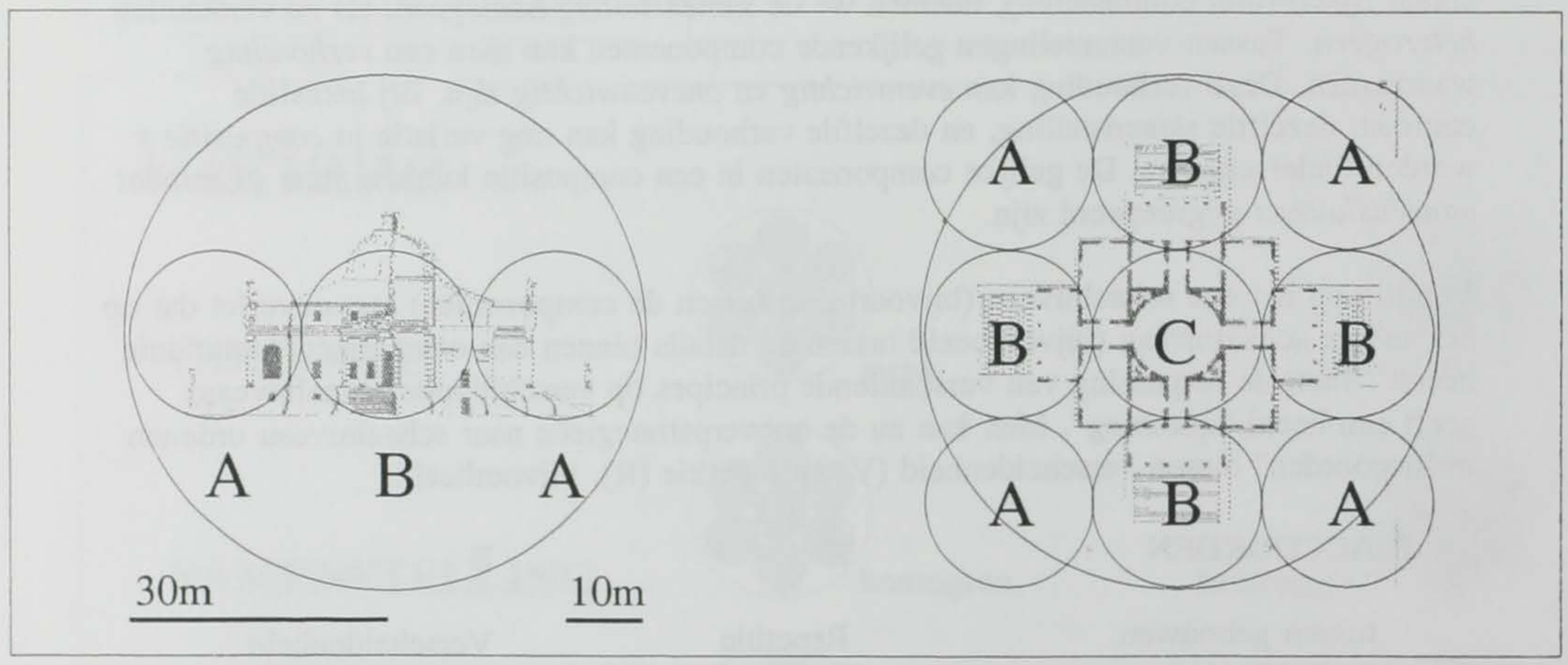

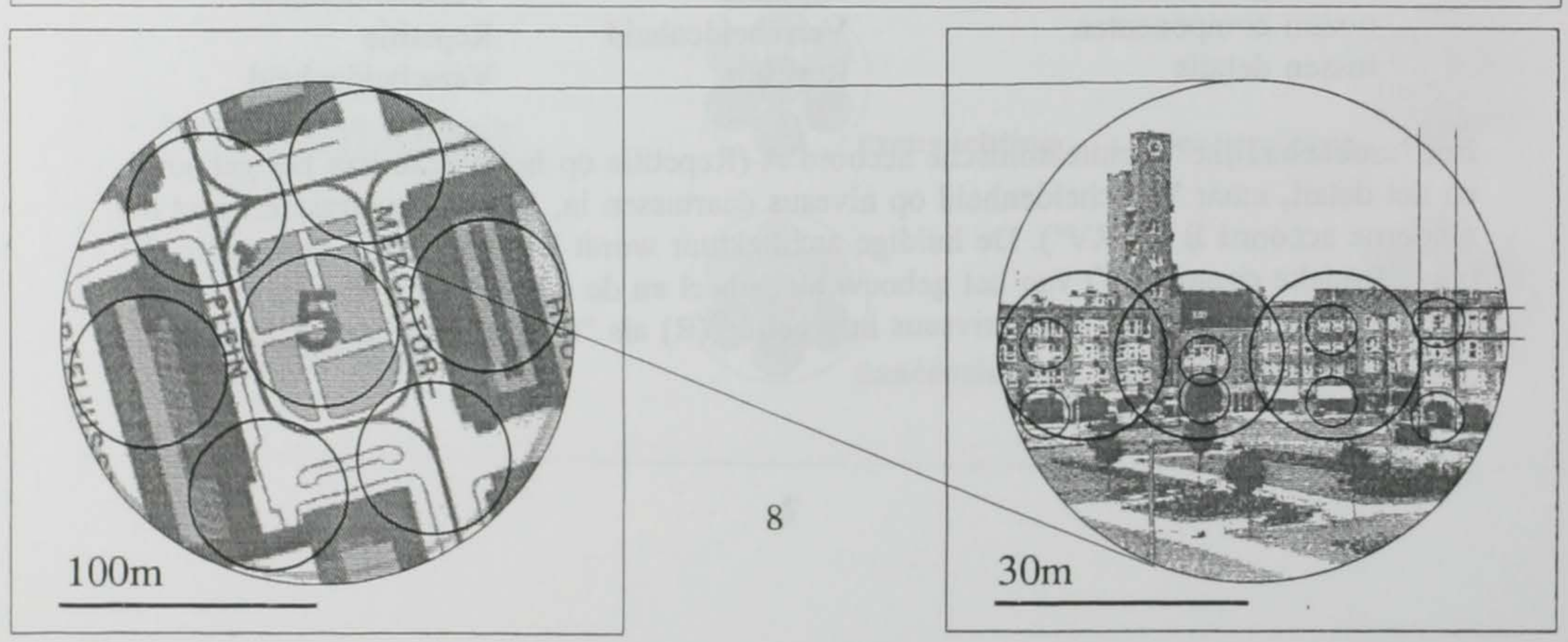

3.2 Schaalniveaus

Op de vorige bladzijde zijn drie bouwkundige stijlperioden en kortheidshalve daaraan gekoppeld drie schaalniveaus afgebeeld. Een tholos voor Asklepios in Epidauros met een straal van 10 meter, de Villa Rotonda van Palladio in een straal van 30 meter gevat en het Mercatorplein in het stadsdeel De Baarsjes van Berlage in een straal van 100 meter. In elke periode en op elke schaal laten zich componenten en details aanwijzen waarvan men kan vaststellen in hoeverre er meer sprake is van verscheidenheid of repetitie[5].

Deze tholos heeft bij toeval een diameter van 20 meter en dus een straal van 10 meter. De componenten van ca. 3 meter straal verschijnen in het beeld van de plattegrond als de centrale cella en de onderdelen van het peristyllum. In het aanzicht verschijnen zij in het beeld als ingangspartij en de flankerende delen van de zuilengalerij en een gelijksoortige indeling van de dakpartij en de voorgrond. De verdeling van de componenten van dezelfde grootte-orde is uiteraard vrij en niet gebonden aan een orthogonaal of hexagonaal grid. Als details verschijnen de kapitelen, triglyphen en andere ornamenten, te vatten in een kader van 1m straal. De componenten van de Villa Rotonda verschillen méér. De middenpartij domineert. Het bijzondere (B) wordt geflankeerd door algemene (A), repeterende componenten volgens het klassieke schema ABA[6]. In de plattegrond verschijnt een grote centrale partij C, geflankeerd door soortgelijke schema's ABA, waarbij dit keer de omringende ruimte als meest algemene component kan worden meegerekend. In het beeld van het Mercatorplein is de ruimte juist de centrale component (30m straal), geflankeerd door ongeveer evengrote groepen gevels in de hoeken en langs de lange zijden. De details bestaan hier uit gevel- (10m) raam- en ingangpartijen (3m). Ook het beeld van een blok kan worden beschreven in een straal van 100m.

Voor onze analyse onderscheiden we de volgende beelden met hun details, componenten en kader (straal aangeven in meters):

	detail <	component >	**kader**	ACCOORD BAARSJES
wijkbeeld	100		**1000**	R
buurtbeeld	30		**300**	V
ensemble	10		**100**	R
straatbeeld	3		**30**	V
gevelbeeld	1		**10**	R
huisbeeld	0,3		**3**	V
afwerkbeeld	0,1		**1**	R

In de Baarsjes lijken de buurten binnen het wijkbeeld op elkaar (R), maar binnen elke buurt variëren de pleinen, blok- en straatgroepen ("ensembles") sterk (V). Binnen elk ensemble afzonderlijk lijken de blokken en straten weer sterk op elkaar (R), maar binnen elk blok en elke straat variëren de gevels (V). Binnen de gevels repeteren de appartementen (R)[7], maar binnen elk huisbeeld variëert het afwerkbeeld (V).

MORFOLOGISCHE RECONSTRUCTIE VAN HET STADSDEEL DE BAARSJES

VERDELEN

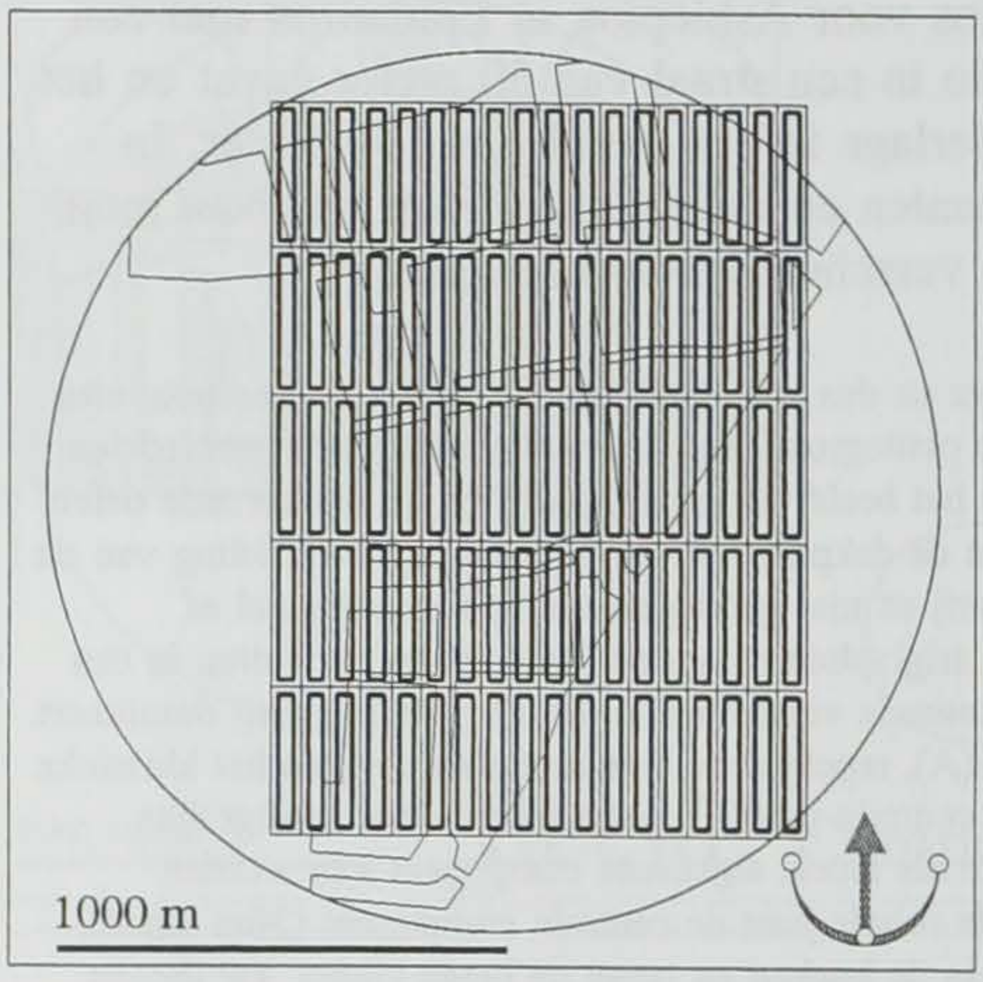

GELEDEN

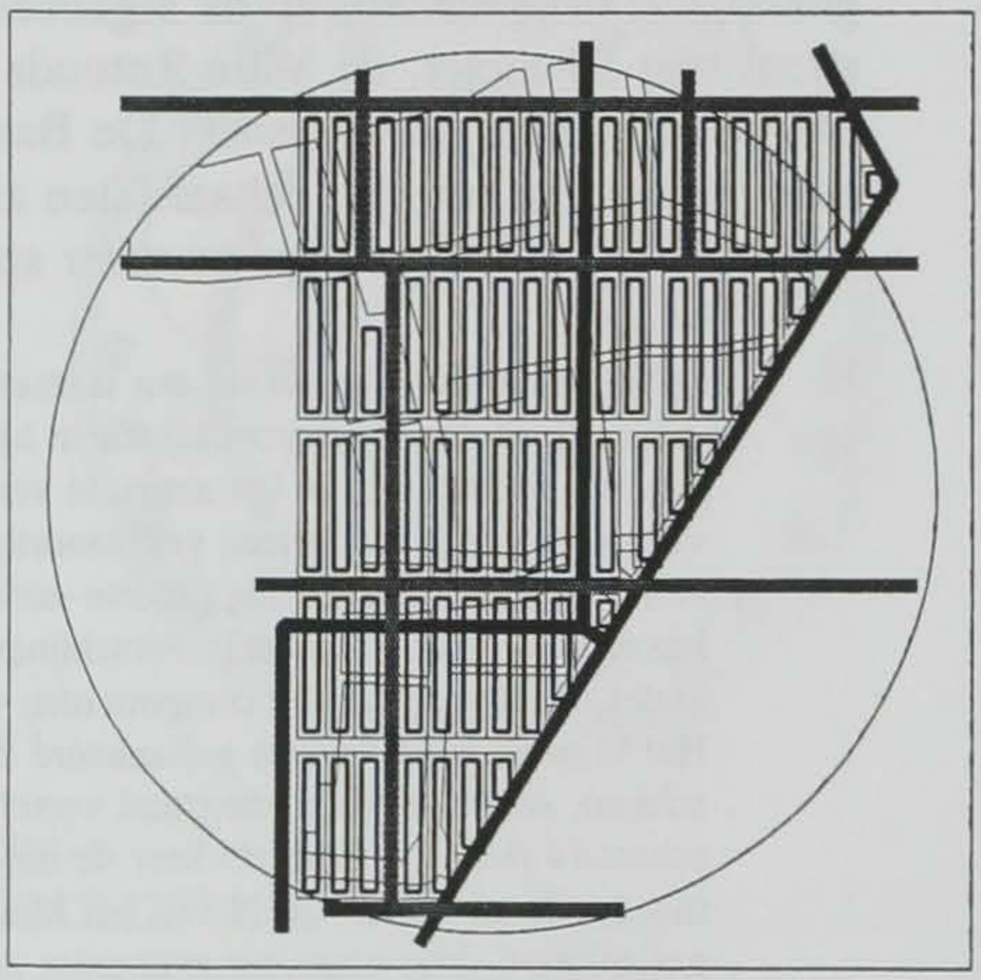

TAILLEREN

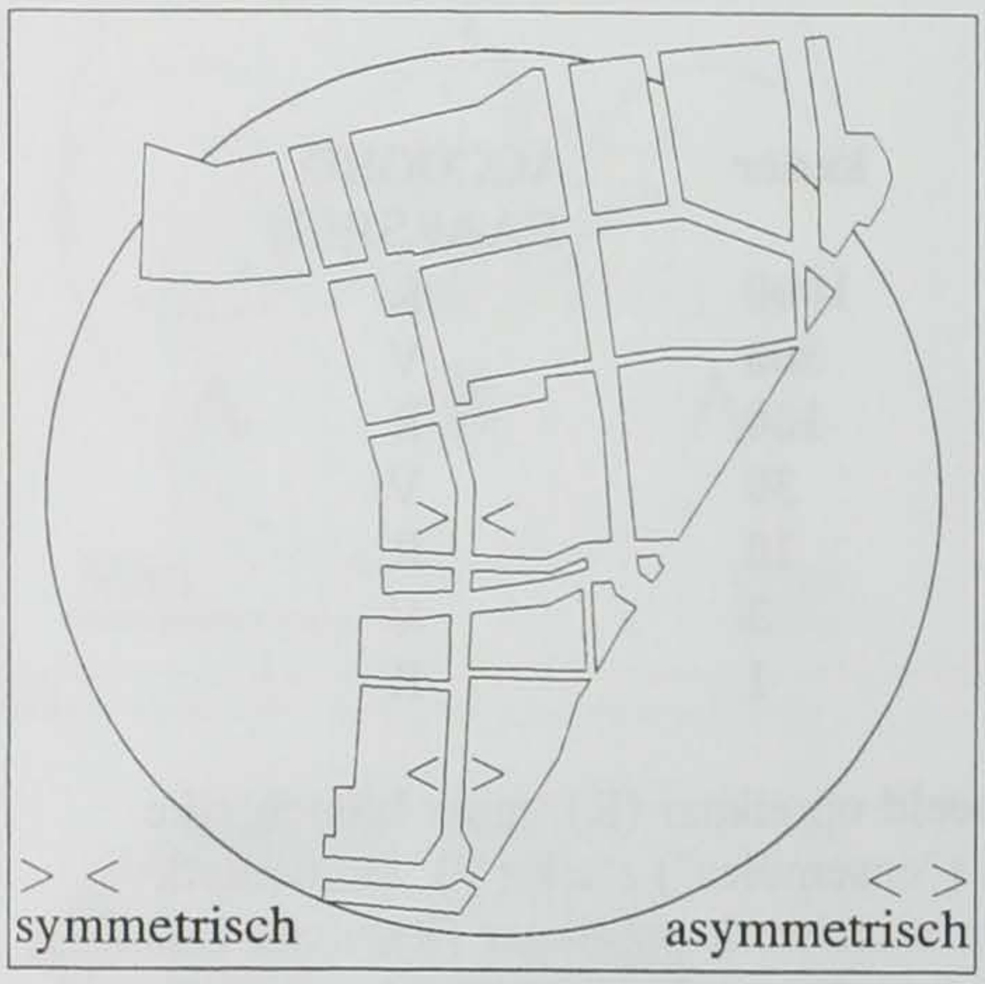

DETAILLEREN

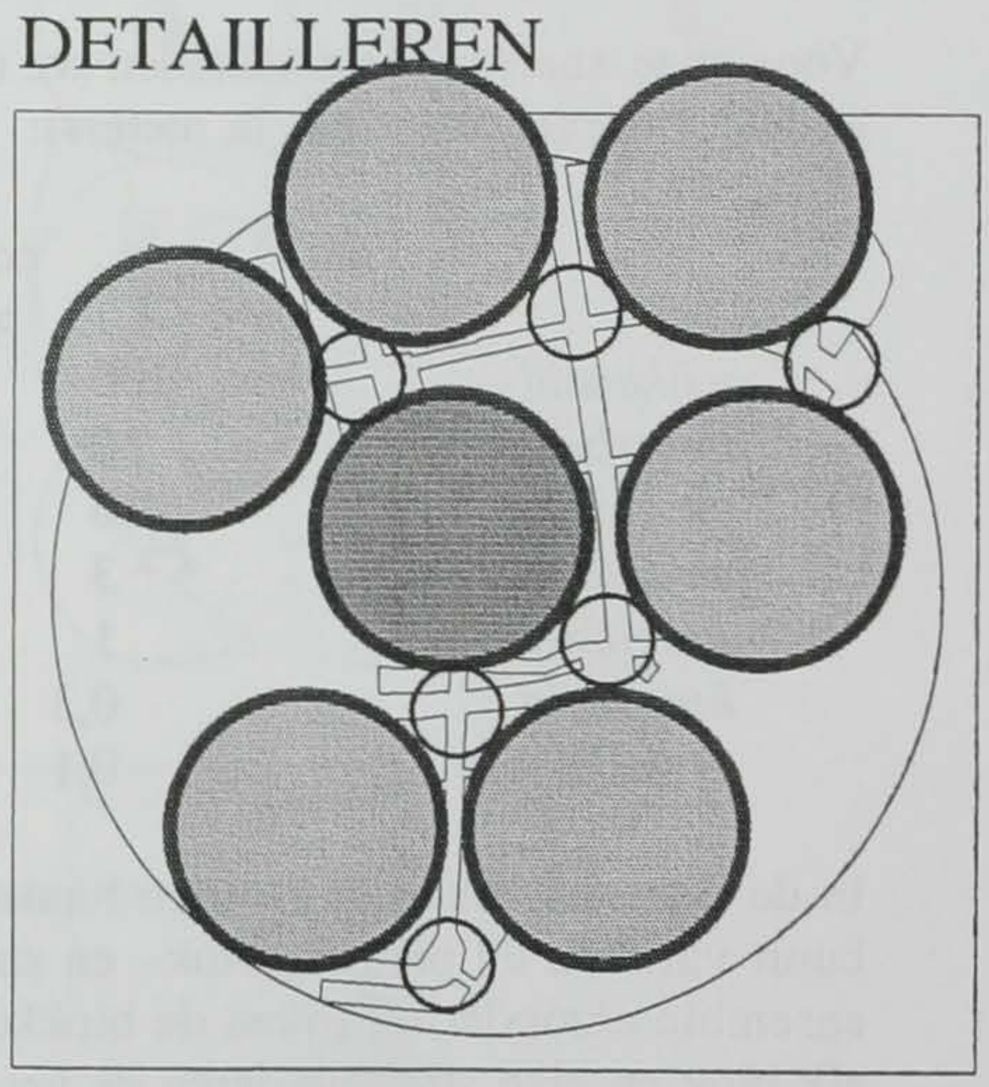

kenmerkend detail

aansluitdetail

component

3.3 Focus

De **variatie** in het wijkbeeld wordt in eerste instantie afgelezen aan de variatie **tussen** zijn componenten. Als componenten worden zo groot mogelijke eenheden binnen het beeld aangewezen waar**binnen** een maximale **repetitie** aan kenmerkende details kan worden gevonden. Het is alsof men met een zoeklicht ter groote van een component het beeld aftast tot men de grootste repetitie in de bundel gevat heeft. Wanneer men daardoor de te definiëren verscheidenheid (tussen de componenten) en repetitie (binnen de componenten) zó precies aan het schaalniveau van de wijk en zijn componenten bindt[a], is het van bijzonder belang geworden waar men de grenzen van een wijkcomponent (en dus de grenzen van de geformuleerde homogeniteit) kiest (*focus*).

> Ligt een weg bijvoorbeeld tússen twee wijkcomponenten, dan markeert deze weg het **verschil** tussen de wijkcomponenten, anders juist de **overéénkomst** binnen één wijkcomponent. In het ene geval kan dat leiden tot het vastleggen van een **asymmetrisch**, in het andere geval tot een **symmetrisch** straatprofiel. In het geval van de Baarsjes is de focus bijvoorbeeld bepalend voor de symmetrie van de Hoofdweg. Ter hoogte van de Postjesbuurt onderscheiden we om verschillende redenen ter weerszijden van de Hoofdweg twee verschillende wijkcomponenten. Daarom hoeven de tegenoverliggende straatwanden niet gelijk te zijn (<>). Passeert men echter de Postjesweg, dan is er sprake van een opmerkelijke symmetrie tussen de straatwanden (><). Dit wekt de indruk dat men hier een homogene buurt binnenkomt.

Hoe bepalen wij nu de focus? Naar het voorbeeld van Van der Hoeve en Louwe[8] is het stadsdeel "morfologisch gereconstrueerd" (zie de afbeelding op de vorige bladzijde)[9]. Het wijkoppervlak wordt allereerst in de twee aanwezige hoofdrichtingen zo gelijkmatig mogelijk ingedeeld met het meest repeterende *kenmerkende detail*: een bouwblok van 72 bij 360 meter. Daarmee is het huidige wijkbeeld tot op ca. 100 meter nauwkeurig gereconstrueerd. Deze denkbeeldige ontwerp–ingreep is als "*verdelen*" weergegeven. De tweede ingreep, "*geleden*", brengt zeer globaal de aansluiting van hoofdwegen en waterwegen op de omgeving aan en trekt de consekwenties voor een primaire indeling. Daardoor ontstaat een meer gedifferentieerd *topologisch schema* dat weer dichter bij de huidige werkelijkheid staat. Een derde ingreep snijdt de nog homogene delen los en "voegt" ze in de bestaande topografie. Deze ingreep wordt naar analogie van het werk van de kleermaker, de snijder, de couturier of tailleur "*tailleren*" genoemd. De volgende ingreep, het "*detailleren*" verdeelt nu het gebied in inwendig voorlopig als homogeen beschouwde componenten, gekenmerkt door daar**binnen** repeterende *kenmerkend details*. **Tussen** de componenten waar hun verschil juist culmineert, vindt men de *aansluitdetails*. Deze kunnen punt– of lijnvormig zijn, de omgevende componenten representeren of daarmee juist contrasteren.

---

[a] Voor het vastleggen van de overblijvende beeldbepalende variatie **binnen** elke wijkcomponent kan immers een buurtbeeld worden geformuleerd door op dat niveau relatief homogene buurtcomponenten te zoeken die onderling maximaal verschillen.

EEN GEVEL ALS KENMERKEND DETAIL IN EEN BUURTCOMPONENT

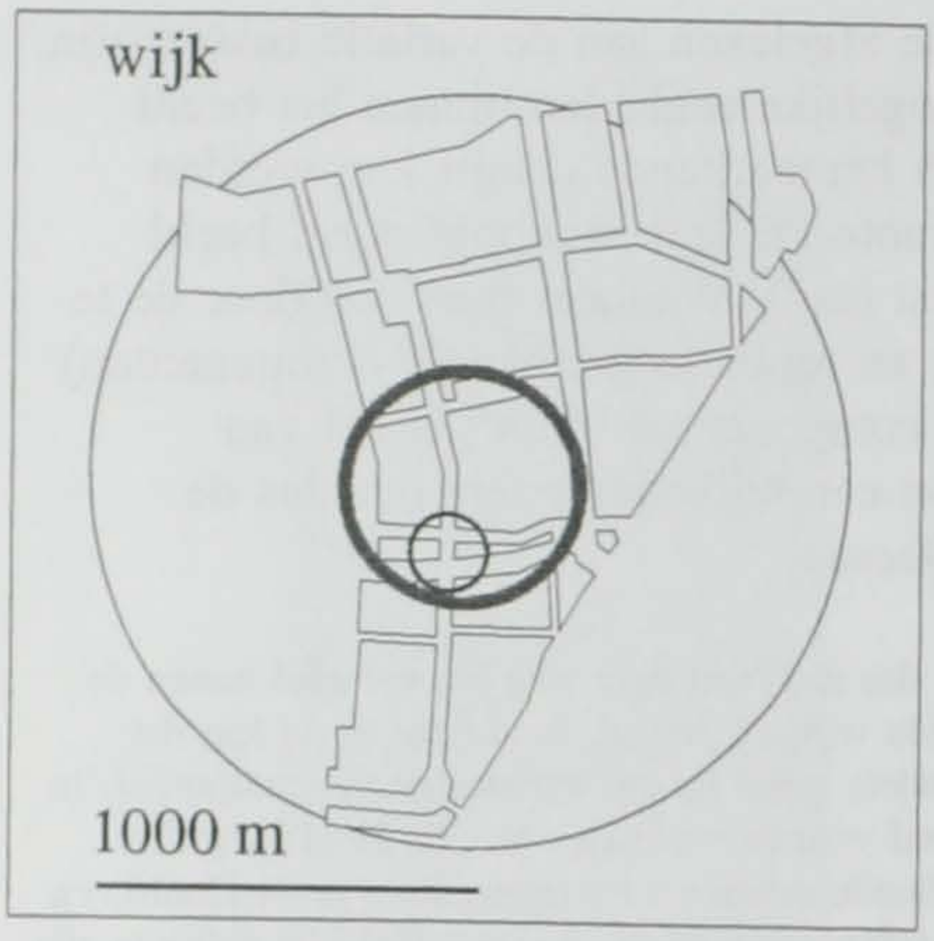

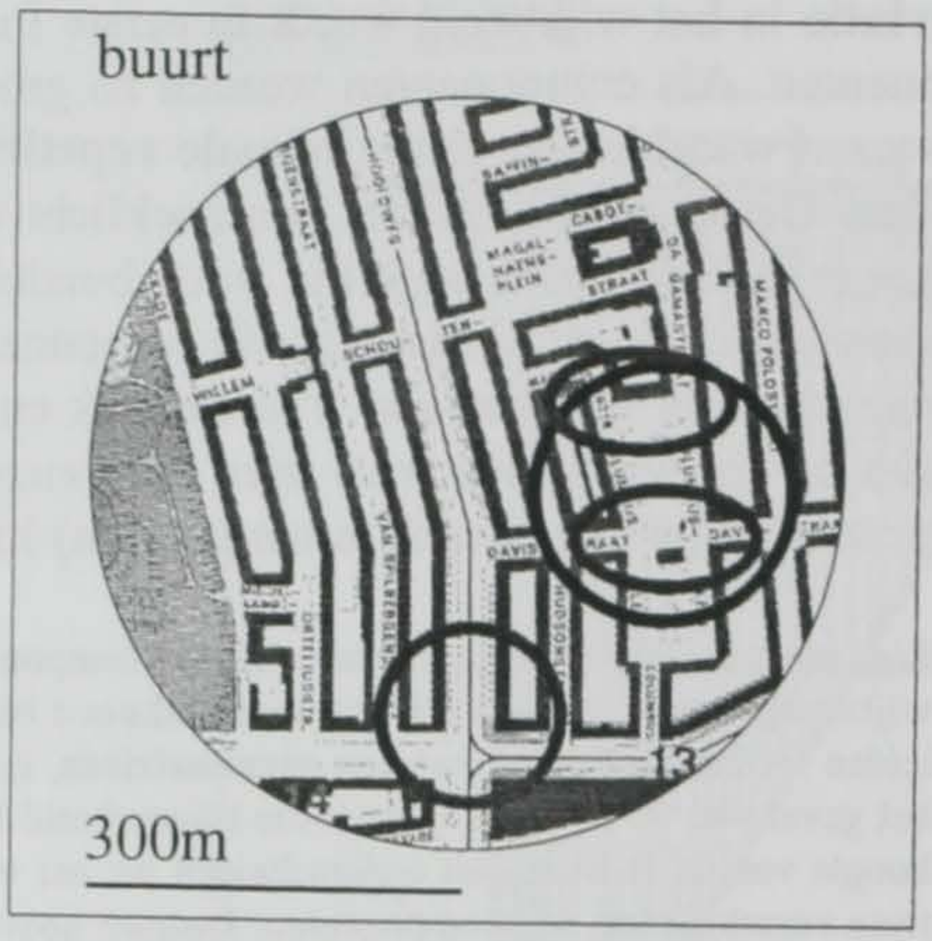

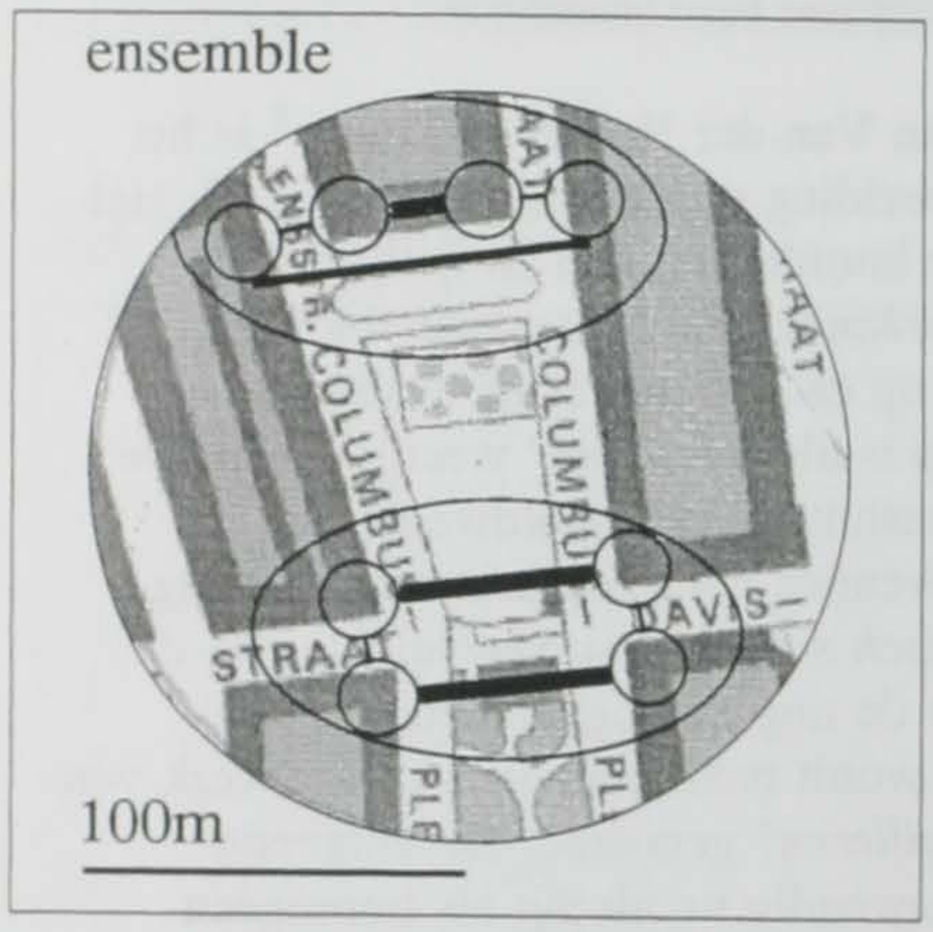

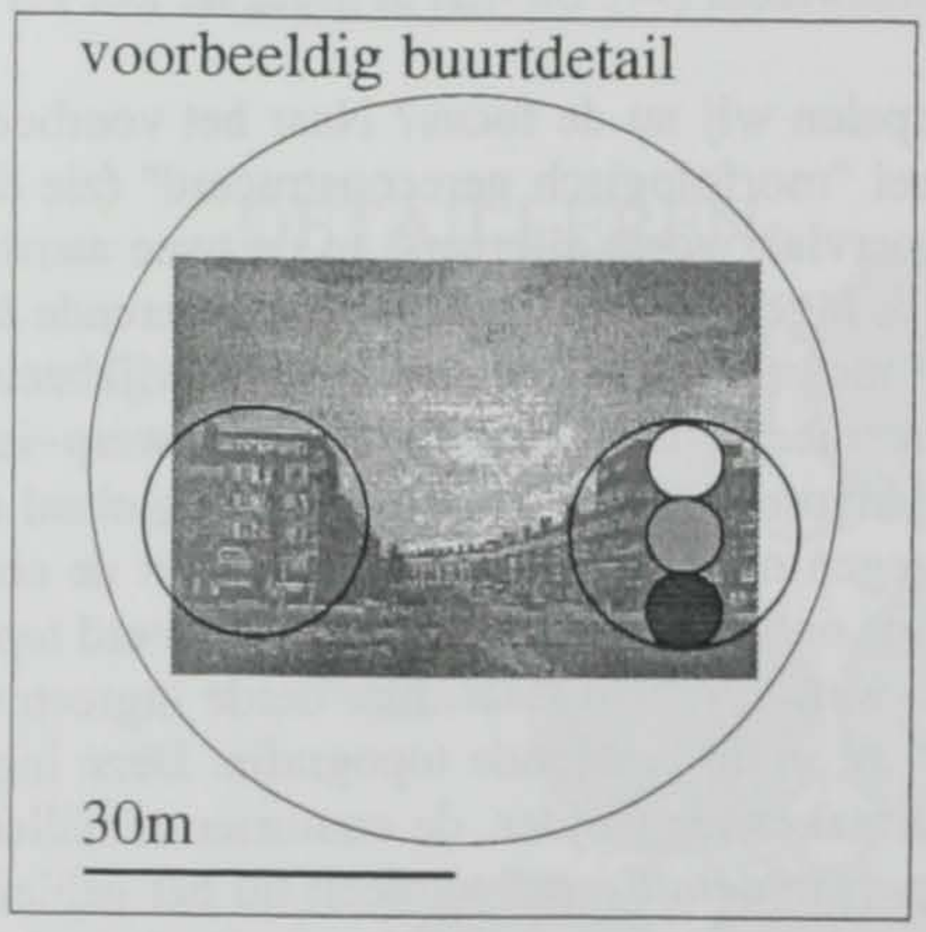

3.4 Het per schaalniveau vastleggen van beeldkwaliteit in De Baarsjes

In de figuur links onder op de vorige bladzijde is het noordelijk deel van het Columbusplein in een kader van 100 meter straal gevat. Dit ensemble heeft 2 verwante componenten. Zij hebben een *symmetrie* (spiegelende repetitie) gemeen van hoger opgaande delen van het blok, nu eens aan weerskanten van plein of straat, dan weer aan weerskanten van de kop van een blok. Zij lijken te verwijzen naar een *voorbeeld* van symmetrie aan de ingang van de buurt (rechts beneden: kruising Hoofdweg+Postjesweg). Deze symmetrie berust niet op volkomen gelijkheid, waardoor een "*spanning*" ontstaat.

In het beeldkwaliteitsplan willen wij deze symmetrieën in eventuele renovatie of nieuwbouw behouden zonder bijvoorbeeld de ontwerper van de nieuwe kopgevel aan het plein geheel vast te leggen. De eis van repetitie wordt daarom strikt beperkt tot enkele kenmerkende details (met een straal van 10 m.) binnen de componenten. Als ook kleinere details (bijvoorbeeld met een straal van 3m, zie hieronder links) repeteren wordt de repetitie tussen details van ca. 10m minder bijzonder (oplossing zonder "spanning").

Repetitie van componenten en details

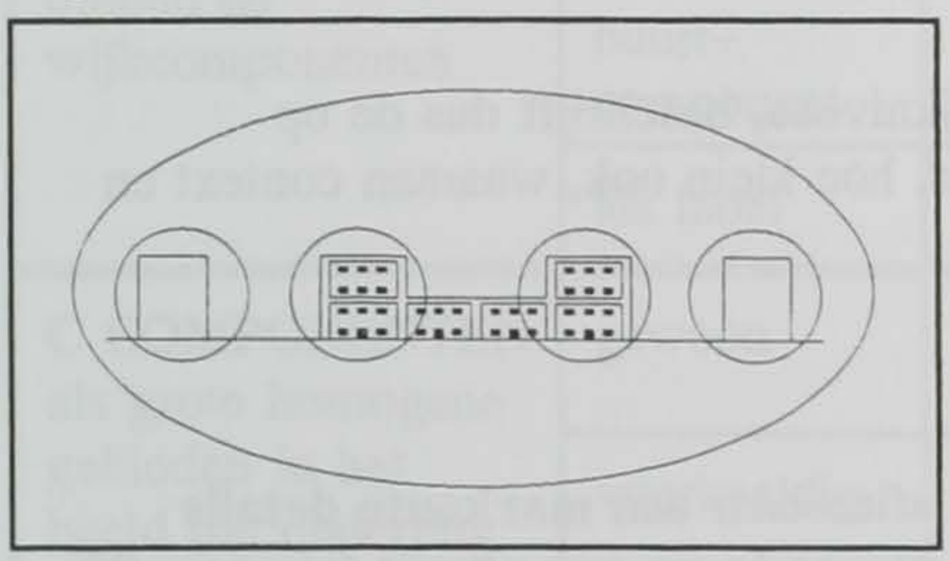

Repetitie van componenten

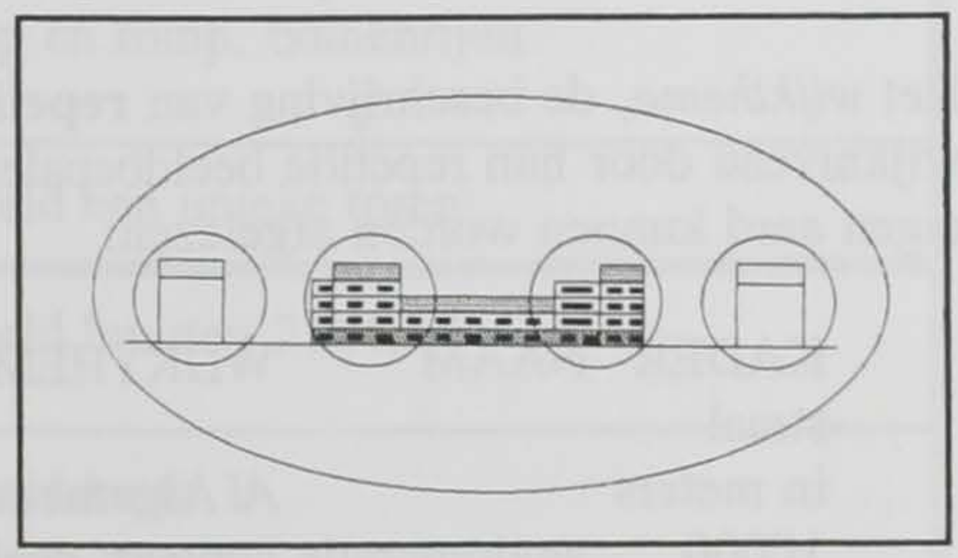

De gevels in het kader van 10 meter straal moeten weliswaar **onderling** een gelijkenis hebben, maar de delen waaruit zij zijn samengesteld moeten verschillen. In de figuur rechtsonder op blz. 12 is bijvoorbeeld in grijstinten het voorschrift verbeeld: "hoe het wordt uitgewerkt doet niet ter zake, als de beneden- en bovenverdieping (zwart en wit) maar verschillen van de tussengelegen lagen (grijs)". Dat kan aan de overkant ook nog op een andere manier gebeuren, zonder dat de beoogde symmetrie verloren gaat. In de tekening links onder is vervolgens de mate van verwantschap tussen de details weergegeven meer of minder dikke lijnen. De *dwarssymmetrie* evenwijdig aan de kortste zijde van het plein is daarmee belangrijker dan de *langssymmetrie* aan weerszijden van de straat. De ontwerper is nu zo ver als mogelijk vrij gelaten en toch vrij precies aan grenzen van variatie in de omgeving gebonden. Na elke realisatie moet iedere dikkere lijn méér gelijkenis vertonen, iedere dunnere lijn minder. Het begrip "gelijkenis" is natuurlijk subjectief, maar met deze formulering wel aan schaal gebonden en daardoor vatbaar geworden voor ondubbelzinnige discussie en externe beoordeling.

3.5 Thema's, varianten en overige variaties

Een *thema* is de beschrijving van de repetitie in het beeld op een bepaald schaalniveau. *Varianten* op dat thema ontstaan door zodanig op onderdelen te variëren dat het thema zelf herkenbaar blijft. Verdergaande *uitzonderingen* en *afwijkingen* moeten worden beperkt. De herkenbaarheid van een beeld stelt immers grenzen aan het aantal en de positie van *uitzonderlijke componenten* ten opzichte van de aanwezige *gewone componenten*, soms zelfs *voorbeeldige componenten*. Als alles bijzonder is, is niets meer bijzonder. Zo zijn er ook grenzen aan het aantal *afwijkende details* ten opzichte van de *representatieve details* en *kenmerkende details*. We houden voorlopig een maximaal toelaatbare waarde van 1:6 aan, omdat daarmee het uitzonderlijke nog juist geheel omringd kan zijn door gewone componenten van dezelfde grootte, en een streefwaarde van 1:10 om het opvallende ook werkelijk te laten opvallen. De **aansluit–details** die per definitie buiten (tussen) de componenten liggen zijn echter zodanig in de minderheid (minder dan 1/10 van het oppervlak) ten opzichte van de **kenmerkende details** binnen de componenten, dat zij in hoofdzaak afwijkend en eventueel uniek kunnen zijn zonder daardoor de herkenbaarheid van het beeld als geheel aan te tasten. In deze details dient de variatie zich juist te concentreren[10].

Het *wijkthema*, de beschrijving van **repetitie** op wijkniveau, beschrijft dus de op wijkniveau door hun repetitie beeldbepalende details, hoe klein ook, waaraan context en eigen aard kunnen worden afgelezen:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
		A Algemene thema's afleesbaar aan **markante details**
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component (zie pag. 90)
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 (idem)
		daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**
		B Bijzondere thema's afleesbaar aan **kenmerkende details**
100	blok	gesloten blok
30	straat	kop/romp
10	gevel	onderscheid lagen
3	huis	ingang/raampartij
1	afwerking	(niet) in één vlak
0,3	materiaal	baksteen/hout
0,1	aansluiting	meer dan voeg

Dezelfde details kunnen in een buurtthema opnieuw aan de orde komen, maar dan in een voor die buurt kenmerkende variant.

De *wijkvariatie* bestaat vervolgens uit **variatie** in:

C Componentvarianten (verschillende buurtthema's) en

D Detailvariatie, bijvoorbeeld **aansluitdetails** waarin hun verschil tussen de componenten culmineert.

De paragraaf-indeling van hoofdstuk 4 en 5 alsmede onderstaand schema volgt deze indeling.

OVERZICHT VAN ELEMENTEN IN HET WIJKBEELD			
A MARKANTE DETAILS die de **algemene thema's** van het wijkbeeld markeren	horizontaal	bijvoorbeeld op markante punten zoals kruisingen van routes waaraan de wijkgeleding kan worden afgelezen	
	vertikaal	bijvoorbeeld torens op een zichtlijn	
B KENMERKENDE DETAILS binnen de wijkcomponenten	voor het wijkbeeld	bijvoorbeeld een voor de wijk typerend gesloten bouwblok	
	voor de buurt-component	bijvoorbeeld een buurtspecifiek onderscheid tussen kop en romp, bomenrijen	
	als label	bijvoorbeeld een unieke toren	
C COMPONENTEN als grote homogene gebieden in het beeld die onderling kunnen verschillen en daarmee de compositie bepalen	gewoon	bijvoorbeeld buurten 2,3,4,5,6	
	voorbeeldig	bijvoorbeeld buurt 1	
	uitzonderlijk	bijvoorbeeld buurt 8	
D AANSLUIT-DETAILS tussen de componenten	representatief	bijvoorbeeld de kruising Postjesweg+Hoofdweg met hoeken, representatief voor de aanliggende componenten	
	afwijkend	vertegen-woordigend[11]	bijvoorbeeld aansluitdetail A (Mercatorplein)
		uniek	bijvoorbeeld een nieuwe toren op het Surinameplein

Noord-zuid-geleding

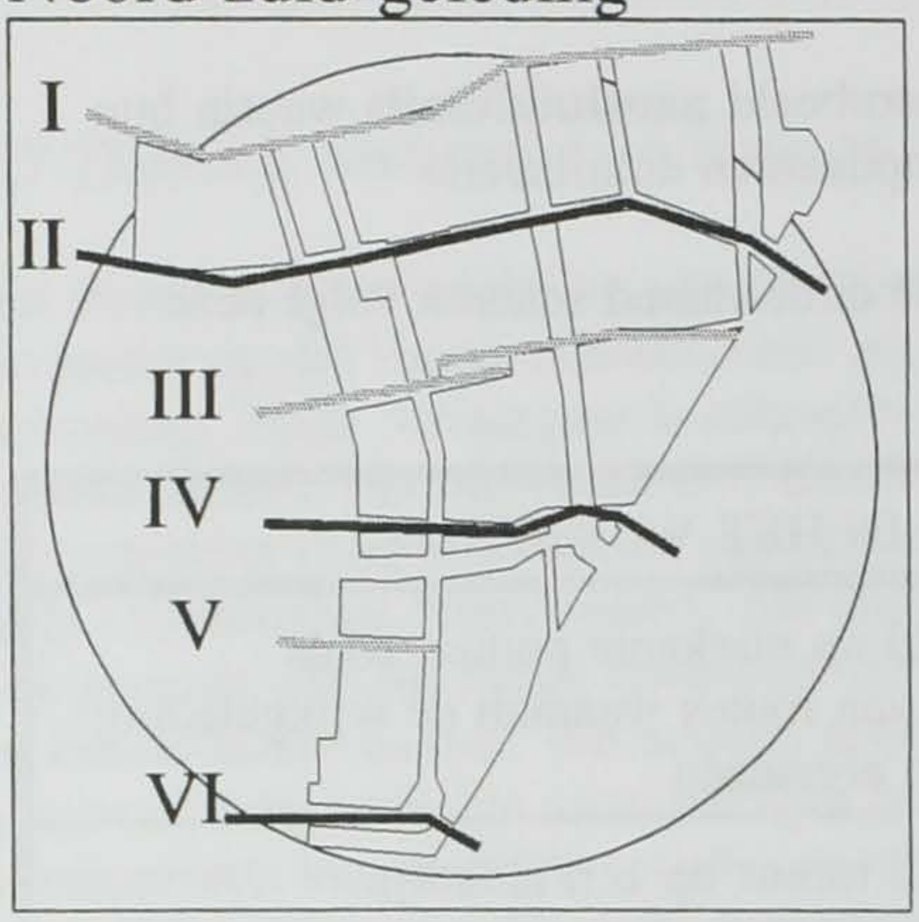

West-oost-geleding

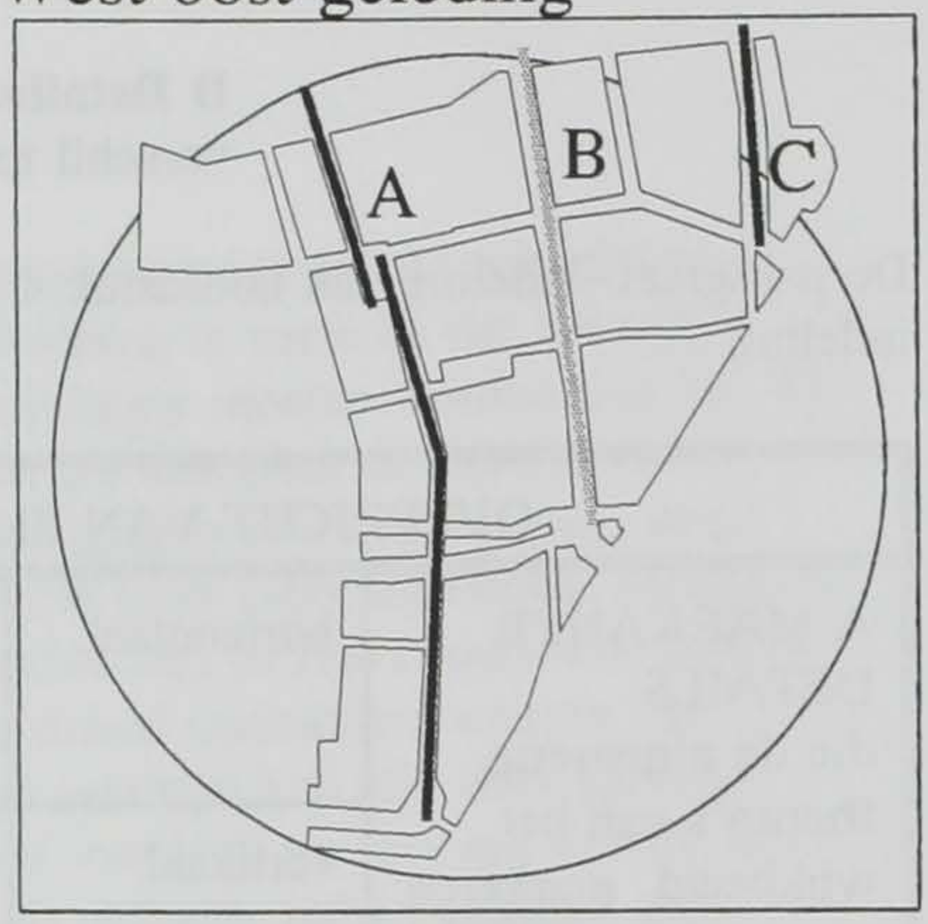

rode route

groene route

Vertikale geleding

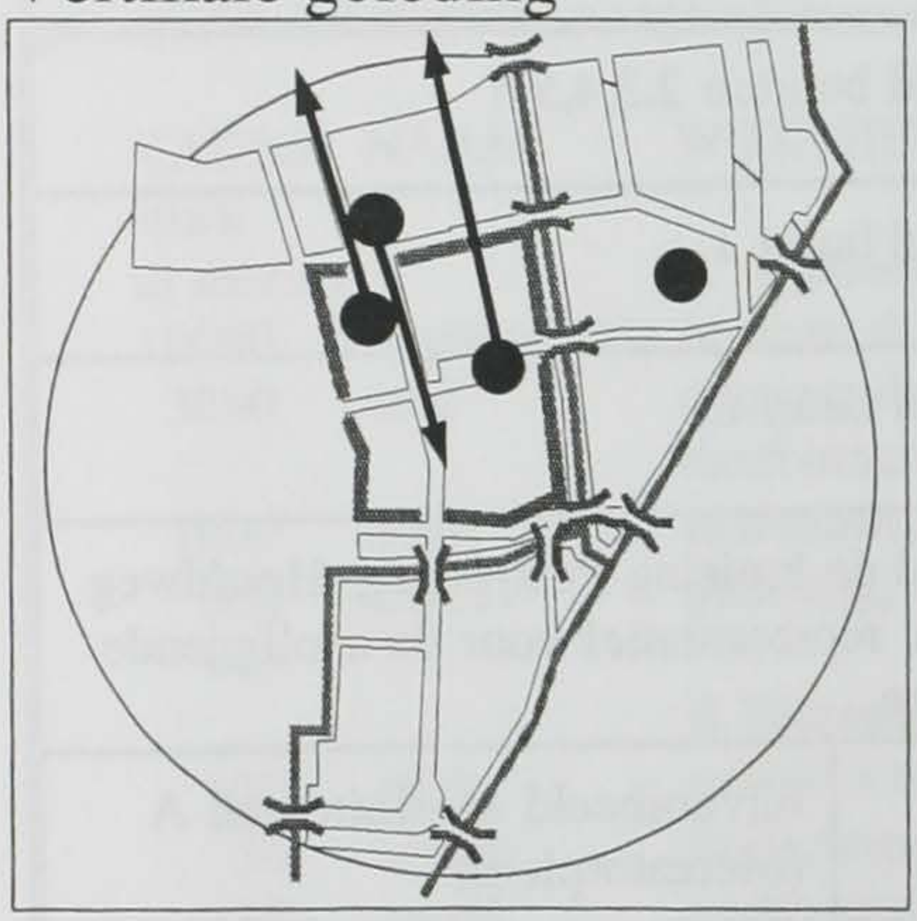

Potentiële markante punten

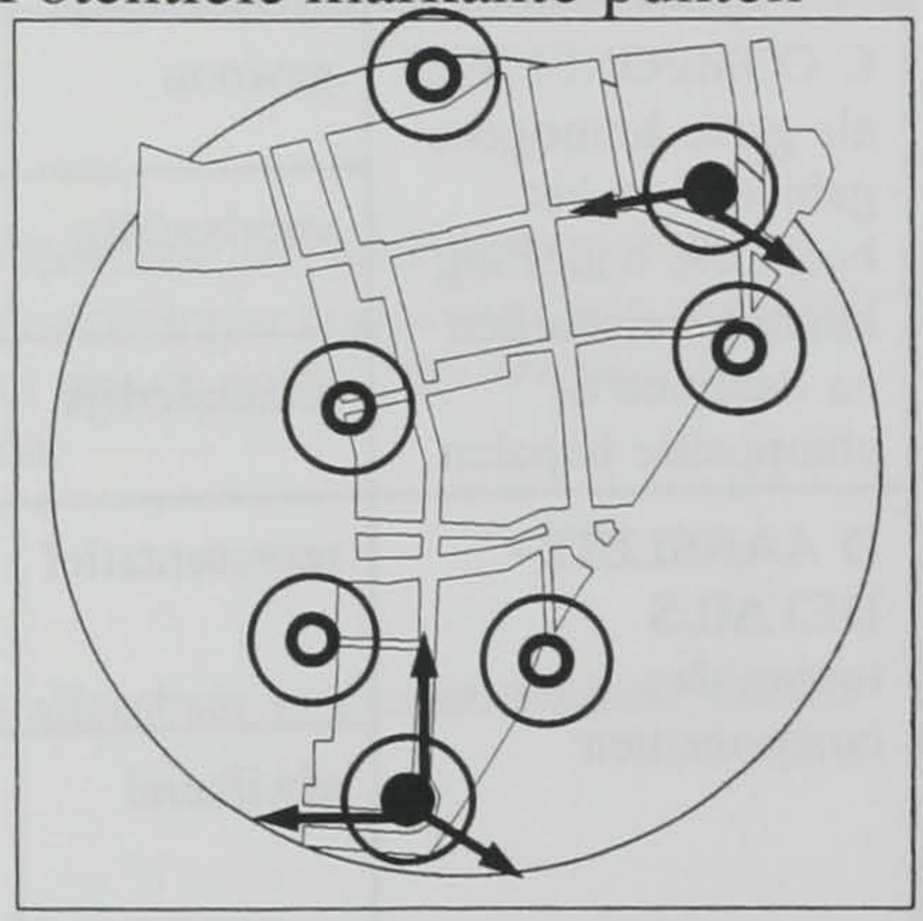

zichtlijn

hogere bebouwing

brug

water

	bestaand	potentiëel	
	○	◎	markant punt
	●	◉	markante toren

4 WIJKBEELD

4.1 Algemene thema's en markante punten

Uit de morfologische reconstructie van De Baarsjes op blz. 10 kan worden afgeleid, dat een regelmatige **verdeling** in gesloten bouwblokken met een maat van 72x360 meter bij een noord–zuid–oriëntatie vanzelfsprekend leidt tot een **geleding** vanaf de noordrand tot het Surinameplein met om de ca. 360 meter een west–oost–route. De routes liggen in elkaars verlengde (–), zijn soms onderbroken door een bajonet (/), brug (=) of door een blok (|). In het laatste geval betreft het een potentiële route die bij renovatie van het blok eventueel geëffectueerd kan worden door opening van het binnenterrein met twee poorten. De west–oostroutes zijn: (Jan van Galenstraat (**I**), Jan Evertsenstraat (**II**), Willem Schoutenstraat/Cabotstraat=van Kinsbergenstraat (**III**), Postjesweg (**IV**), Corantijnstraat/Marowijnestraat | (**V**), Cornelis Lelylaan–Surinamestraat (**VI**)): zij vormen de "**noord–zuid–geleding**". De routes alterneren tussen "rood" (de even nummers, "verkeer") en "groen" (de oneven nummers, "recreatief" en "water"), verder "*rode routes*" en "*groene routes*" genoemd[12].

De "**west–oost–geleding**"
Deze – eveneens rood–groen alternerende – routes zijn de Hoofdweg (**A**, rood), de Admiralengracht (**B**, groen), de Willem de Zwijgerlaan (**C**, rood).
De Kostverlorenvaart is als eindpunt van routes vooralsnog weinig aantrekkelijk, maar heeft grote potenties. De Kostverlorenvaart heeft twee potentieel markante groene punten: respectievelijk met groen en water aan de overkant. De rode routes komen op drie punten op of in de buurt van de Kostverlorenvaart uit. De potenties van de Kostverlorenvaart als kralensnoer van groene en stenen waterpleinen zijn in dat perspectief aanzienlijk (zie de bijlage "Morfologische reconstructie Chassébuurt", pag. 94). Naar de andere zijde lopen de groene routes "dood" in het Rembrandtpark en het groen aan de Jan van Galenstraat. De beeldkwaliteit van het Rembrandtpark in samenhang met de bebouwing aan weerszijden en zijn rol in de overgang tussen voor– en naoorlogse stedebouw staat in geen verhouding tot zijn potenties. Hier zou een ingrijpend her–ontwerp op zijn plaats zijn. Enige afsluitende bebouwing in het park die de strenge wand van de Orteliuskade sculpturaal onderbreekt zou gewenst zijn als het verlies aan groen gecompenseerd kan worden aan de Kostverlorenvaart. Alle kruisingen tussen deze routes (AI, BI, CI, AII enz.) vormen **markante punten** die kunnen worden **verzilverd** als **markante details**.

In aansluiting op de twee horizontale geledingen, zou men als **vertikale geleding** de niveaus van het **water**, de **begane grond**, de **bruggen**, de **verdiepingen**, de **kappen**, de **hoger opgaande blokken** en de **torens** met bijbehorende **zichtlijnen** kunnen zien. Deze geleding heeft weliswaar een andere maat, maar wel een wijkwijde invloed op het beeld en kan geaccentueerd worden door een duidelijk onderscheid in stand te houden tussen de beganegrondlaag ("*plint*"), de kaplaag en de overige lagen. Op markante punten verdraagt de wijk meer torens dan nu aanwezig. De rand van buurt 1 als "*superblok*" mag hoger gebouwd worden dan daarbinnen. Elke gevel in de as van een weg zou, zoals nu reeds op zeer veel punten gebeurt, moeten reageren door een vanaf die weg zichtbaar bijzonder *asdetail* ter grootte van 1% van de langste zichtlengte op die weg[13].

4.2 Bijzondere thema's

Als kenmerkend voor de hele Baarsjes moet binnen de gegeven straal als wijkthema worden aangehouden:

str.	WIJKTHEMA	VOORBEELDEN
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	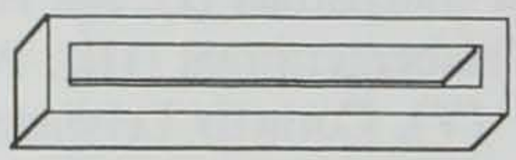
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok, (spiegelende) repetitie van koppen binnen een buurtcomponent.	door een "hals" of door een "kameel-met-kinderen" 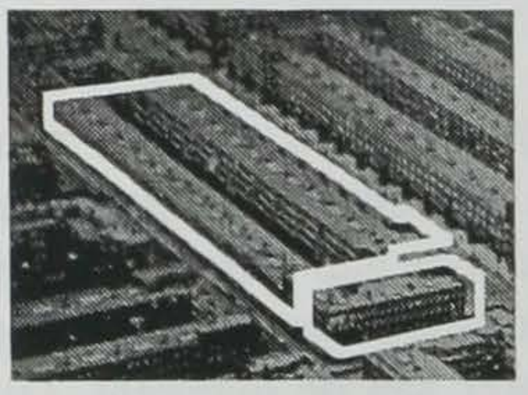 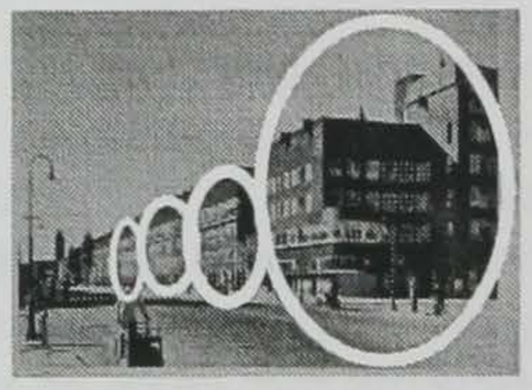
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak[14]	bijvoorbeeld door een andere indeling, textuur
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	*inspringende* portieken en *uitspringende*[15] erkers

str.	WIJKTHEMA	VOORBEELDEN
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	vooral aan noord-zuidroutes terwille van de schaduwwerking 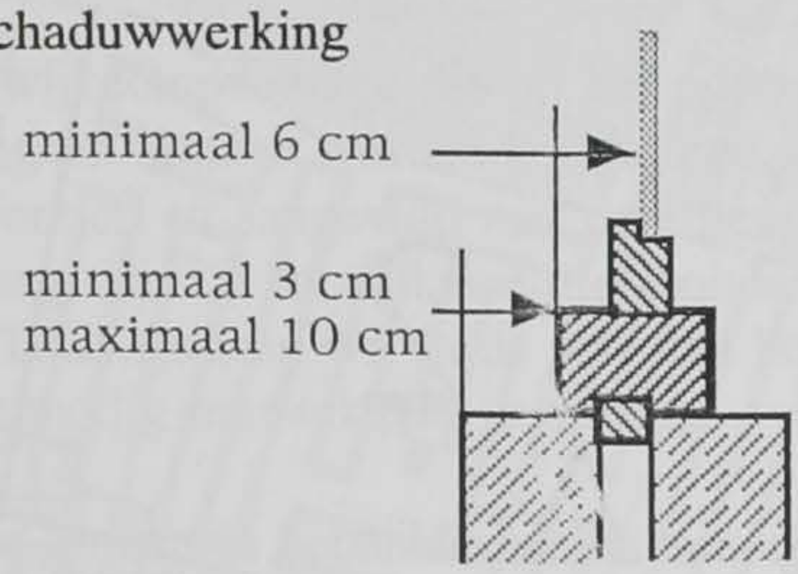
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	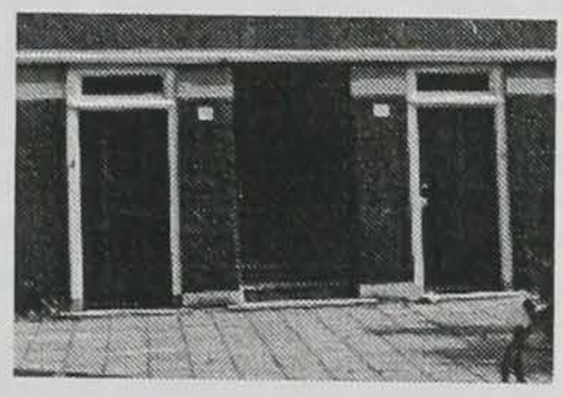
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en ingang- of raampartijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd (méér dan een kitvoeg)	hout- en metselwerk tussen het gevelvlak en erker

tenzij in een buurtvariant kenmerkende afwijkingen worden geformuleerd. Ten behoeve van de herkenbaarheid mag met uitzondering van buurt 7 en 8 ten hoogste 10% van de bebouwing in de Baarsjes van deze thematiek afwijken. Afwijkingen moeten geconcentreerd worden in een als uniek of afwijkend aangewezen wijkdetail of als zij elders worden gerealiseerd alleen gespreid voorkomen en door een overmaat aan thematische elementen omringd.

Er moet naar worden gestreefd dat buurtdetails binnen één buurt herkenbaar zijn aan een gelijke kleur of gelijk materiaalgebruik. Binnen een buurtcomponent moet ernaar worden gestreefd dat per bouwlaag niet meer dan 2 kleuren en materialen worden toegepast.
Bij stedebouwkundige uitwerking kunnen rode en groene buurtroutes worden vastgesteld die nadere eisen stellen aan de bijzondere kenmerken per buurt.
Het wijkbeeld wordt zwaar geschaad door reclameborden die de architectuur overschreeuwen, enige uniformiteit in kleur en vorm en beperking van de plaatsing zou een positieve invloed hebben.

WIJKCOMPONENTEN EN -AANSLUITDETAILS (legenda zie pag. 16, ooo=route)

4.3 Variaties

Wijkcomponentvarianten/buurtthema's

Op pag. 10 is de focus bepaald van wijkcomponenten die uit het oogpunt van beeldkwaliteit als min of meer homogeen kunnen worden beschouwd. Deze is op blz. 20 uitvergroot, van precieze grenzen voorzien en aangevuld met de algemene thema's en markante punten , weergegeven op pag. 16. De focus komt niet noodzakelijk overéén met een meer functionele buurtindeling. Toch spreken wij in de rest van het rapport van "buurten", om de terminologie niet onnodig ingewikkeld te maken.

De hier aangegeven buurten zijn naar binnen in bepaalde beeldkenmerken homogeen, maar onderling verschillend. In het volgende hoofdstuk worden deze "eigen aardigheden" weergegeven als varianten en soms afwijkingen van het wijkthema[16].

Aansluitdetails op wijkniveau

De aansluitdetails op wijkniveau zijn op de vorige bladzijde als opdruk gearceerd weergegeven, voorzien van hoofdletters. Aansluitdetails op buurtniveau worden in de volgende hoofdstukken weergegeven met kleine letters. De aansluitdetails op wijkniveau komen in een afzonderlijk hoofdstuk aan de orde (zie pag. 84). Nadat de aangrenzende thema's per buurt zijn behandeld kan immers pas worden bepaald welke beeldtaak zij hebben in het wijkbeeld: representatief voor de omliggende buurten of afwijkend.

Bovenwijkse beeldelementen

De Jan van Galenstraat en Cornelis Lelylaan dragen als "stadsdetail" bij aan het stadsbeeld. Zij kunnen vanuit een analyse van dat beeld in een latere fase nog een "opdruk" vanuit dat niveau verwachten. Op pag. 90 wordt daarop een nadere toelichting gegeven.[17]

OVERZICHT BUURTCOMPONENTEN EN -DETAILS

5 BUURTBEELDEN

Door binnen het wijkbeeld variatie toe te laten in de vorm van verschillende **wijkcomponentvarianten**, schrijft men paradoxaal genoeg tegelijkertijd op het schaalniveau van die componenten (buurtniveau) weer **buurtthema**'s (repetitie) voor. Wat op wijkniveau "wijkcomponentvariant" heet, is dus op het schaalniveau van deze component zelf een "buurtthema". Zoals het wijkthema wijkcomponentvarianten en –uitzonderingen kent, kent het buurtthema op haar beurt weer blok–, plein– of straatvarianten en –uitzonderingen:

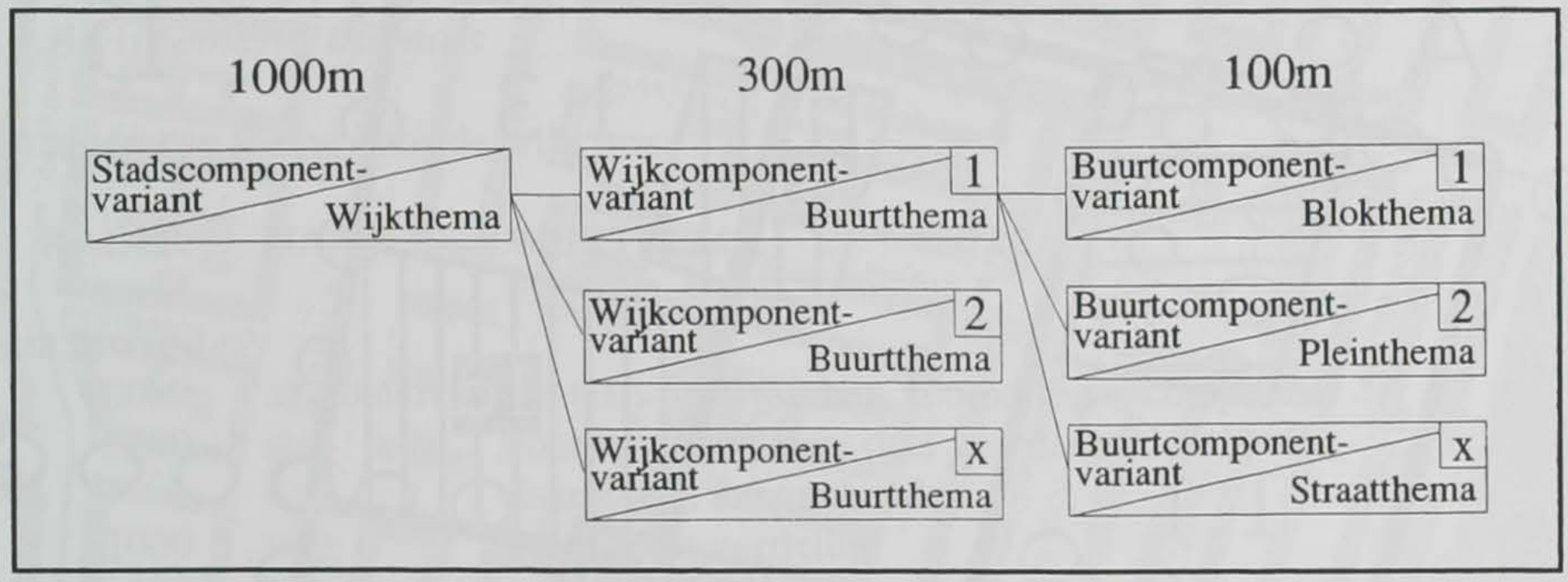

Als het buurtthema naar buurtcomponenten differentieert krijgen deze in de tekeningen op de volgende bladzijden een nummering volgens bovenstaand schema: 1.1, 1.2 enzovoort.

Op de pag. 22 is de naadloze indeling van De Baarsjes naar buurtcomponenten of ensembles (blokken, groepen blokken, pleinen, straten, straatgroepen) weergegeven. De buurtdetails zijn als "opdruk" over de component–indeling gearceerd weergegeven. Dat wil zeggen, dat in principe het buurtthema geldt. Op dit principe kunnen uitzonderingen worden gemaakt door nader "opgelegde" detaillering. De wijk kan daardoor voortdurend nader gedetailleerd worden zonder het gehele beeldkwaliteitsplan weer ter discussie te hoeven stellen. De nadere detaillering kan na goedkeuring als bijlage aan het plan worden toegevoegd. Het schrappen van details op deze wijze is ook denkbaar.

In onderstaande paragrafen wordt het buurtthema geplaatst in de wijkcontext en eventueel nader gedifferentieerd door varianten op lager schaalniveau.

Buurt 1

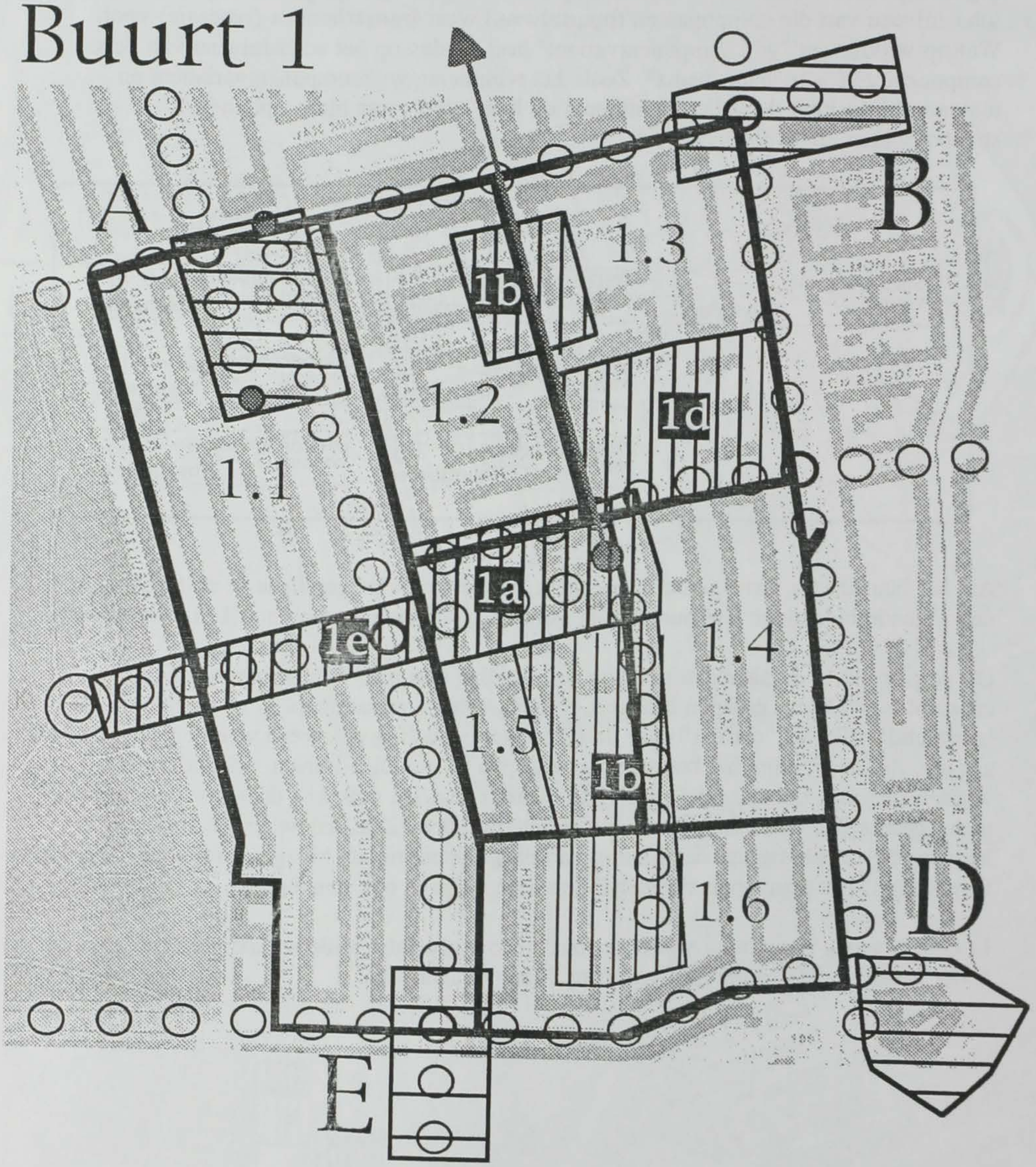

BUURTBEELDEN

5.1 Buurt 1

De begrenzing aan de westzijde is in het hart van het blok gelegd, omdat de gevels aan het park (Orteliuskade) een andere beeldtaak hebben. Deze beeldtaak komt aan de orde op pag. 77, wanneer buurt 7 aan de orde is.

5.1.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 1 vormt hierop een variant door een aanzienlijk aantal korte, dwarsgeplaatste blokken en enkele haken. De afwijkende richting van de bouwblokken versterkt het west–oostbeloop van de Jan Evertsenstraat en daarmee plaatselijk de dominantie van noord–zuidgeleding. De afwijkende blokken zijn kort. Zij sparen daarmee een recreatieve noord–zuidroute en een zichtlijn naar het Erasmuspark en dus de oost–westgeleding van de wijk. Deze afwijkende blokrichting is niet beeldbepalend voor zover zij niet verantwoordelijk is voor deze effecten.

De wijkgeleding veroorzaakt in de buurt drie rode en twee groene routes die in de openbare ruimte kunnen worden verzilverd. De kruispunten van deze routes vormen even zovele markante punten. Daarvoor geldt hetzelfde, maar nu ook ten aanzien van de aanliggende bebouwing, met name als deze in de zon ligt.

5.1.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 1 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

straal	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	voor scholen worden bouwblokken of binnenterreinen geopend
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	onderscheid in de vorm van kamelen, kinderen en wezen
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	<---
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen met behoud van het gevelvlak op het vorige schaalniveau	ingang als inspringend portiek uitgevoerd
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak,	<---
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen,	<---
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd (meer dan een kitvoeg),	<---

100m
Het bouwblok wordt alleen geopend in de school aan de Marco Polostraat. Men kan dit als afwijkende vertegenwoordiging van het latere open bouwblok beschouwen, maar ook als ongewenste anomalie. Het binnenterrein wordt in de school aan de Vespuccistraat geopend. De toegankelijkheid van binnenterreinen kan wordt overwogen als voortzetting van de zichtlijn op de kerk aan het Magalhaensplein en in geval van bebouwing van het "Marco Poloplein".

30m

Beeldbepalende hoeken van het bouwblok die, veelal door hun symmetrie (spiegelende repetitie) opvallen, doen onwillekeurig denken aan de "kameel" van Berlage aan het Mercatorplein:

De "Kameel" van Berlage.

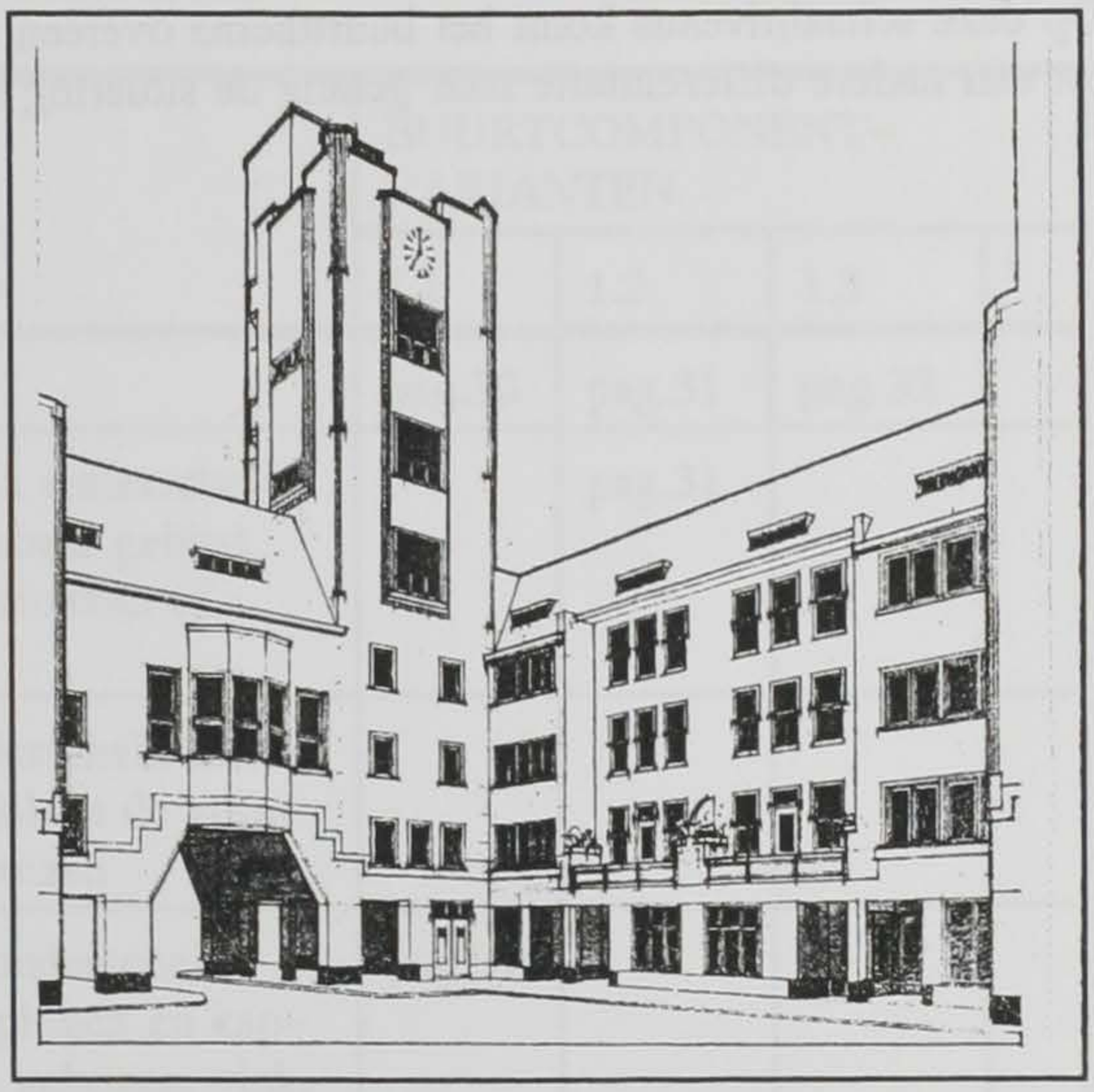

Ook deze "*kameel*" (term ontleend aan Geurtsen[18]) bestaat uit een bijzondere component, de toren, en een meer algemene component, het poortgebouw. In een gevelbeeld dat op een afstand van 30 meter kan worden overzien is de kameel als geheel weer een bijzonder element, dat door meer algemene elementen moet zijn omringd om bijzonder te blijven: een serie kamelen zou afbreuk doen aan zijn individuele betekenis. Een meervoudige spiegeling wordt pas interessant zodra de kamelen onderling op lager schaalniveau verschillen. Daardoor ontstaat "*spanning*" met de (spiegelende) repetitie op een hoger schaalniveau. Het gevelbeeld wordt opgebouwd gedacht uit componenten die als dominant een "kameel"[19] kunnen hebben, geflankeerd door minder bijzondere eenheden van dezelfde schaal en aard: "*kinderen*". Als in de kop van een blok slechts één hoek is ontwikkeld, zou men deze een "*weduwe*" kunnen noemen. Zijn midden in de straat afwijkende eenheden ontwikkeld, zou men deze "*wezen*" kunnen noemen.

kameel met één poot

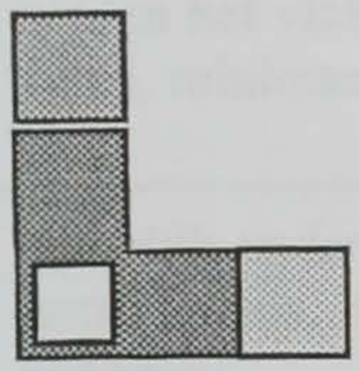

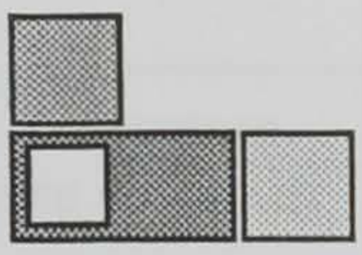

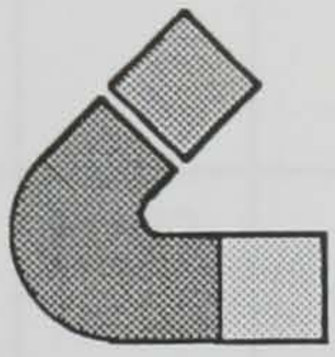

kameel met één kind en één wees

weduwe met één kind en één wees

10m

Soms wordt in een bouwblok het onderscheid tussen kop en romp geaccentueerd door een afwijkende "hals" die niet gelaagd is, maar bijvoorbeeld de toegang en een trappenhuis bevat. De "kameel" is dan alleen aan de korte zijde van het blok herkenbaar.

3m
De ingang wordt in deze buurt als inspringend portiek uitgevoerd, erkers behoren niet tot het buurtthema, maar zijn niet verboden!

1m, 30cm, 10cm
Op deze schaalniveaus komt het buurtthema overeen met het wijkthema, maar leent zich tot een nadere differentiatie naar gelang de situering aan een rode of groene route.

5.1.C Componentvarianten

Binnen de context van het **buurtthema** worden **buurtcomponentvarianten** toegestaan die nader als buurtcomponentthema worden geformuleerd. Daarvan is in onderstaande gevallen gebruik gemaakt:

straal	BUURTTHEMA	BUURTCOMPONENT-VARIANTEN			
		1.1	1.2	1.3	
>100m	Algemene thema's	pag.30	pag.31	pag.32	
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied, voor scholen worden bouwblokken of binnenterreinen geopend		pag.31		
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok in de vorm van kamelen, kinderen en wezen				
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak, tenzij de "hals" wordt toegepast	pag.31			
3m	duidelijk onderscheid tussen inspringende ingang- en (eventueel uitspringende) raampartijen				
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasopper-vlak,		pag.32		
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen,		pag.32		
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd (meer dan een kitvoeg),				

5.1.C.1 Component 1.1
De oostgrens is in het hart van de bouwblokken gelegd, om ook op componentniveau de symmetrie van de Hoofdweg te kunnen beschermen. Het Mercatorplein vormt een aansluitdetail in het wijkbeeld, daaraan zijn op pag. 84 nadere eisen gesteld die boven het component-thema uitgaan. De poort naar het Mercatorplein heeft ook in die zin een belangrijke beeldtaak (toegang van de buurt tot de wijk). Deze scheidende functie heeft beeldkwaliteit.

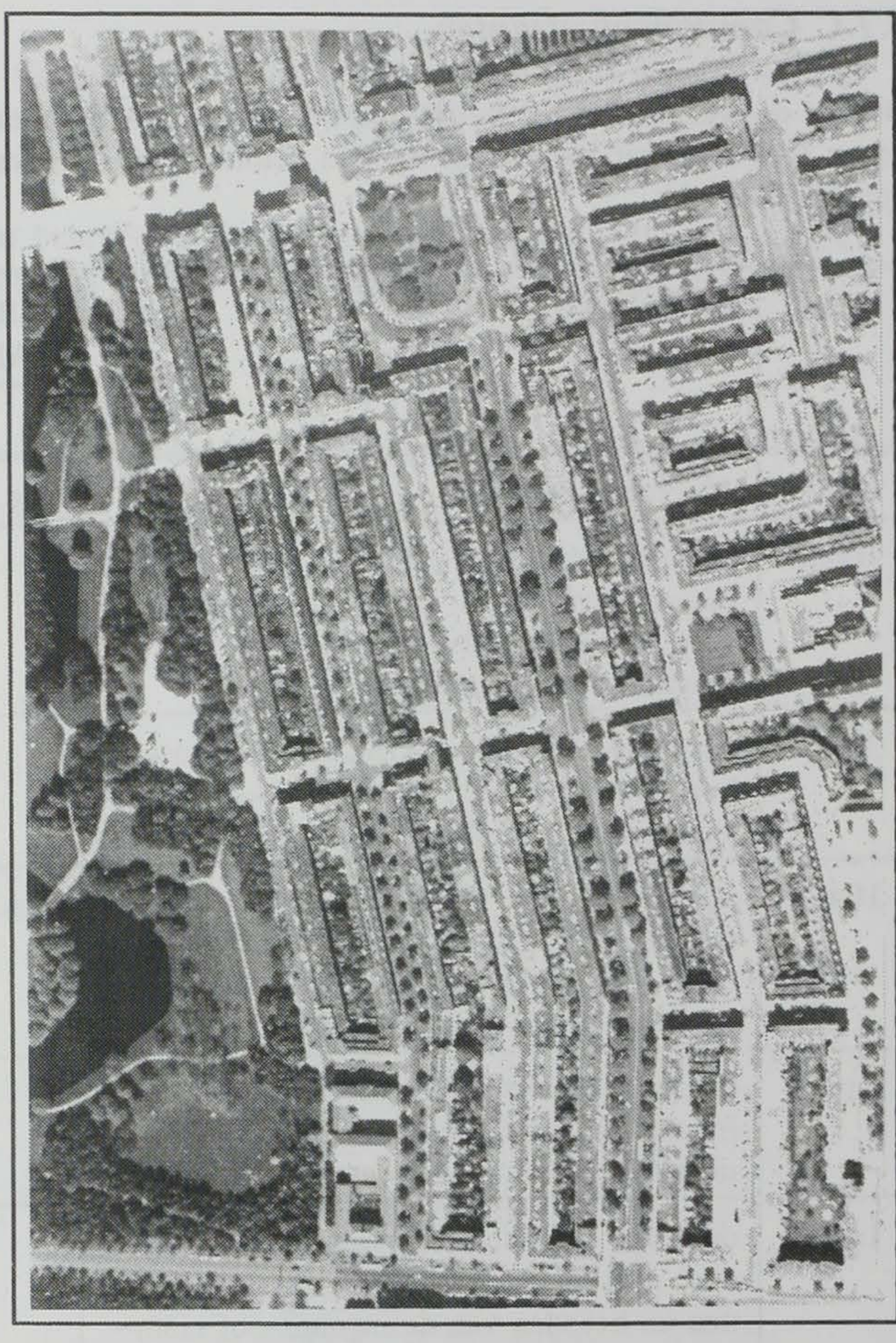

Algemene thema's
In deze component hebben de bouwblokken de meest authentieke lengte. Zij benaderen het gemiddelde van de wijkverdeling (360x72m) het best. Deze maat is beeldbepalend, onder andere omdat de lange blokken het stedelijke karakter van de Hoofdweg afschermen van het groene karakter van het park. De component wordt doorsneden door een groene route die onder andere daardoor extra accent krijgt als buurtdetail. De route ligt binnen de component, zodat symmetrie tussen de kopgevelwanden gewenst is. De randen van het detail worden gekenmerkt door bijzondere elementen in de langsgevels op enige afstand van de groene route repeterend in elke dwarsstraat. De poort vormt een markant punt en terugliggende entree voor het park. Deze poort zou in haar beeldtaak kunnen worden ondersteund door met groenvoorzieningen in de Willem Schoutenstraat het park reeds bij de poort te laten beginnen. Stenen voorzieningen in het park zouden omgekeerd daar reeds de buurt kunnen laten beginnen, zodat in beide richtingen een "voorportaal" als aansluitdetail kan worden vormgegeven tussen het park en de buurt.

Bijzondere thema's
10m In deze component worden vooralsnog geen "halzen" toegepast. Bij voorkeur strekken de "kamelen" zich enkele traveeën naast het hoekdeel uit, waarna in geval van reconstructie eventueel een bijzonder element kan worden uitgevoerd als bedoeld op pag. 30 aan de grens van het buurtdetail.

5.1.C.2 Component 1.2

Algemene thema's
Deze component wordt het meest beïnvloed door de rode routes in het wijkbeeld en hun markante kruispunt, het Mercatorplein. Dit komt tot uitdrukking in de dwarsplaatsing van de meeste bouwblokken en de al of niet overbouwde "poorten" die vanuit de buurt toegang geven tot de wijk: het Mercatorplein en de Jan Evertsenstraat. Aan de zuidzijde wordt deze component begrensd door een groene route. Dit zou in de groene aankleding van de openbare ruimte tot uitdrukking kunnen komen.[20]

Bijzondere thema's
100m Aangezien het hier om voor de wijk en de buurt ongebruikelijk korte blokken gaat met een ongebruikelijke oriëntatie op de zon zou een bijzonder component-thema hier op zijn plaats zijn. De toon is gezet door de eerste detaillering van het "hals"-principe[21]. Daaraan zullen toekomstige reconstructies binnen deze component zich moeten houden.

1m, 30cm De toepassing binnen deze component van plastic kozijnen die bovendien niet terugliggen ten opzichte van het vlak van de ingang- of raampartij wordt als storend ervaren en zou bij de eerstvolgende reconstructie in overeenstemming met het buurtthema moeten worden gebracht. In afwijking tot de algemene streefwaarde van 10% afwijking wordt hier 0% gesteld.

5.1.C.3 Component 1.3

Algemene thema's
Deze component is het minst beeldbepalend voor wijk en buurt en vormt een chaotisch samenraapsel van uitzonderingen. Het Balboaplein is geen eenheid en doet nog het meest denken aan een niet gebouwd bouwblok, de verkeersstructuur is voor buitenstaanders onbegrijpelijk. De plaatsing van een school tussen twee binnenterreinen zoals aan het Vespucciplein en het openbaar maken van bepaalde binnenterreinen zou echter een thema voor deze component kunnen opleveren als basis voor een ingrijpende reconstructie[22]. Daarbij zou het water van de Admiralengracht beter kunnen worden benut door het plein naar het water te verplaatsen.

Bijzondere thema's
Zowel in het geval van een ingrijpende reconstructie als bij behoud van de huidige toestand op het niveau van de component als geheel is het behoud van alle detailthema's die het beeld van de buurt bepalen gewenst.

Component 1.4, 1.5 en 1.6
Voor deze componenten worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails a, c, D en E overheerst.

5.1.D Detailvariatie

De buurt kent aan de randen 4 aansluitdetails met een taak in het wijkbeeld. Zij zijn met grote letters aangeduid. Voor zover zij de buurt representeren, is het buurtthema van kracht. Binnen de buurt zijn vijf aansluitdetails getekend, merendeels in de vorm van een plein. Zij zijn met kleine letters aangeduid.

WIJKDETAILS

Mercatorplein (A)
Dit plein is een afwijkend aansluitdetail op wijkniveau dat Berlage in de wijk vertegenwoordigt. Het wordt als zodanig besproken op blz. 84. De buurt presenteert zich op het wijkplein door de hoek Hoofdweg/Cabralstraat. Deze hoek dient bij eventuele aanpassing representatief voor de buurt te worden uitgewerkt[23].

Kruising Jan Evertsenstraat+Admiralengracht (B) Zie blz. 85
Kruising Hoofdweg+Postjesweg (D) Zie blz. 88
Kruising Admiralengracht+Postjesweg (E) Zie blz. 87

BUURTDETAILS

Magalhaensplein (a)

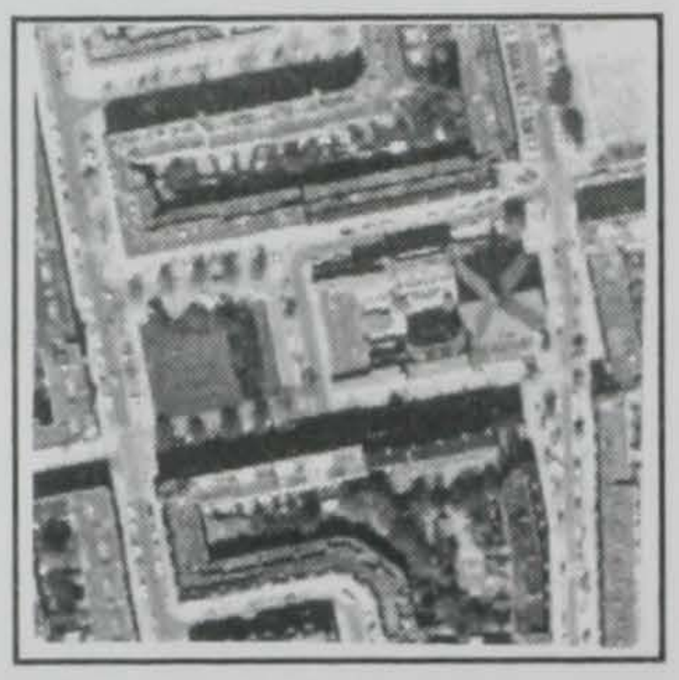

Dit plein weerspiegelt bijna het ideale "turbinemodel" van Camillo Sitte[24] dat ten grondslag lag aan Berlage's conceptie van het Mercatorplein. Dit model wil doorgaande wegen op een plein voorkómen door op elke hoek slechts één weg te laten uitkomen met een pleingevel in de as en géén tegenoverliggende weg. Als bajonet in de groene route voldoet het plein uitstekend. Men moet dan de kerk en zijn toren als object op het plein interpreteren, zodat de as van de Willen Schoutenstraat op de verschoven gevel aan de Vasco da Gamastraat uitkomt. Deze verschuiving is vervolgens op drie manieren beeldbepalend. Hier culmineert de taillering van de hele wijk door een richtingsverandering van de gevel. Hier eindigt ook vanuit het noorden bekeken de as van de Vasco da Gamastraat op een pleingevel en ten slotte markeert de verschuiving hier een hoek van het plein. De Hudsonstraat is de spelbreker van het turbinemodel, zodat bij eventuele reconstructie een straatoverbouwde poort naar naar het zuiden voor de hand ligt. De pleingevels in de assen van wegen verdienen bij eventuele reconstructie bijzondere aandacht (zie voorschrift "asdetails" op pag. 17).

Vespuccimarkt (b)
De zichtlijn tussen de toren op het Magalhaensplein en het Erasmuspark vormt de belangrijkste as van het plein. De koppen van de bouwblokken flankeren de ochtend- en de avondzijde van de markt. Tegenover een zorgvuldig aangehouden buurtthematiek aan weerszijden zou de inrichting van het plein naar bezonning kunnen differentiëren.

Columbusplein (c)
Op pag. 13 heeft het noordelijke deel van het Columbusplein reeds als voorbeeld gediend. Kortheidshalve wordt voor het vastleggen van de beeldbepalende symmetrieën op dit plein daarnaar verwezen. De zuidelijke toegang kent eveneens een beeldbepalende symmetrie die waard is behouden te blijven[25,26].

Balboaplein (d)[27]
De huidige open plek is geen echt plein en concurreert door korte afstand met het Magalhaensplein. Zijn aanwezigheid doet ook afbreuk aan het turbinemodel van het Magalhaensplein. Dit plein is reeds aan de orde gesteld op pag. 32.

Willem Schoutenplein (e)
Hoewel nauwelijks een plein, maar wel een duidelijke verbreding van de straat, zou dit aansluitdetail een betere aansluiting met het park kunnen inleiden. Het "plein" zou zich daartoe in het Rembrandtpark moeten uitstrekken door een in beide delen herkenbaar overlappend thema in de inrichting van de openbare ruimte (zie verder pag. 30).

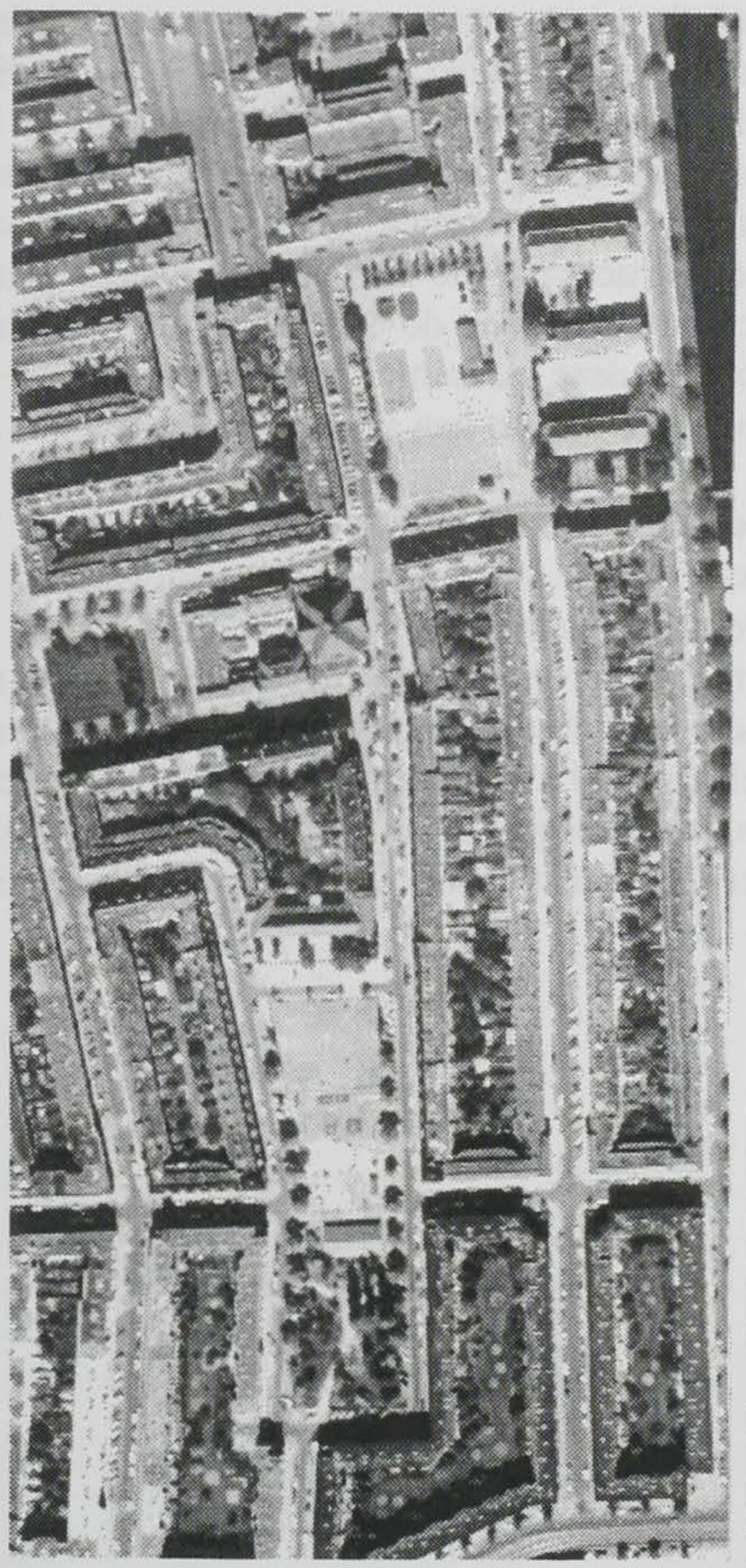

5.1.E Evaluatie

Volgens het "accoord" dat voor De Baarsjes op pag. 9 als uitgangspunt is genomen dient in het wijkbeeld de **repetitie** van buurten de nadruk te krijgen maar in het buurtbeeld juist de **variatie** van ensembles. De hier behandelde buurt staat met het oog op de gewenste repetitie op wijkniveau model voor de andere buurten. Binnen de buurt is een grote variatie aan buurtcomponenten, maar in bijna alle buurtcomponenten blijft het buurtthema herkenbaar, al laten de dynamiek van de wijkfuncties in de Jan Evertsenstraat en de uitzonderlijkheid van het Mercatorplein de herkenbaarheid van het buurtthema ter plaatse wat verbleken. Uit het oogpunt van beeldkwaliteit zou bij component 1.3 een prioriteit kunnen worden gesteld door voor dit gebied binnen de gestelde thema's een reconstructieplan te maken. Een tweede prioriteit geldt buurtdetail e (Willem Schoutenplein) en de aansluiting op het Rembrandtpark. Samen met het Magalhaensplein vormen deze elementen de centrale groene oost–west–route die door de inrichting van de openbare ruimte kan worden aangezet.

Compositie
Voor nadere stedebouwkundige uitwerking dient tussen de componenten 1.1, 1.4 en 1.6 het kleinst mogelijke contrast als uitgangspunt te worden genomen. Daarmee is in de oppervlakteverhouding binnen de buurt de noodzakelijke achtergrond geschapen voor de meer opvallende elementen. De componenten 1.2, 1.3 en 1.5 zijn tegen deze "gewone" achtergrond contrasterend optimaal herkenbaar. Zij hebben elk hun eigen plein en mogen ook onderling aanzienlijk in thema verschillen. Component 1.2 is het meest stedelijk, 1.3 het meest institutioneel en 1.5 het meest familiaal.

Buurt 2

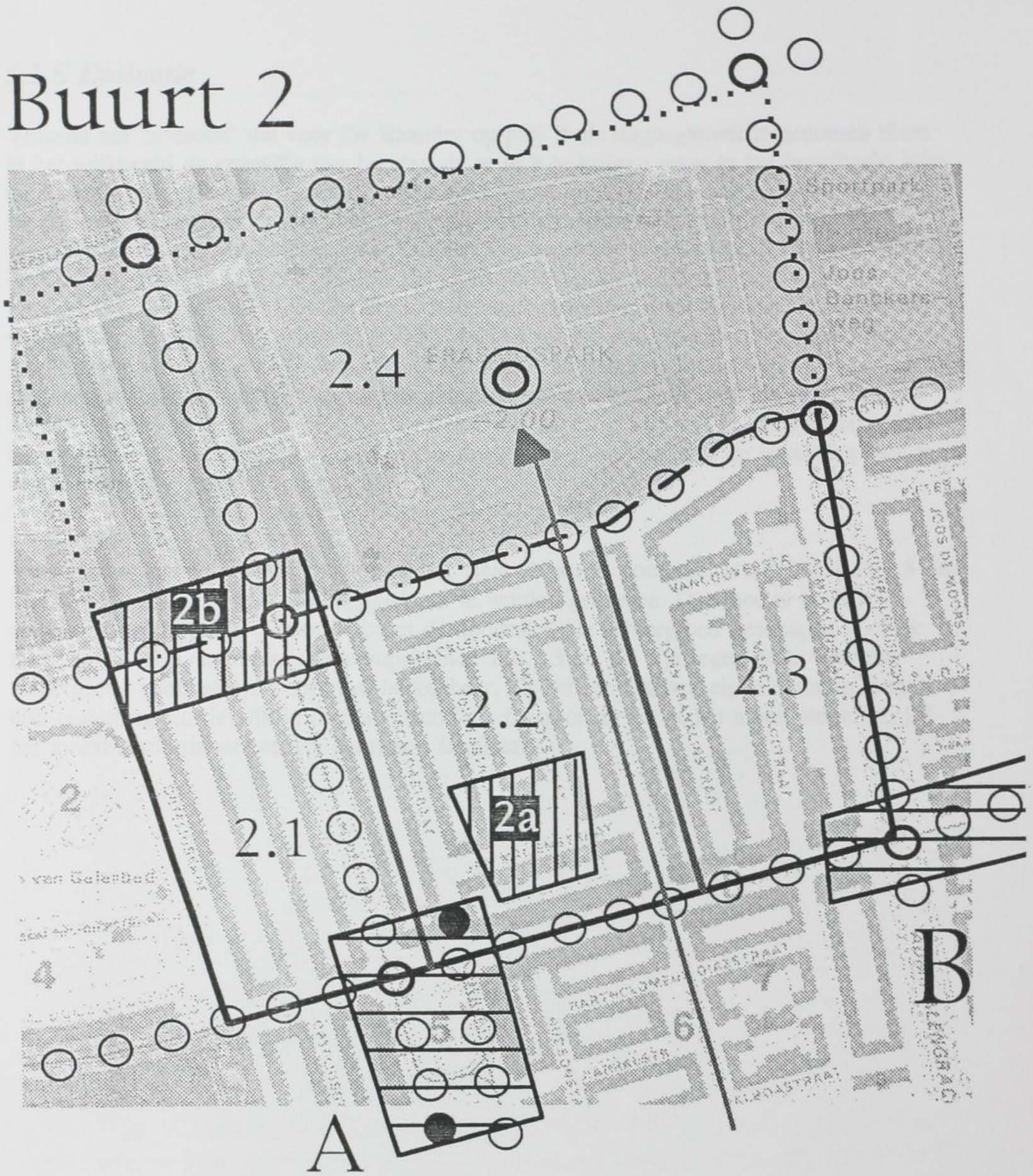

5.2 Buurt 2

De begrenzing van deze buurt wordt buiten de Baarsjes gestippeld voortgezet om de volgende redenen:

* de symmetrie aan weerszijden van de Jan van Galenstraat ter hoogte van de Hoofdweg, de Orteliusstraat en de Orteliuskade;
* de verwantschap in ouderdom, stedebouw en architectuur;
* de beeldtaak van het Erasmuspark voor de Baarsjes[28].

Over component 1.4 buiten De Baarsjes wordt echter in het kader van dit plan geen verdere uitspraken gedaan.

5.2.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40
		daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 2 vormt hierop een variant door dwarsplaatsing van blokken aan de Jan van Galenstraat en de Jan Evertsenstraat.

De buurt kent door de wijkgeleding twee groene en twee rode routes (weergegeven als oooo, zie pag. 16) die in de aankleding van de openbare ruimte herkenbaar gemaakt kunnen worden. Een bijzondere opgave vormt daarbij de Jan van Galenstraat (zie pag. 90). Voor het wijkniveau vormt deze straat immers een groene route, op stadsniveau is het een rode route. Dit kan worden uitgewerkt door in het straatprofiel het "stadsdeel" duidelijk in functie en vorm te onderscheiden van het "wijkdeel".
Op de kruispunten van de wijkroutes vindt men potentiële markante punten die zowel in de aankleding van de openbare ruimte als in de aangrenzende bebouwing, met name waar deze in de zon staat kunnen worden "verzilverd".
Op het eind van de zichtlijn naar het Erasmuspark ligt een potentiëel markant punt dat erom vraagt te worden verzilverd. De toegang tot het Erasmuspark zou in samenhang hiermee nader gedetailleerd kunnen worden.

5.2.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 2 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

str.	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	met andere middelen dan door hoger bouwen
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	het vlak van de romp springt in tegenover een dwarsstraat, het onderscheid met de begane grond kan ter plaatse vervallen
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	inspringende ingangspartijen op de begane grond, uitspringende dakkapellen op de zolderverdieping
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	

5.2.C Componentvarianten

Binnen de context van elk **buurtthema** worden **buurtcomponentvarianten** toegestaan die nader als buurtcomponentthema worden geformuleerd.

5.2.C.1 Component 2.1

Tussen de componenten 2.1 en 2.4 zijn de kopgevels symmetrisch (zie detail 2a, nader aan de orde op pag. 44). De kop van het bouwblok wordt in dit component niet onderscheiden van de romp door hoger bouwen, maar door terugleggen en sculpturaal afbouwen van lange lijnen uit de romp. De overgang naar de kop is per laag verschillend en door de zeer lange en homogene romp wordt een maximaal contrast met de kop bereikt.

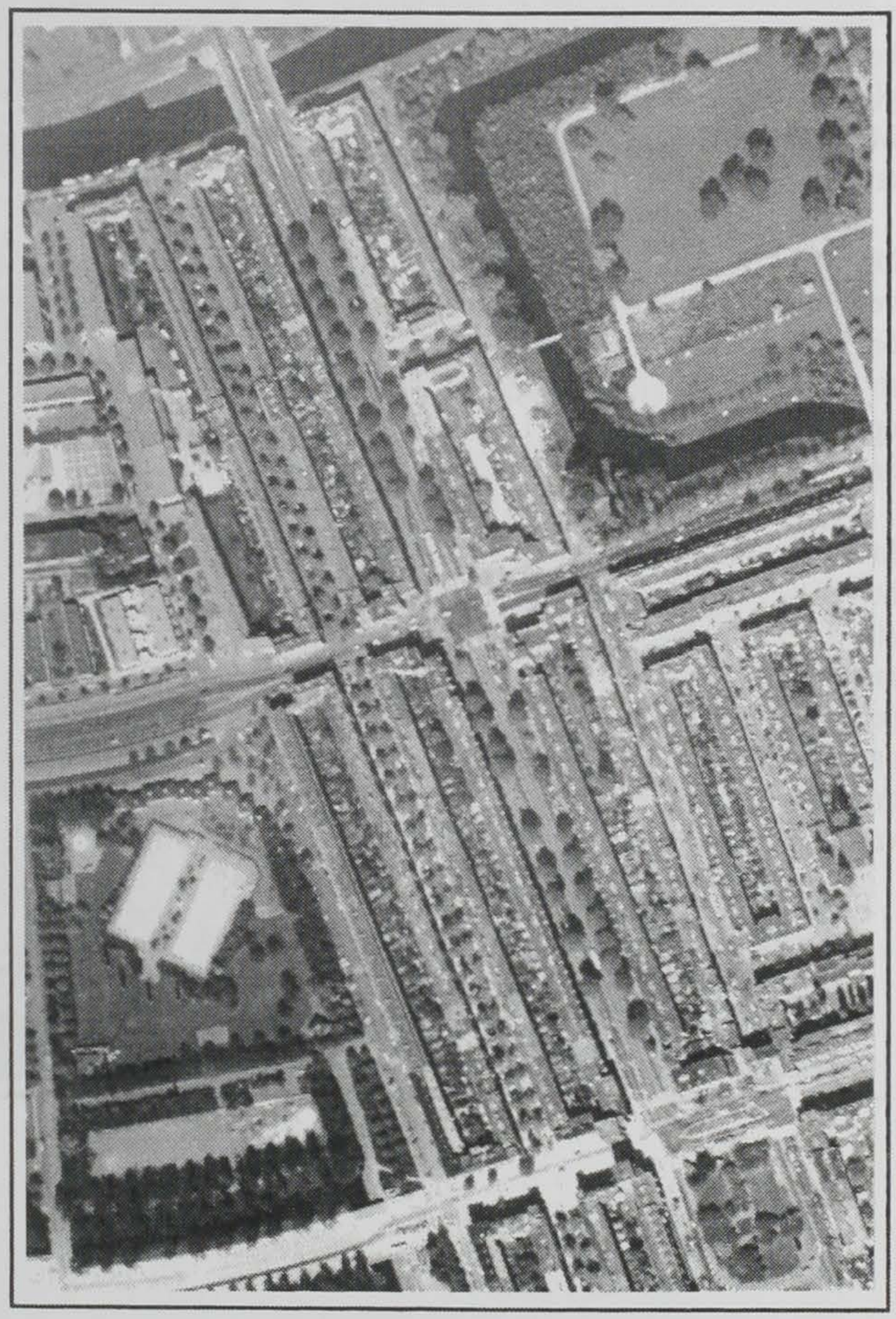

5.2.C.2 Component 2.2

Buurtcomponent 2.2 wordt gekenmerkt door een symmetrische opbouw waarin de plaatsing van de kerk en het aangrenzende plein aan de Jan Maijenstraat (detail 2a) een cruciale rol vervult.

De voortuinen en bomen in de Vespuccistraat zijn beeldbepalend in het straatprofiel dat de zichtlijn op het Erasmuspark ondersteunt.

In deze component zijn de hoger opgaande delen niet altijd op de hoek gelegd, maar in de as van een weg (zie voorschrift asdetails op pag. 17) of op een ander markant punt in de romp van een bouwblok.

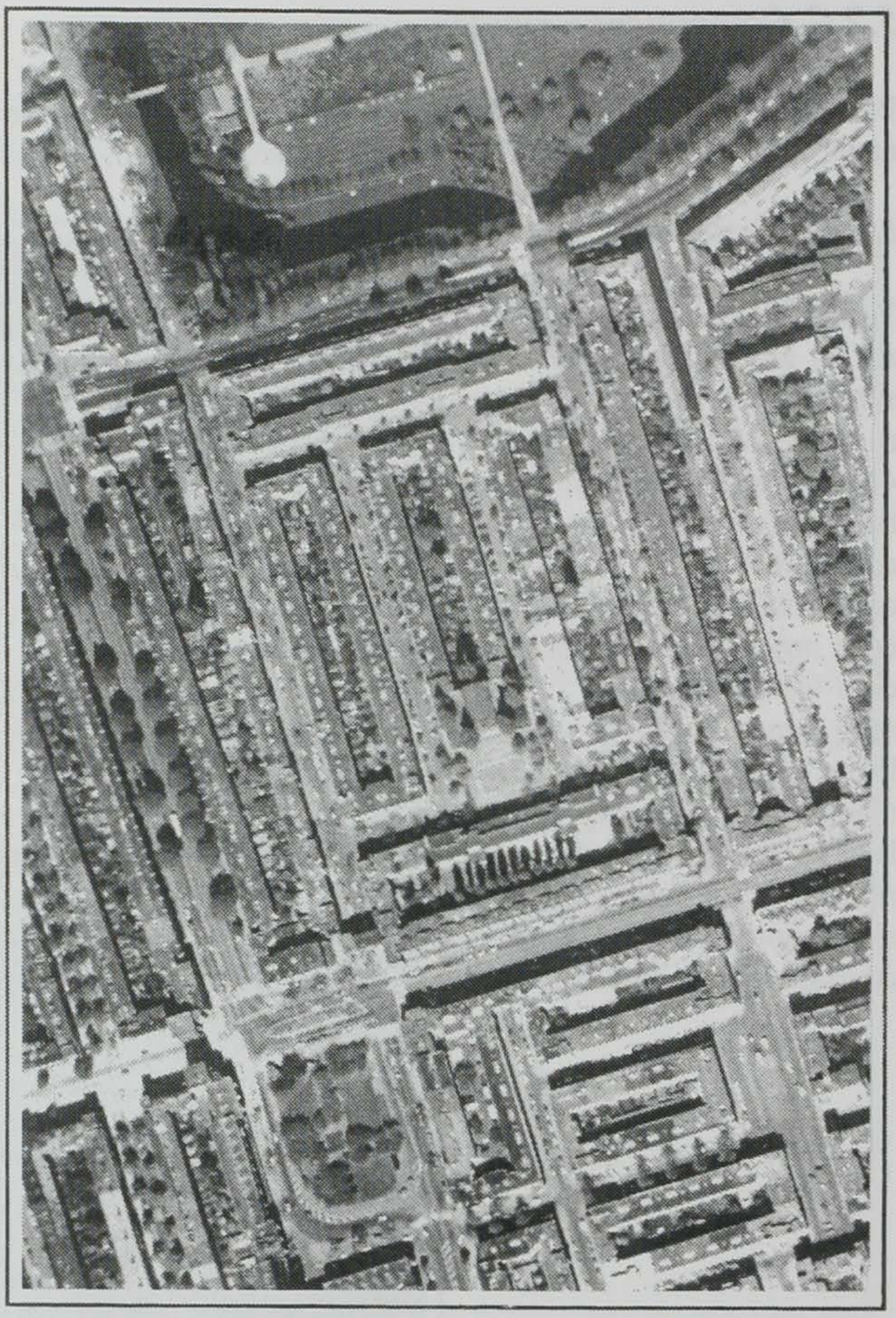

5.2.C.3 Component 2.3

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd[29].

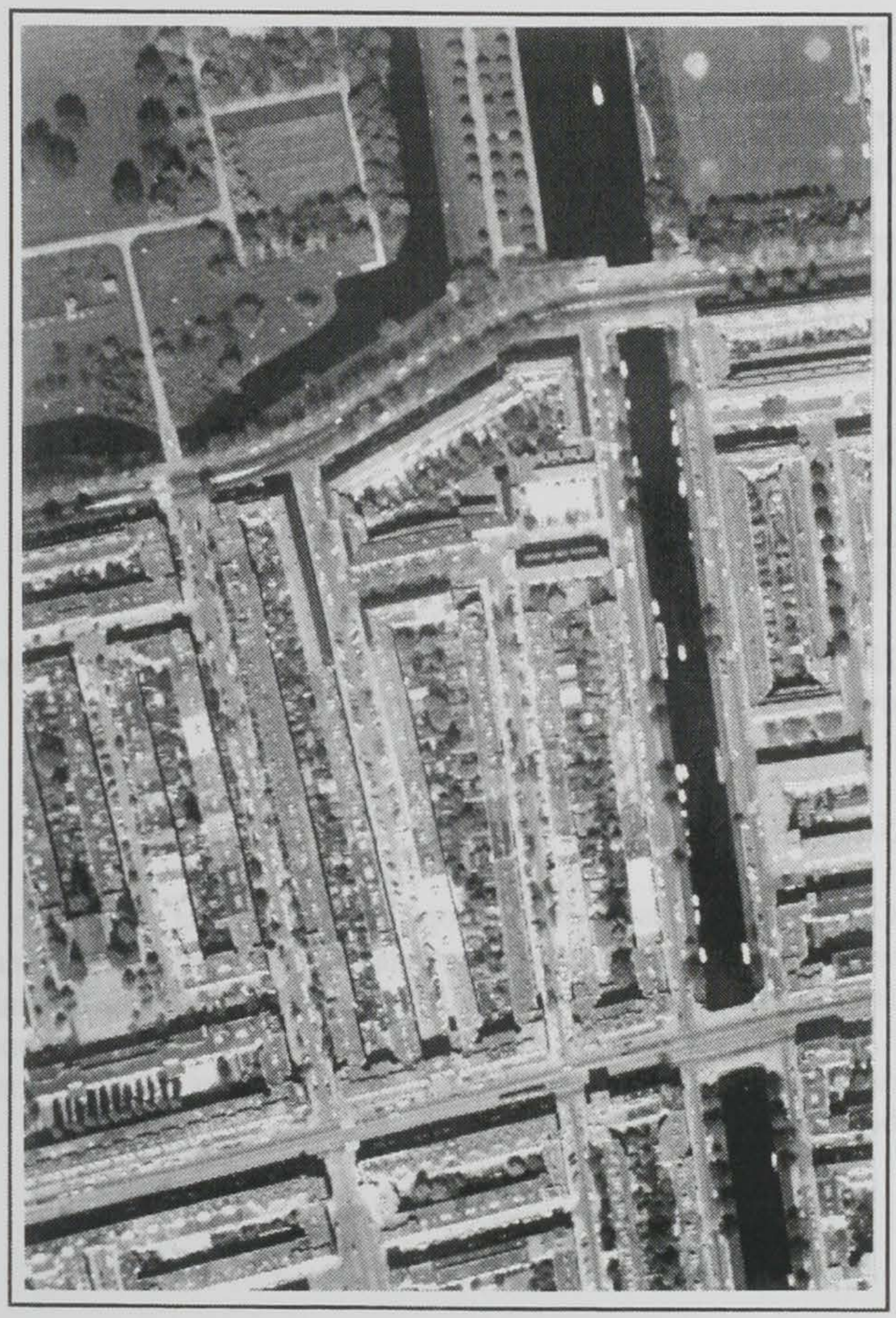

5.2.D Detailvariatie

STADSDETAILS
Jan van Galenstraat zie blz. 90.

WIJKDETAILS
Mercatorplein (A) zie blz. 84.
Kruising Jan Evertsenstraat+Admiralengracht (B) Zie blz. 85

BUURTDETAILS

2a is een cruciaal detail in de symmetrische opbouw van het component, de uitwerking dient op behoud gericht te zijn.

2b dient als één geheel te worden gezien. De architectuur van de koppen worden overschreeuwd door reclame (zie pag. 19)

5.2.E Evaluatie

Component 2.2 is de "kroon" op De Baarsjes met een unieke ligging tussen park en winkelstraat, een kostbaar buurtdetail (2a) als centrum en dient zoveel mogelijk in de huidige staat te worden behouden. Dit ensemble wordt geflankeerd door de componenten 1.1 en 1.3. De strategie zou erop gericht kunnen zijn component 2.1 homogener te houden dan 2.2, 2.3 meer heterogeen. In 2.3 zouden dus meer experimenten en variatie in bebouwing kunnen worden toegestaan.

Buurt 3

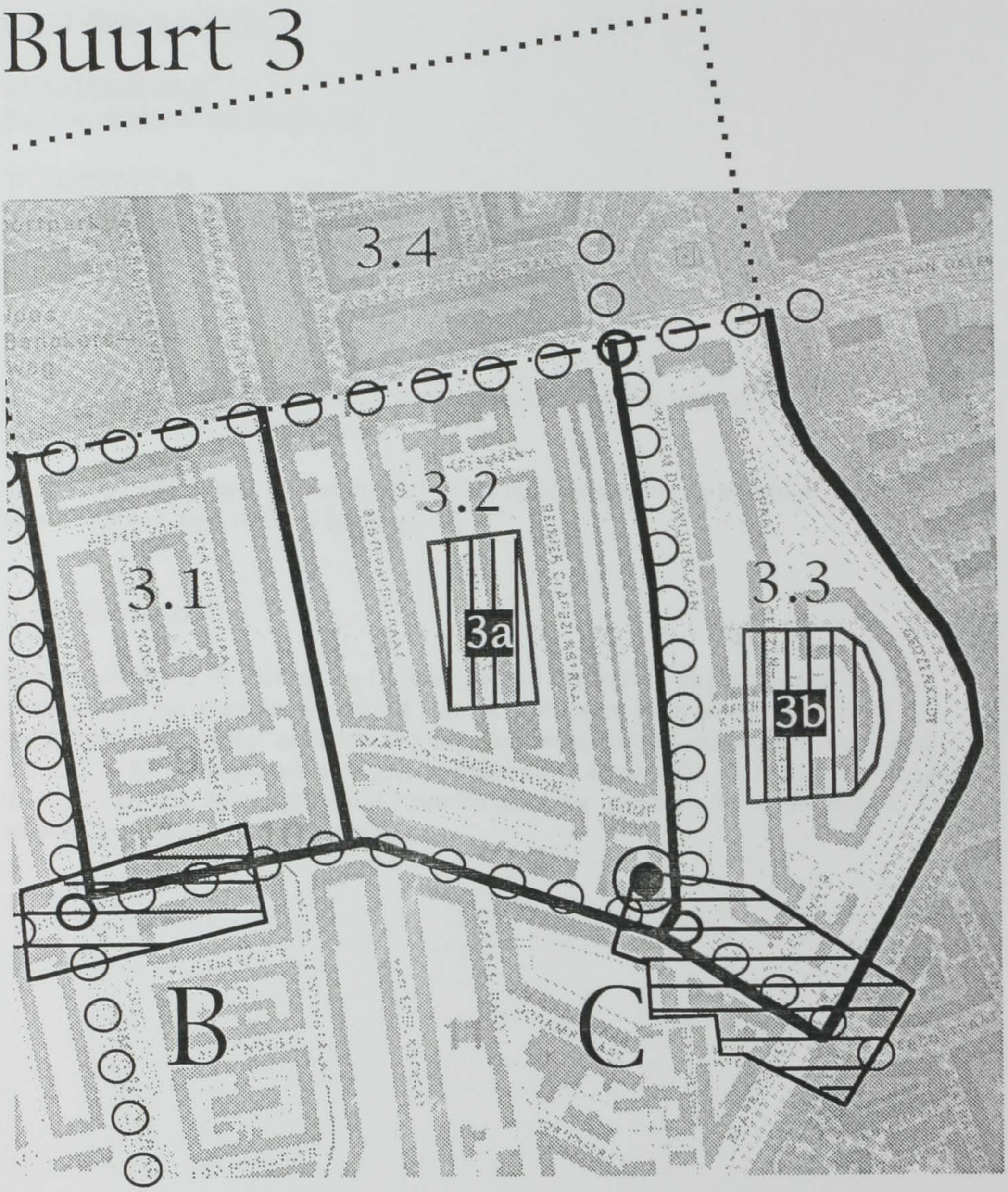

5.3 Buurt 3

5.3.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Tot deze buurt behoort de oudste bebouwing van De Baarsjes, herkenbaar aan de revolutiebouw aan de Admiraal de Ruijterweg waartegen Berlage zich keerde, stukken van Berlage zelf aan de Jan Evertsenstraat, meer voor De Baarsjes zelf kenmerkende bebouwing uit de jaren '20–'40 en naoorlogse bebouwing die de wijkthema's fraai en bijna onopgemerkt in zich opneemt aan de Geuzenstraat–Willem de Zwijgerlaan[30]. Component 1 neigt naar Berlage, component 2 wordt gedomineerd door de revolutiebouw en component 3 door een naoorlogse architektuur[31].
De buurt vormt een variant op de wijkoriëntatie door dwarsplaatsing/haakvorming van blokken aan de Jan van Galenstraat en de Jan Evertsenstraat/Admiraal de Ruijterweg. De voor de wijk typerende bloklengte wordt daardoor niet overal gehaald. De buurt is in de wijkgeleding opgenomen door twee rode en twee groene routes waarvan het uitéénwijken naar het oosten in de verkaveling moet worden opgenomen.

De markante punten die de wijkgeleding markeren liggen aan de rand. Slechts één punt zou zich in samenhang met wijkdetail C in de toekomst als markant punt kunnen profileren.

5.3.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 3 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

str.	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	Merendeels is geen duidelijk onderscheid aanwezig.
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	Er zijn nauwelijks aansluitdetails op dit schaalniveau.

De buurt is zo heterogeen, dat alleen de aanwezigheid van alle stijlperioden als bijzonder thema kan worden aangemerkt (zie ook de bijlage stedebouwkundige en architectonische eenheden op pag. 96)

5.3.C Componentvarianten

5.3.C.1 Component 3.1

Deze component zondert zich geheel van de rest van de buurt af en richt zich op de Admiralengracht. Van de twee poorten die deze buurt van de rest scheiden is de poort in de Krommertstraat beeldbepalend onderdeel van wijkdetail B (zie pag. 85).

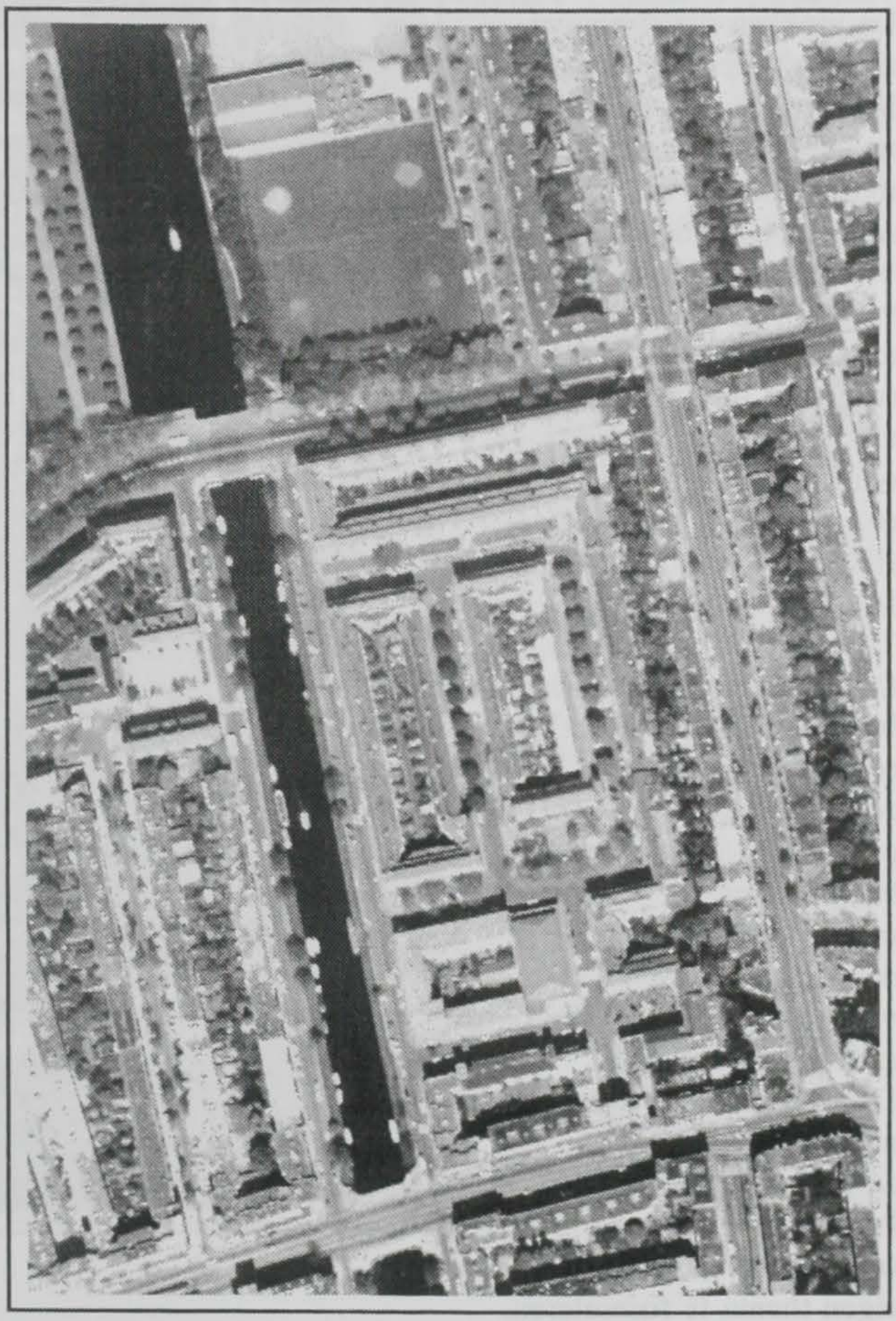

5.3.C.2 Component 3.2

De blokken die gebouwd zijn als revolutiebouw hebben geen duidelijk onderscheid tussen kop en romp, alsmede op een lager schaalniveau tussen de verdiepingen. De vertegenwoordinging van de revolutiebouw in de wijk is echter **de** beeldbepalende uitzondering in de Baarsjes om de regel van dat buurt- en wijkthema te bevestigen. Het bouwblok tussen de Maarten Harpenszoon Trompstraat en de Admiraal De Ruijterweg vormt een buurtpark. Deze oplossing contrasteert eveneens zodanig met het gewone principe van het gesloten bouwblok in de wijk, dat men misschien alleen daardoor een besef krijgt van de geslotenheid van de andere bouwblokken. Doordat de component ook meer op het wijkthema aansluitende bebouwing kent, valt voor deze component nauwelijks een eigen thema te formuleren.

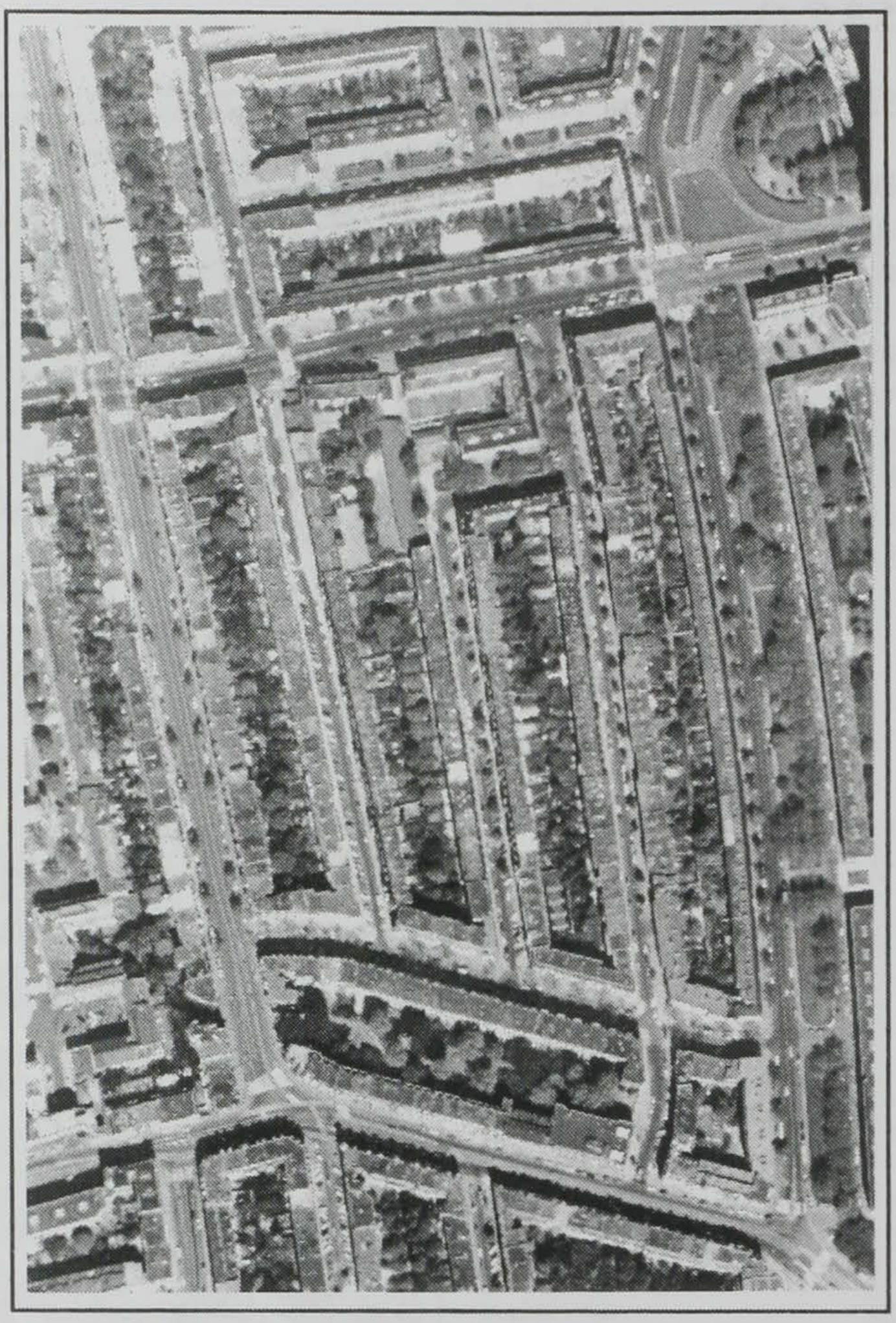

5.3.C.3 Component 3.3

Deze component bestaat uit nieuwere bebouwing waarin op voorbeeldige wijze het oudere idioom van de Baarsjes in de vorm van alle bijzondere wijkthema's, terugkeert. Door dit bescheiden architectonisch conformisme en een ingetogen plein spreekt de extraverte stedebouwkundige situatie aan het water in een maximaal contrast tussen beslotenheid en openheid. In deze component is het water meer toegankelijk gemaakt dan waar ook elders in De Baarsjes.

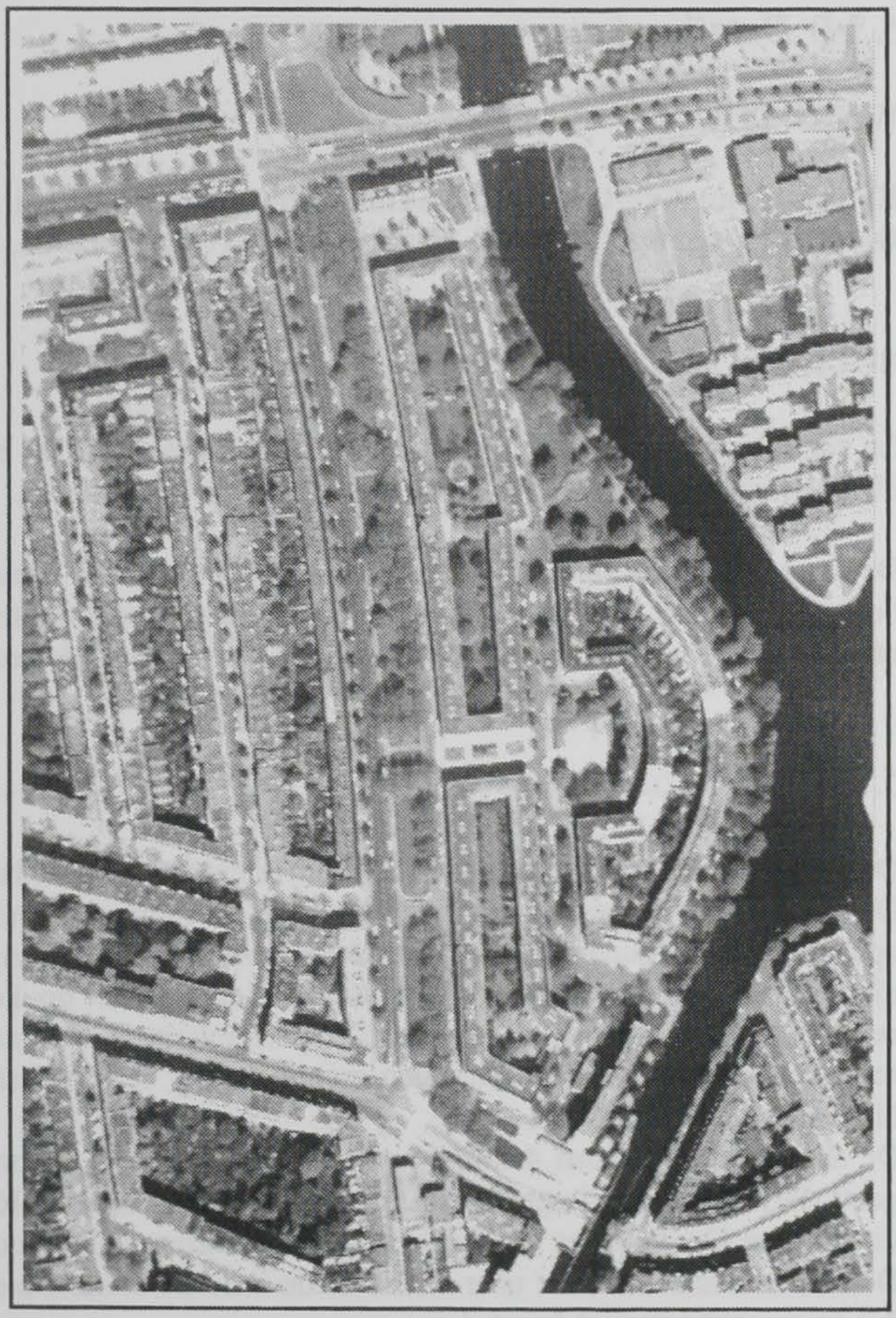

5.3.D Detailvariatie

WIJKDETAILS

Kruising Jan Evertsenstraat+Admiralengracht (B) zie blz. 85.
Oostelijke ingang Admiraal de Ruijterweg (C) zie blz. 86.

BUURTDETAILS

3a vertegenwoordigt als enig detail alle wijkthema's van De Baarsjes in de buurt.
3b dit binnenplein contrasteert maximaal met het waterfront.

De keuze van deze details is betrekkelijk arbitrair, het is nauwelijks mogelijk in deze buurt details aan te wijzen die als kenmerkend en beeldbepalend behouden moeten blijven of juist uit een oogpunt van beeldkwaliteit aan ingrijpende reconstructie toe zijn.

5.3.E Evaluatie

Deze buurt heeft naar binnen zoveel contrasten dat hij naar buiten geen identiteit heeft. De buurt is sterk gepolariseerd van besloten en somber (Admiraal de Ruijterweg) naar open en wijds (Geuzenkade). Dat zou een kwaliteit kunnen zijn. Het groen is echter dienovereenkomsig onevenwichtig verdeeld: er is in het donkere deel bij gebrek aan groen een binnenterrein geopend terwijl op een steenworp afstand aan de Willen de Zwijgerlaan een overmaat aan ongebruikte open groene ruimte concurreert met daar reeds ruim soelaas biedende de Geuzenkade.
De aansluiting op buurt 4 loopt systematisch "uit fase": er loopt geen enkele weg door. Dit geeft de juist daar gebogen Jan Evertsenstraat–Admiraal de Ruijterweg een rommelig uiterlijk en De Baarsjes een onoverzichtelijk entree vanuit het oosten.
De balans slaat dus door naar chaos en de orde moet eerst hersteld worden in component 3.2 in samenhang met buurt 4.

Buurt 4

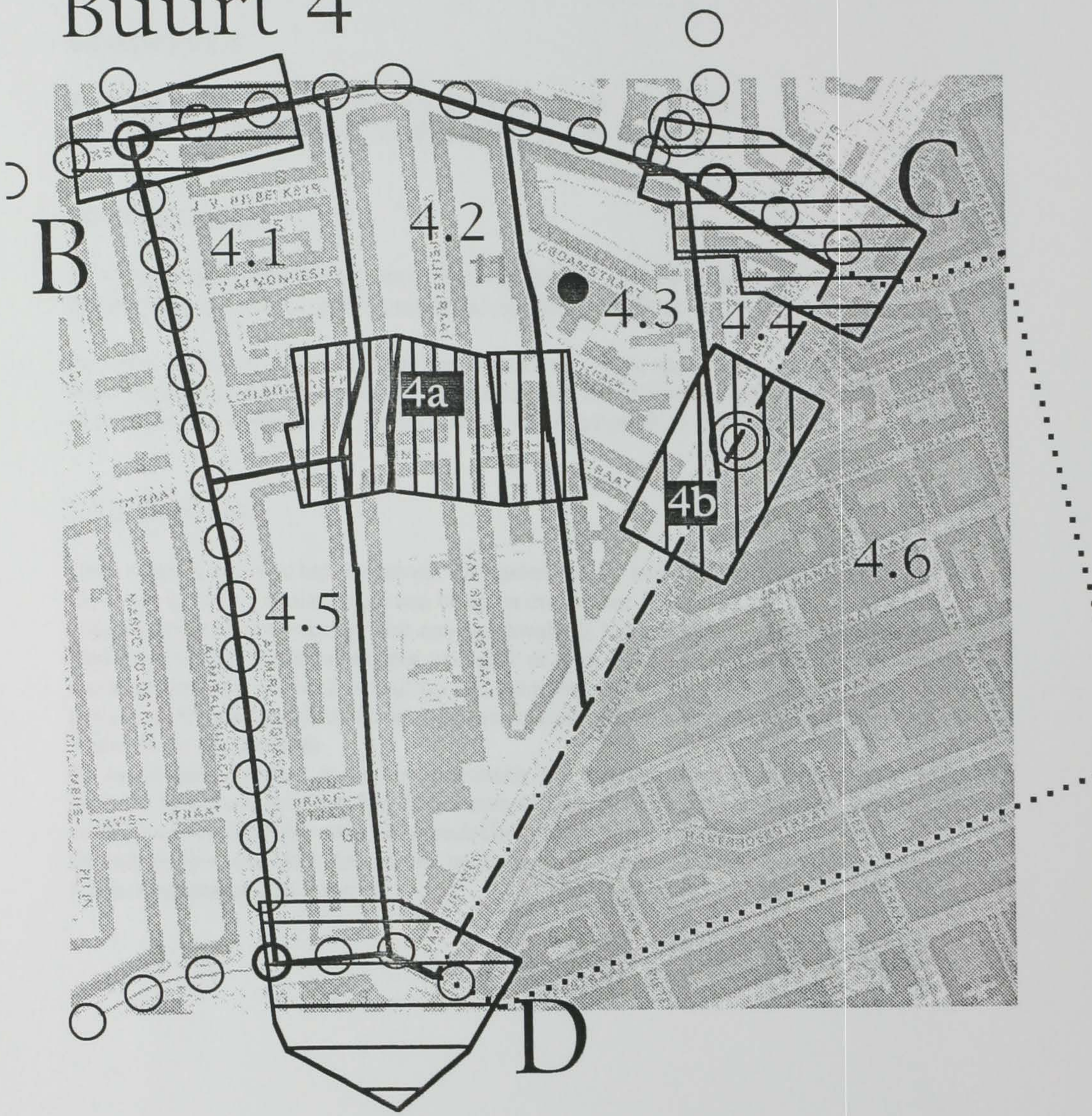

5.4 Buurt 4

De begrenzing van de buurt is hier om vergelijkbare redenen als in buurt 2 buiten de wijk gelegd[32].

5.4.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 4 vormt op de wijkoriëntatie een variant door dwarsplaatsing van bouwblokken vanaf de Jan Evertsenstraat en dwarsplaating met afwijkende richting vanaf de Admiraal de Ruijterweg[33]. Deze afwijkingen zijn niet beeldbepalend maar storend.
De grootste gemene verdeling van de wijk in blokken van 360x72 meter is door "verjonging" van de buurt naar het zuiden vanwege het schuine beloop van de Kostverlorenvaart in de knel gekomen zodat de blokken door breedtevariatie regelmatig de kritische grens van 80 meter (h.o.h.) overschrijden. Bij deze overschrijding worden binnenterreinen bedrijfsterrein. De introductie van een derde richting in het oostelijk deel is vervolgens de genadeklap voor herkenbare verkaveling.
De wijkgeleding is voelbaar aan de rode routes die noord– en zuidgrens afbakenen, maar de midden in de buurt via een markante brug vanuit het westen binnenkomende groene route botst tegen de hoek van een uit het lood gedrongen bouwblok en mist daardoor aansluiting op de markante potentie aan de Kostverlorenvaart met groen aan de overkant.
Het enige andere markante punt in de buurt is de toren van de kerk zonder kerkplein waarop geen weg uitkomt die haar uitstraling zou kunnen verlenen.
De grootste potentie van de buurt is de Kostverlorenvaart (zie bijlage "Morfologische reconstructie van de Chassébuurt", pag. 94) als kralensnoer van groene en stenen waterpleinen.

5.4.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 4 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren[34]:

str.	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	achterterreinen te groot om besloten te blijven.
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	het onderscheid wordt gemaakt in de vorm van afwijkende halzen tussen kop en romp
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	in de halzen wordt geen onderscheid tussen de lagen gemaakt
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	ingangpartijen op de begane grond springen vér in als portiek, uitspringende raampartijen als erkers
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	uitspringende raamdecoraties
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	variaties in metselsteensoort en metselverband
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	extra materiaal als aansluitdetail

De buurt ontleent haar identiteit meer aan deze bijzondere dan aan de algemene thema's op de vorige pagina's. Deze verbijzonderingen van de wijkthema's bieden voldoende aanknopingspunten. De componenten hebben dan ook voorlopig in meerderheid geen eigen thema gekregen. Zij passeren de revue voornamelijk om hun morfologische potenties op het niveau van de verkaveling aan de orde te kunnen stellen.

5.4.C Componentvarianten

5.4.C.1 Component 4.1 en 4.5

De dwarsplaatsing in het noordelijke deel levert nauwe straten die de Witte de Withstraat toch geen blik op het water gunnen. Zij geven de Admiralengracht een afwisselende wand, maar zijn overigens niet beeldbepalend. Voortzetten van de zuidelijke blokbreedte naar het noorden zou de as van de Witte de Withstraat in de poort van de Krommertstraat leggen en ruimte bieden om ooit de Van Speijkstraat in het verlengde van de Admiraal de Ruijterweg te leggen.

Voor deze component worden overigens vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is.

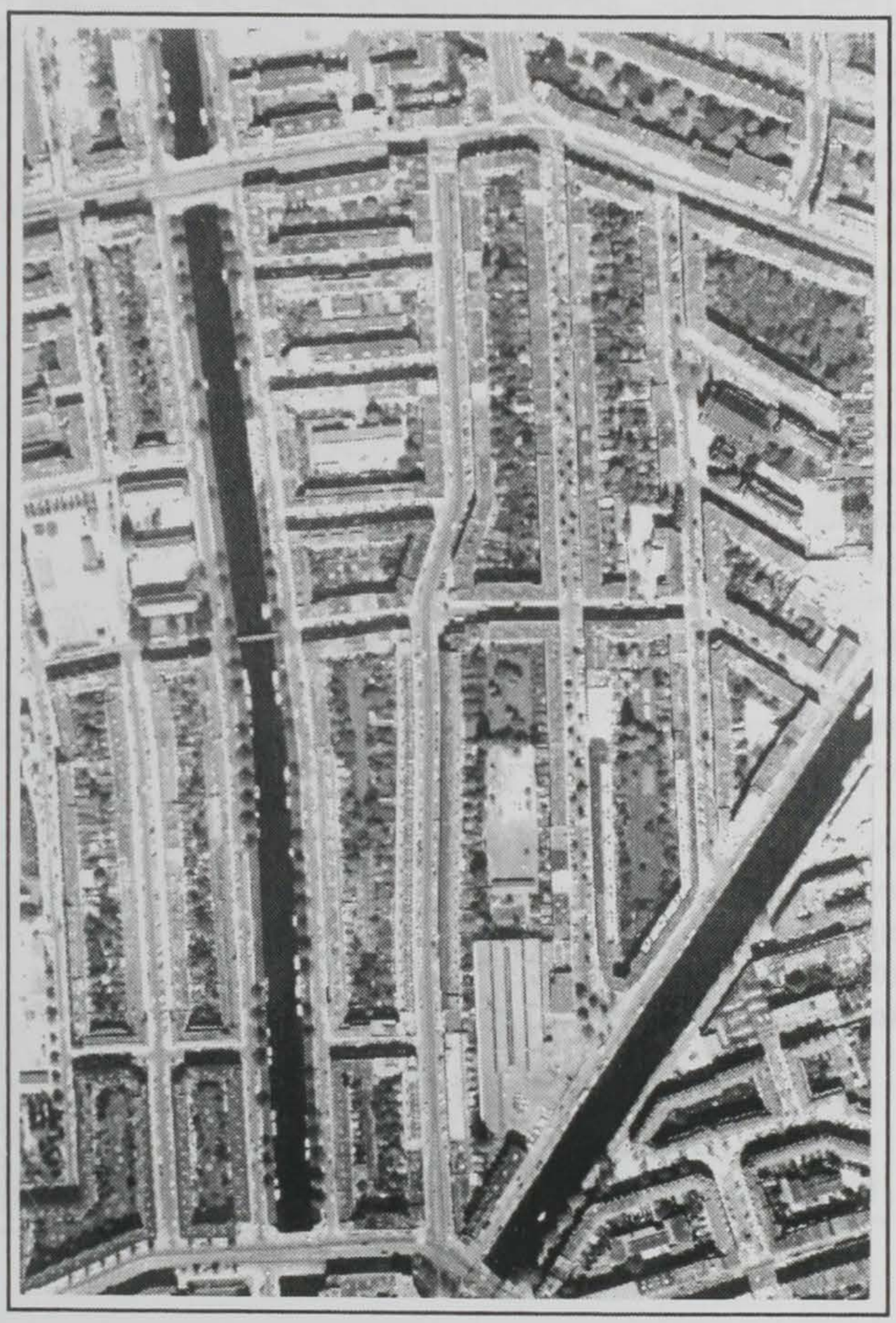

5.4.C.2 Component 4.2

Samen met de voorgaande component biedt deze component van de Admiralengracht totaan de kerk 280 meter. Dat wil zeggen dat er volgens de standaard van De Baarsjes ruimte is voor vier smalle inplaats van de huidige drie brede blokken.
Een dergelijke verdichting zou in de toekomst de capaciteit kunnen creëren om ruimte voor de beeldpotenties van de Kostverlorenvaart te scheppen en tegelijk de aansluiting op buurt 3 te verbeteren[35].

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is.

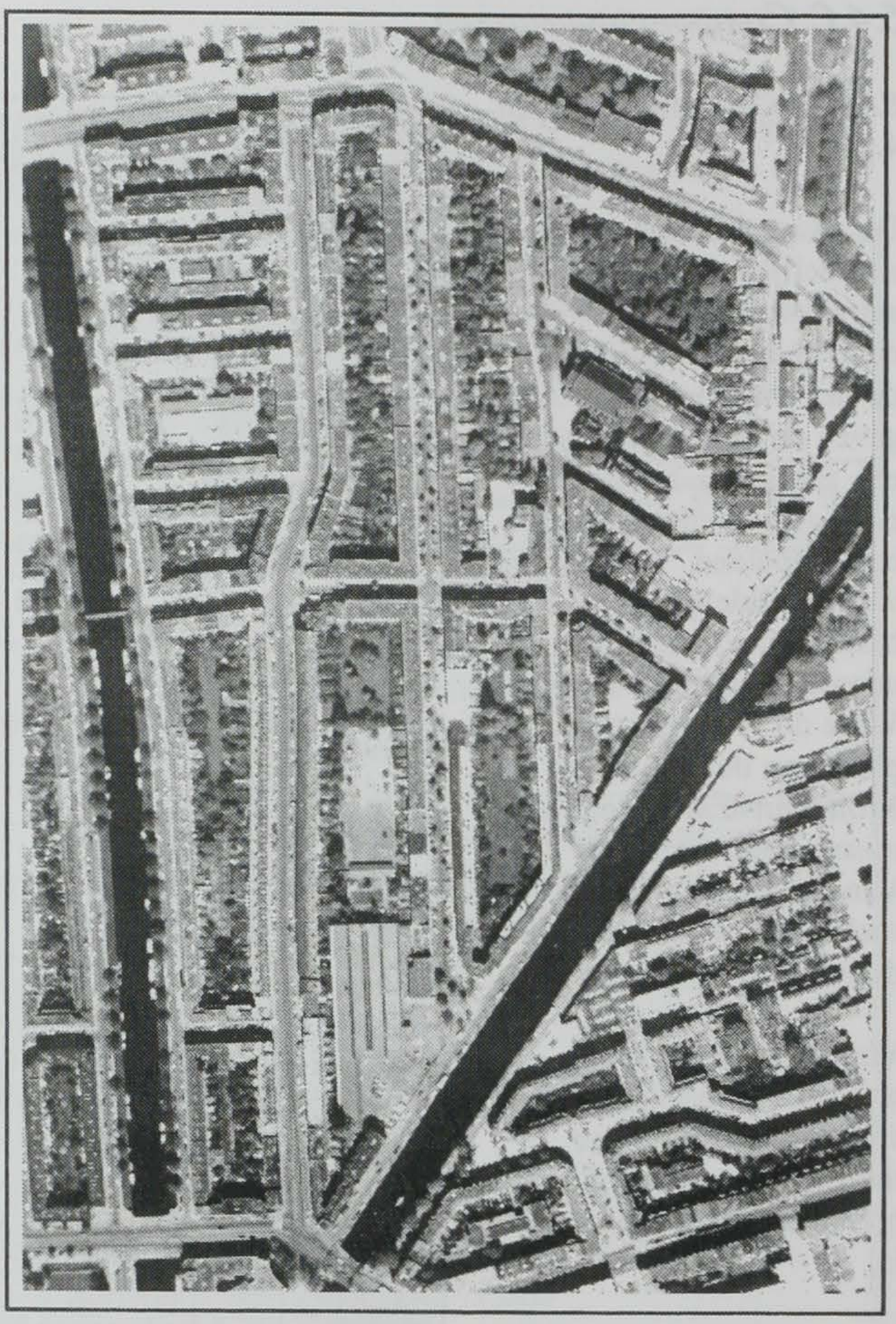

5.4.C.3 Component 4.3 en 4.4

Deze componenten kunnen het best in samenhang met 4.6 worden gezien. Dan valt de symmetrie met de overkant van de Kostverlorenvaart op. Deze legt belangrijke potenties bloot.

Voor deze componenten worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is.

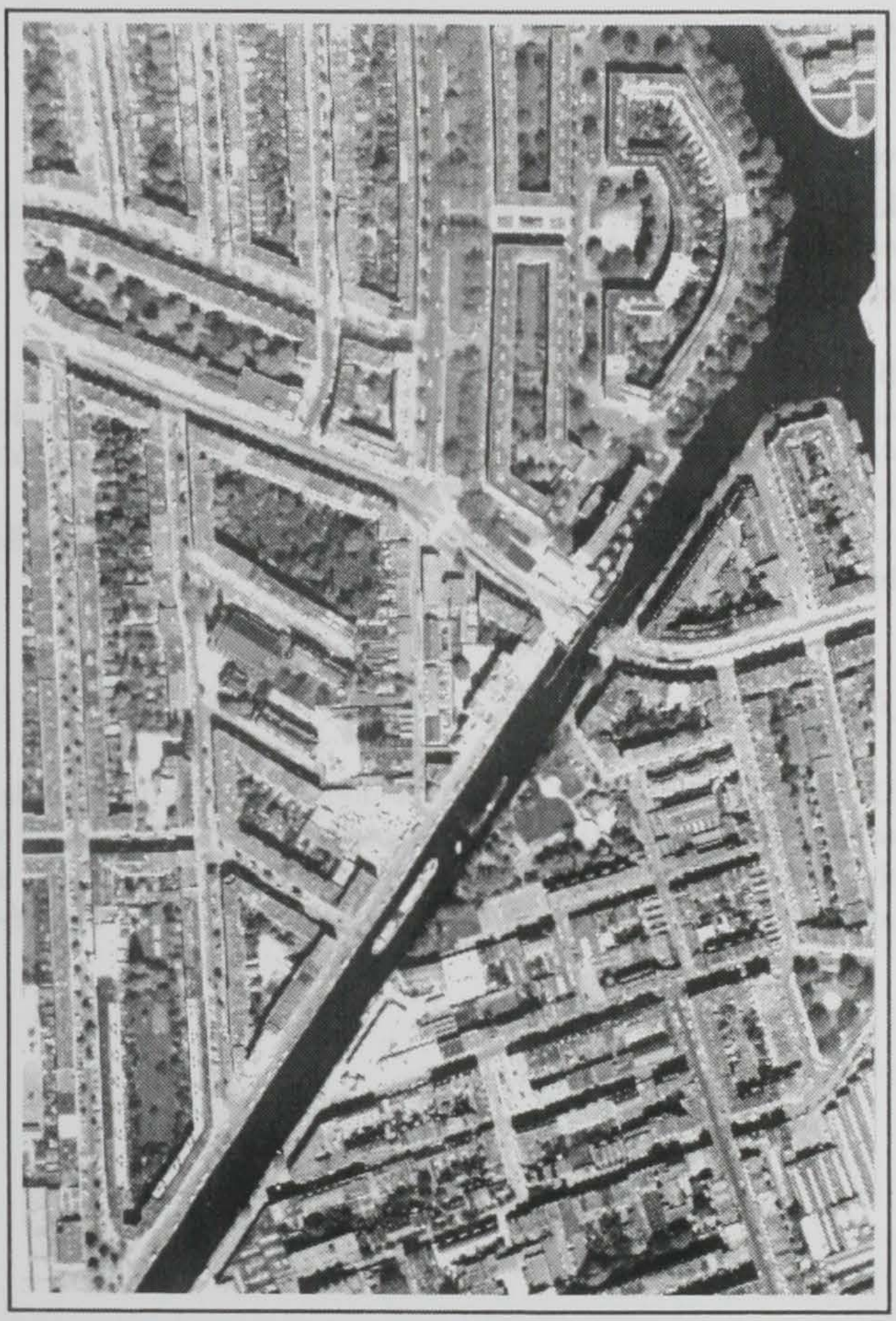

5.4.D Detailvariatie

WIJKDETAILS
kruising Jan Evertsenstraat+Admiralen-gracht (B)zie pag. 85
oostelijke ingang Admiraal de Ruijterweg (C) zie pag 86
oostelijke ingang Postjesweg (D) zie pag. 88

BUURTDETAILS
4abc zijn kenmerkende details die de groene wijkroute begeleiden.
4d heeft potenties in relatie tot het water en het groen aan de overzijde van de Kostverlorenvaart
4e vormt de enige gave oudere gevel-met-weduwe aan de Kostverlorenvaart in deze buurt.

5.4.E Evaluatie

De buurt neigt naar het chaotische door verbrokkeling aan de Kostverlorenvaart, gebrek aan aansluiting in het noorden, te brede bouwblokken in het westen waardoor dwarsplaatsing is ontstaan. Uitgangspunt zou het waterfront aan de Kostverlorenvaart moeten zijn (zie bijlage "Morfologische reconstructie Chassé-buurt" op pag. 94)

Buurt 5

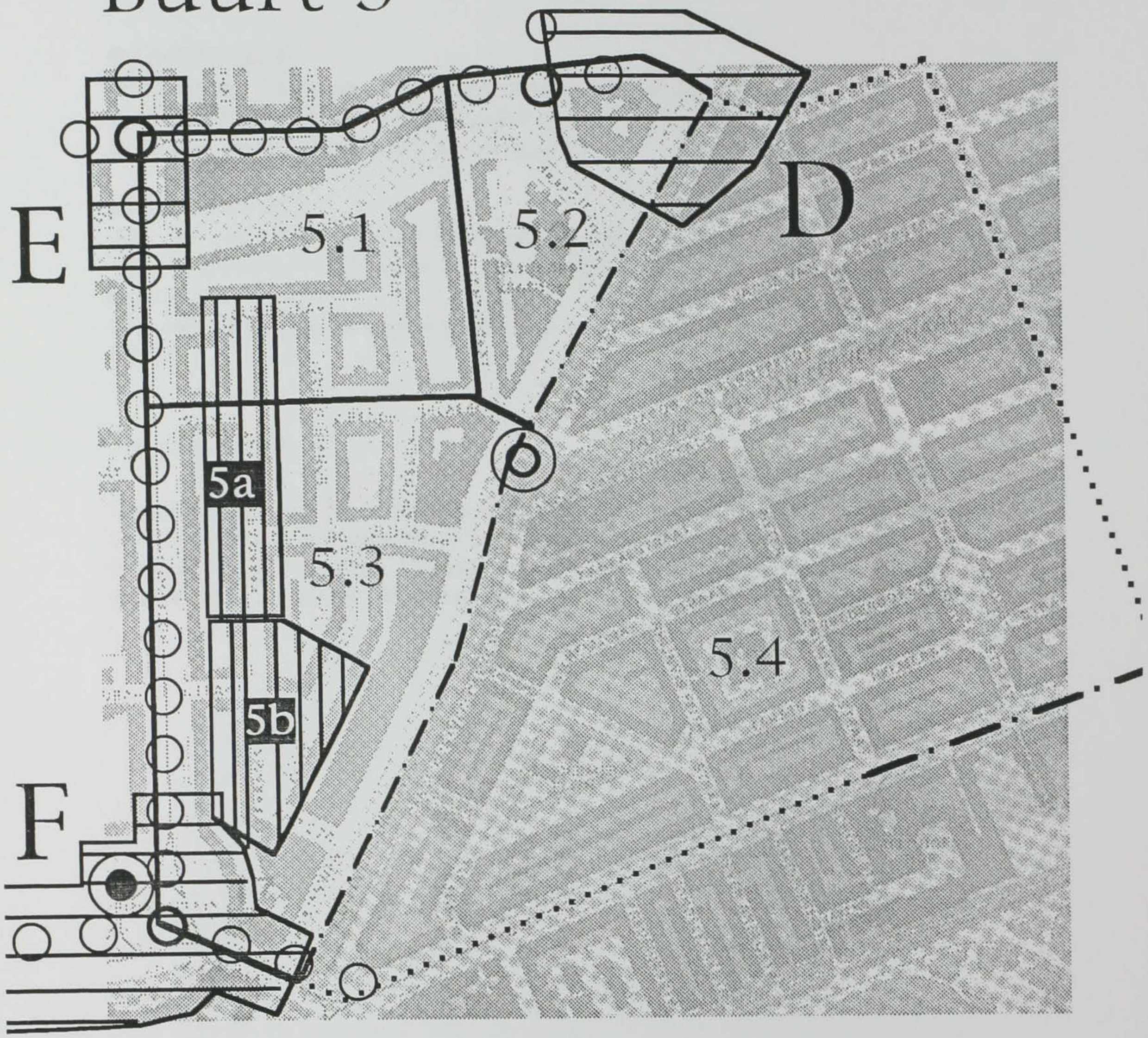

5.5 Buurt 5

De begrenzing van de buurt is hier om vergelijkbare redenen als in buurt 2 buiten de wijk gelegd.

5.5.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 5 vormt een variant op de oriëntatie door de doorsnijding met de Kostverlorenvaart die als symmetrie–as werkt.

5.5.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 5 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

str.	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	verbijzondering tegenover een dwarsstraat
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	portieken, geen erkers
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	

5.5.C Componentvarianten

5.5.C.1 Component 5.1

De bebouwing aan de weerszijden van de Postjeswetering wijkt af van de wijkgeleding. Dit resulteert aan een sombere wand aan de zuidzijde die beter overeenkomstig de wijkgeleding (zie pag. 10) en zoals in component 6.1 kan worden doorbroken met blokken in de gebruikelijke oriëntatie die zich eventueel over het water voortzetten.

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd.

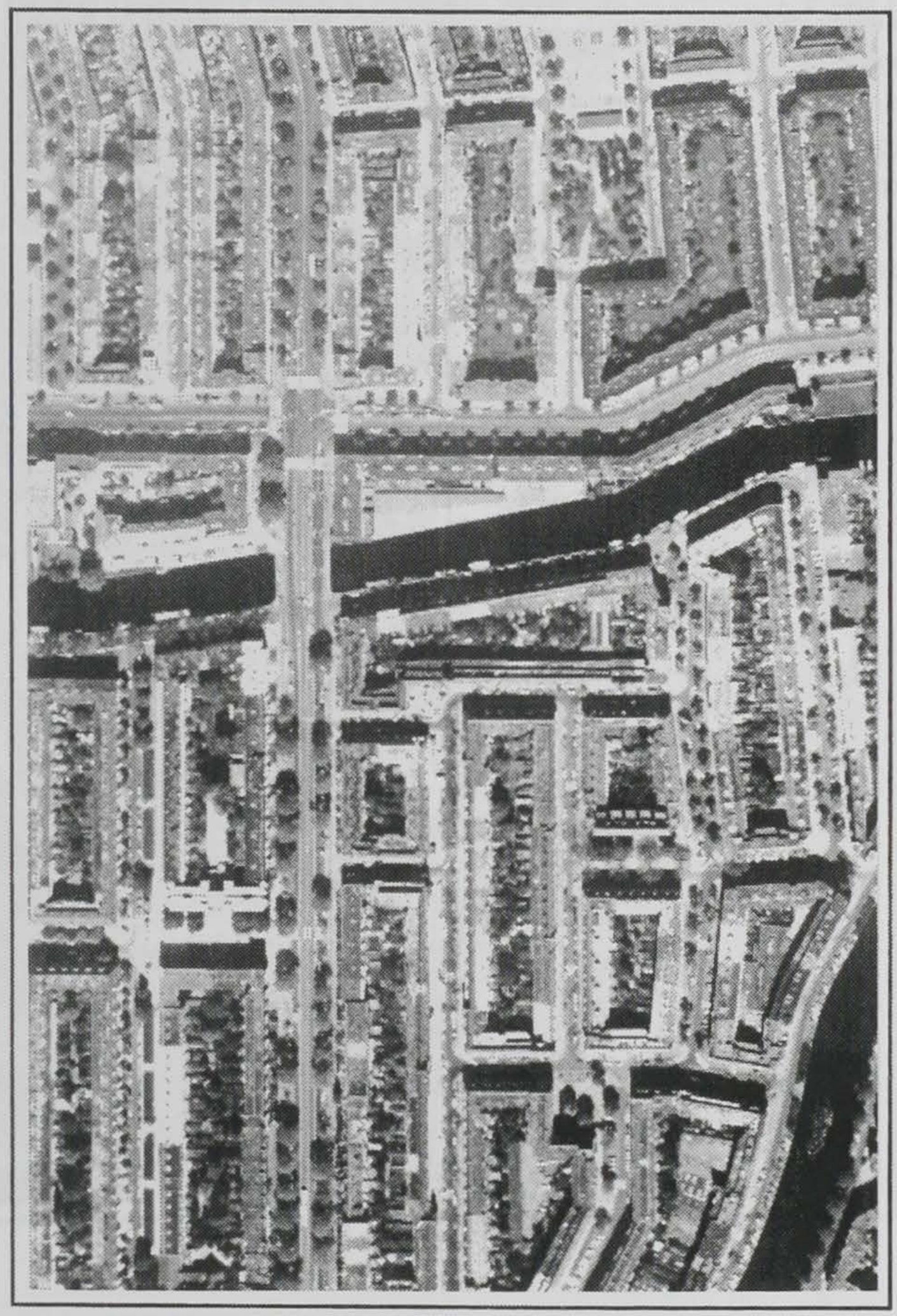

5.5.C.2 Component 5.2

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd.

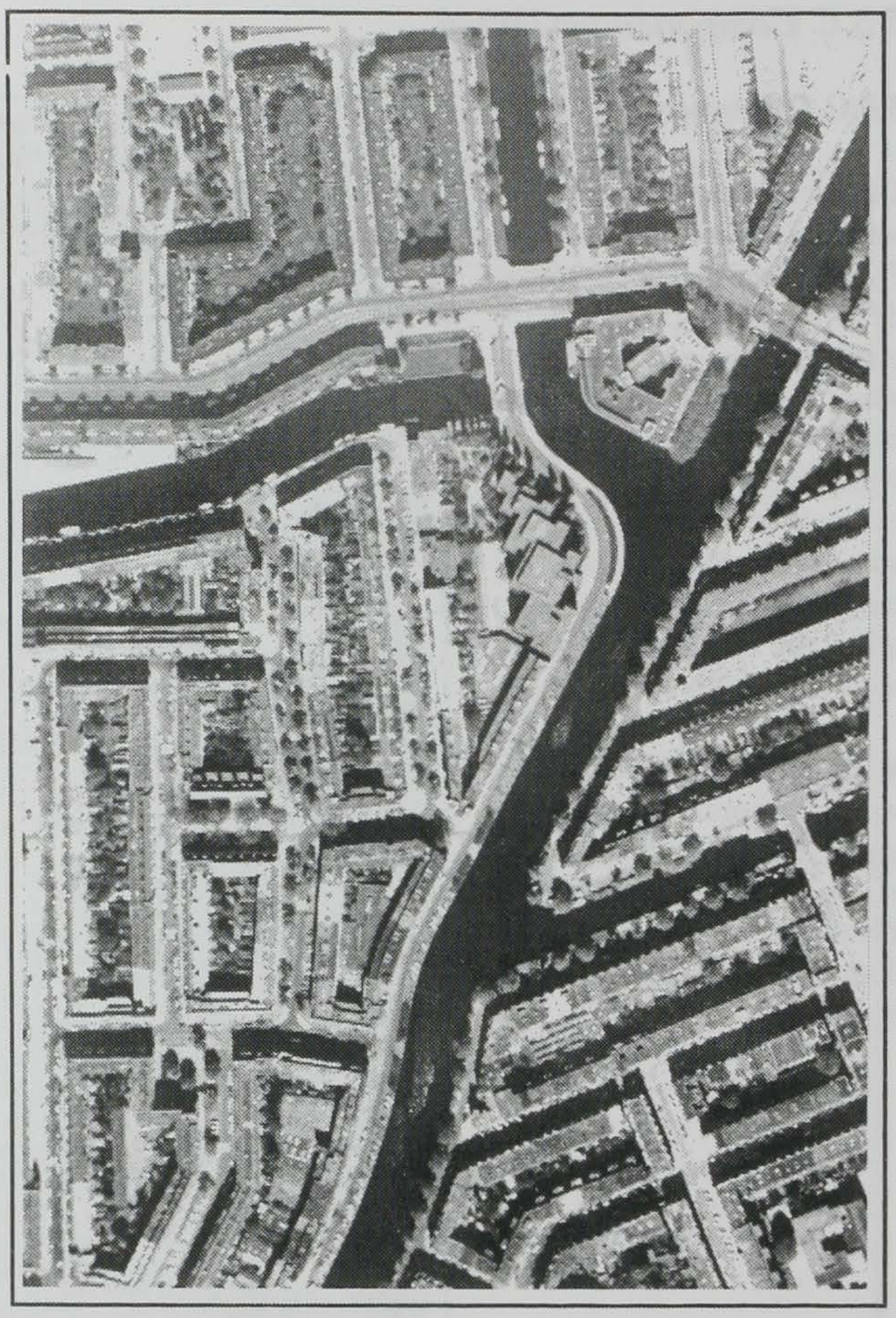

5.5.C.3 Component 5.3

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd.

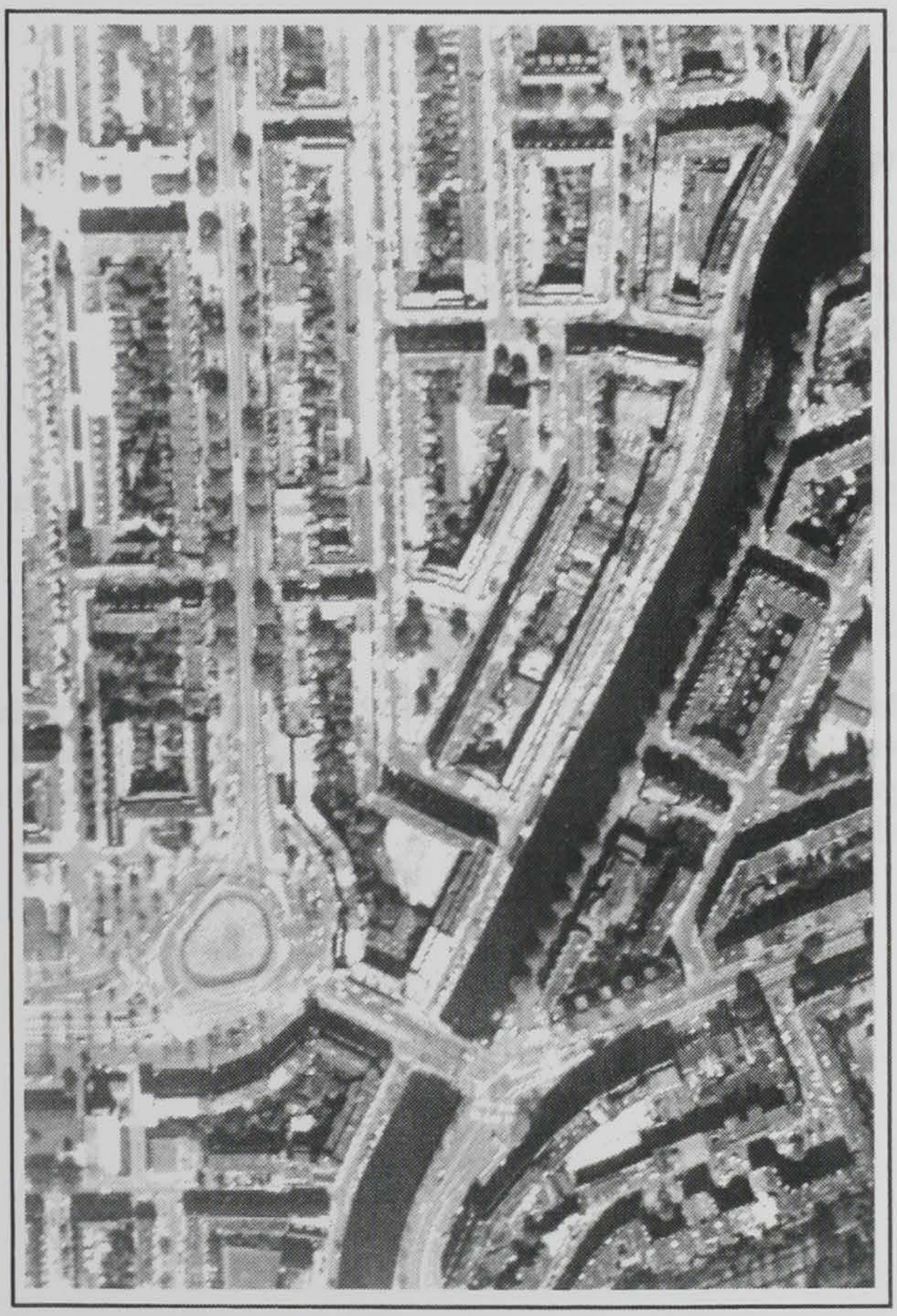

5.5.D Detailvariatie

WIJKDETAILS

oostelijke ingang Postjesweg (D) zie pag. 88
Hoofdweg+Postjesweg (E)zie pag. 87
Surinameplein (F)zie pag. 89

BUURTDETAILS
5a en 5b kenmerkende details, waard om behouden te blijven.

5.5.E Evaluatie

In deze buurt wordt een redelijk optimum bereikt tussen variatie en repetitie. De potentie van het water aan de Kostverlorenvaart kan worden uitgebuit op het potemtieel markante punt tegenover het punt waar het Jacob van Lennepkanaal in de Kostverlorenvaart uitmondt.

Buurt 6

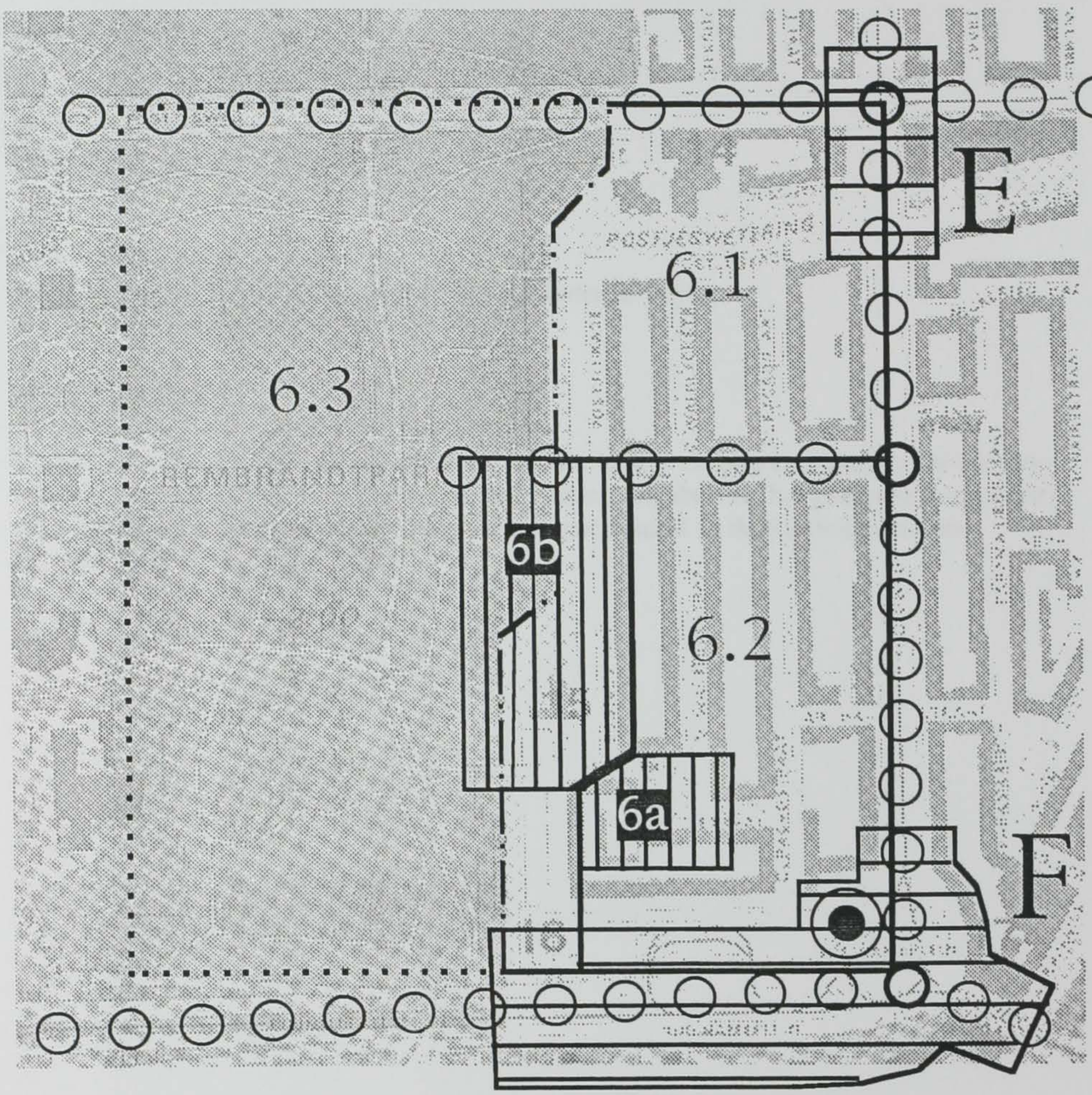

5.6 Buurt 6

De grens van de buurt is om vergelijkbare redenen als in buurt 2 buiten de wijk gelegd.

5.6.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 6 vormt hierop behalve in het noorden geen variant.

5.6.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 6 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

str.	WIJKTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	groenstrook in een breed straatprofiel
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	geen duidelijk onderscheid tussen kop en romp, balcons op de kop.
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	weinig verschil tussen begane grond en verdiepingen
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	vertikaal doorlopende erkers, minder ver inspringende portieken
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	

5.6.C Componentvarianten

5.6.C.1 Component 6.1

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd.

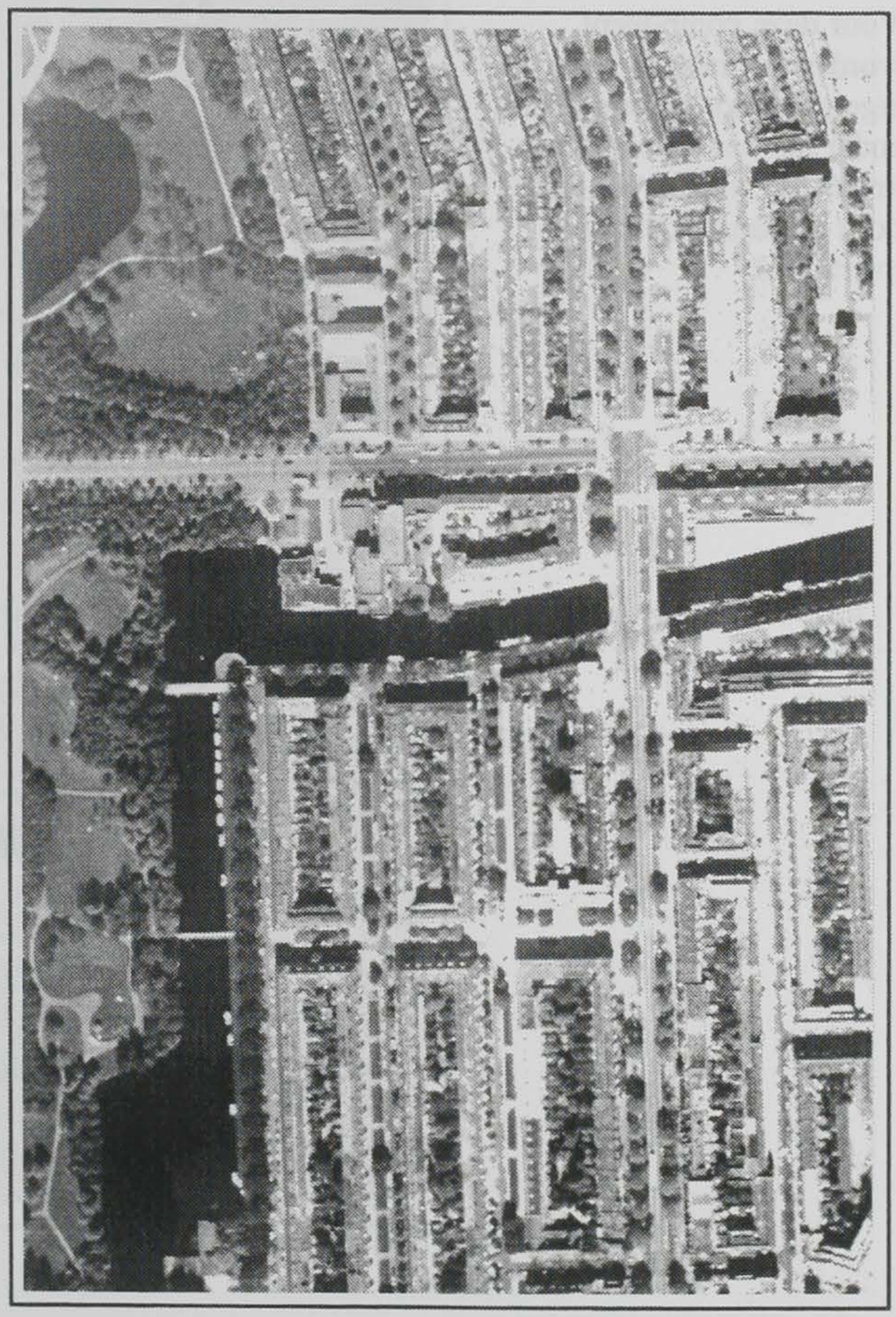

5.6.C.2 Component 6.2

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de aansluitdetails overtroefd.

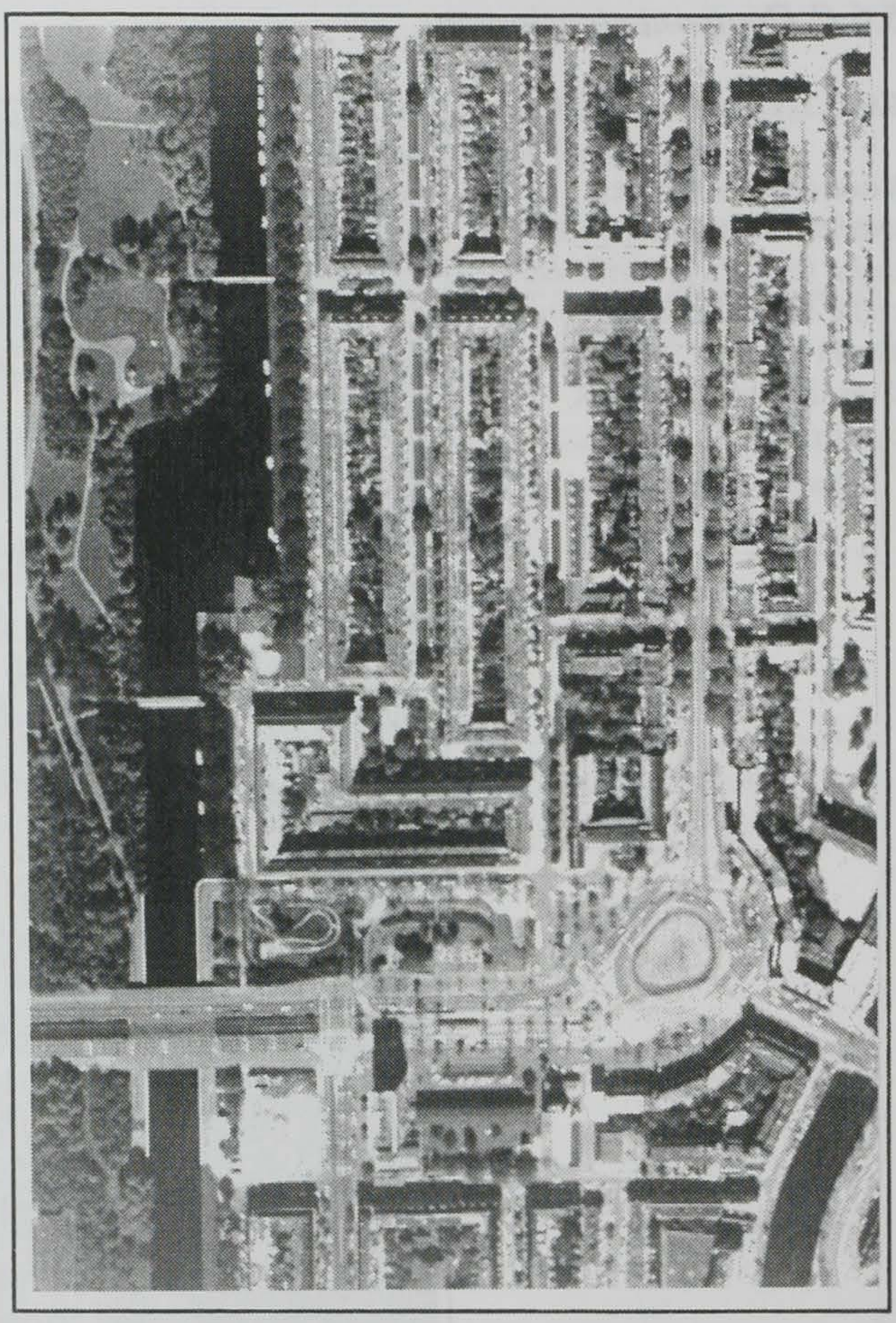

5.6.D Detailvariatie

WIJKDETAILS

Hoofdweg+Postjesweg (E)zie pag. 87
Surinameplein (F)zie pag. 89

BUURTDETAILS

6a kenmerkend detail, waard om behouden te blijven.
6b voorbeeldige parkrand met water en waardevolle bomenrij.

5.6.E Evaluatie

In deze buurt overweegt orde en een zekere saaiheid, gecompenseerd door park, water en ruimte.

Buurt 7

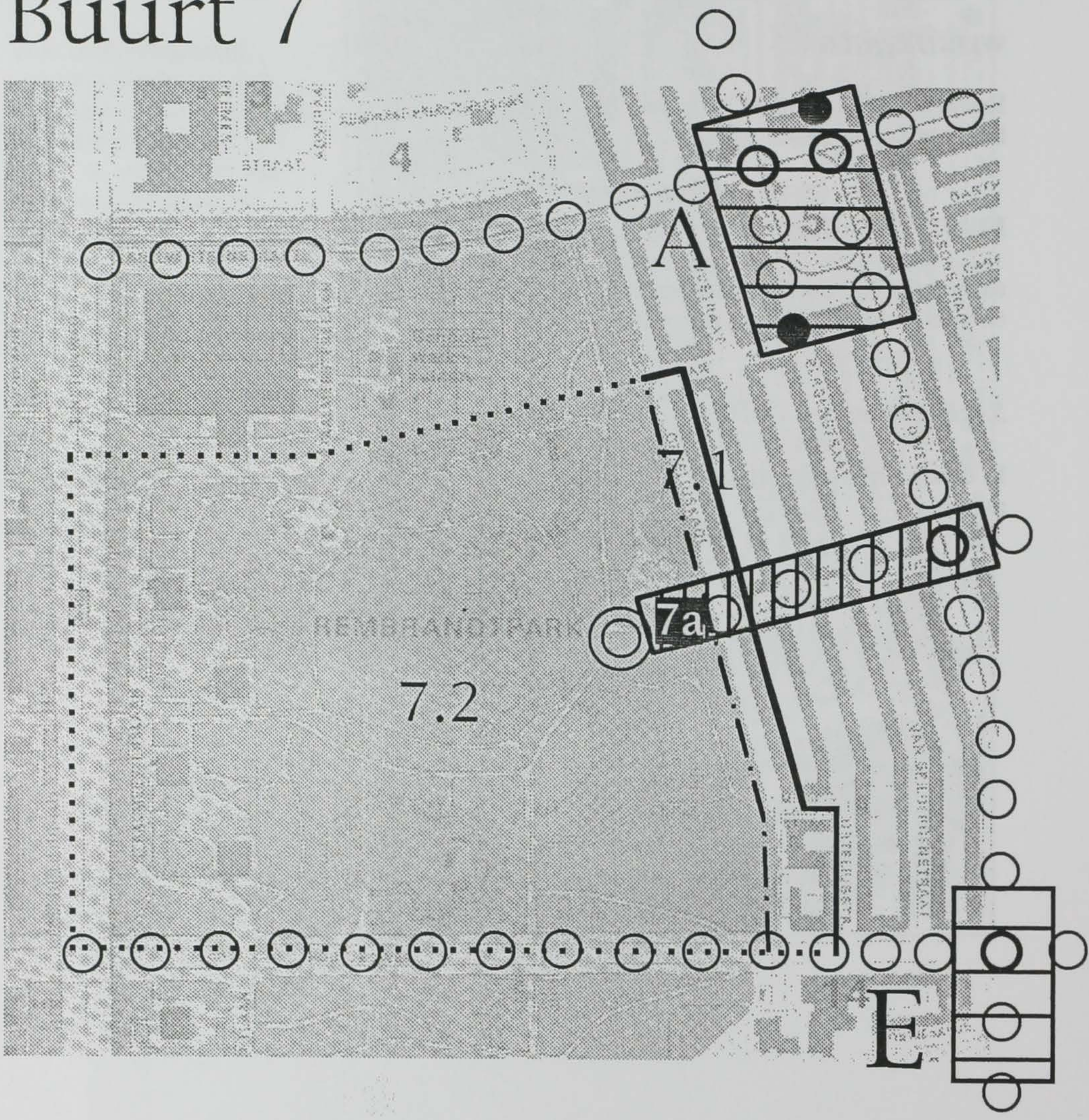

5.7 Buurt 7

De begrenzing van de buurt is om vergelijkbare redenen als in buurt 2 buiten de wijk gelegd[36].

5.7.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40
		daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 7 vormt een variant doordat dit deel grotendeels uit park bestaat met een gevelrand. Beide zouden gebaat zijn bij ingrijpende herinrichting en toevoeging van een aansluitdetail ter beëindiging van de groene route.

5.7.B Bijzondere thema's

In de wijkcontext van repeterende wijkkenmerken (**wijkthema**) vormt buurt 7 in zijn details een **buurtvariant** die wij op dit niveau weer als buurtthema formuleren:

str.	WIJKTTHEMA	BUURTVARIANT
100m	gesloten bouwblok, duidelijk onderscheid tussen privé-tuinen en openbaar gebied	parkgevel
30m	per bouwblok duidelijk onderscheid tussen kop en romp in het bouwblok	hoekverbijzondering
10m	per kop of romp duidelijk onderscheid tussen beganegrond, verdiepingen en kap-etage, elk in één, eventueel gebogen, vlak	
3m	duidelijk onderscheid tussen ingang- en raampartijen	inspringende portieken, dakkapellen, geen erkers
1m	duidelijk onderscheid tussen de minimaal 3 cm., maximaal 10 cm. terugliggende kozijnen en het vlak van de ingangs- of raampartij, minimaal 6 cm van het glasoppervlak	
30cm	duidelijk onderscheid tussen de betonnen trottoirtegels, bakstenen wanden en houten kozijnen	overwegend parkgebied
10cm	aansluitdetails tussen gevel- en partijvlakken moeten in het materiaal van deze vlakken worden uitgevoerd	

5.7.C Componentvarianten

5.7.C.1 Component 7.1

De gevel is gebouwd met het uitzicht op de einder aan de rand van de stad en niet bedoeld om als rand van een veelgebruikt park te functioneren.

Voor deze component worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd, zodat het buurtthema van kracht is, voor zover niet door de details overtroefd.

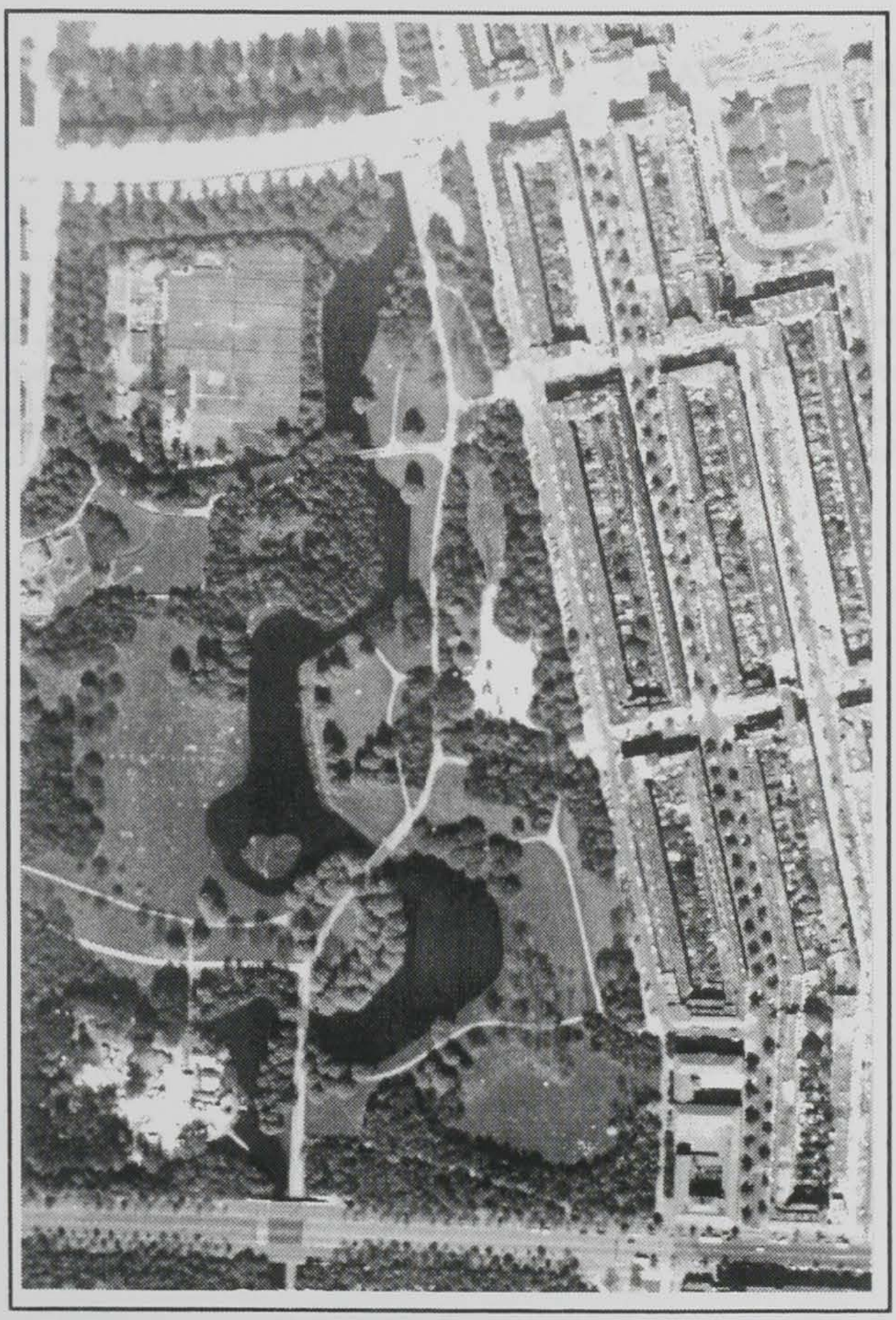

5.7.D Detailvariatie

BUURTDETAILS
7a --> 1e (zie pag. 35)

5.7.E Evaluatie

Prioriteit heeft de vormgeving van de toegang tot het park. De bebouwing moet in overeénstemming met zijn functie voor het park gebracht worden. Het park vergt een reconstructie die meer recht doet aan zijn functie van overgang tussen het vooroorlogse en het naoorlogse Amsterdam.

Buurt 8

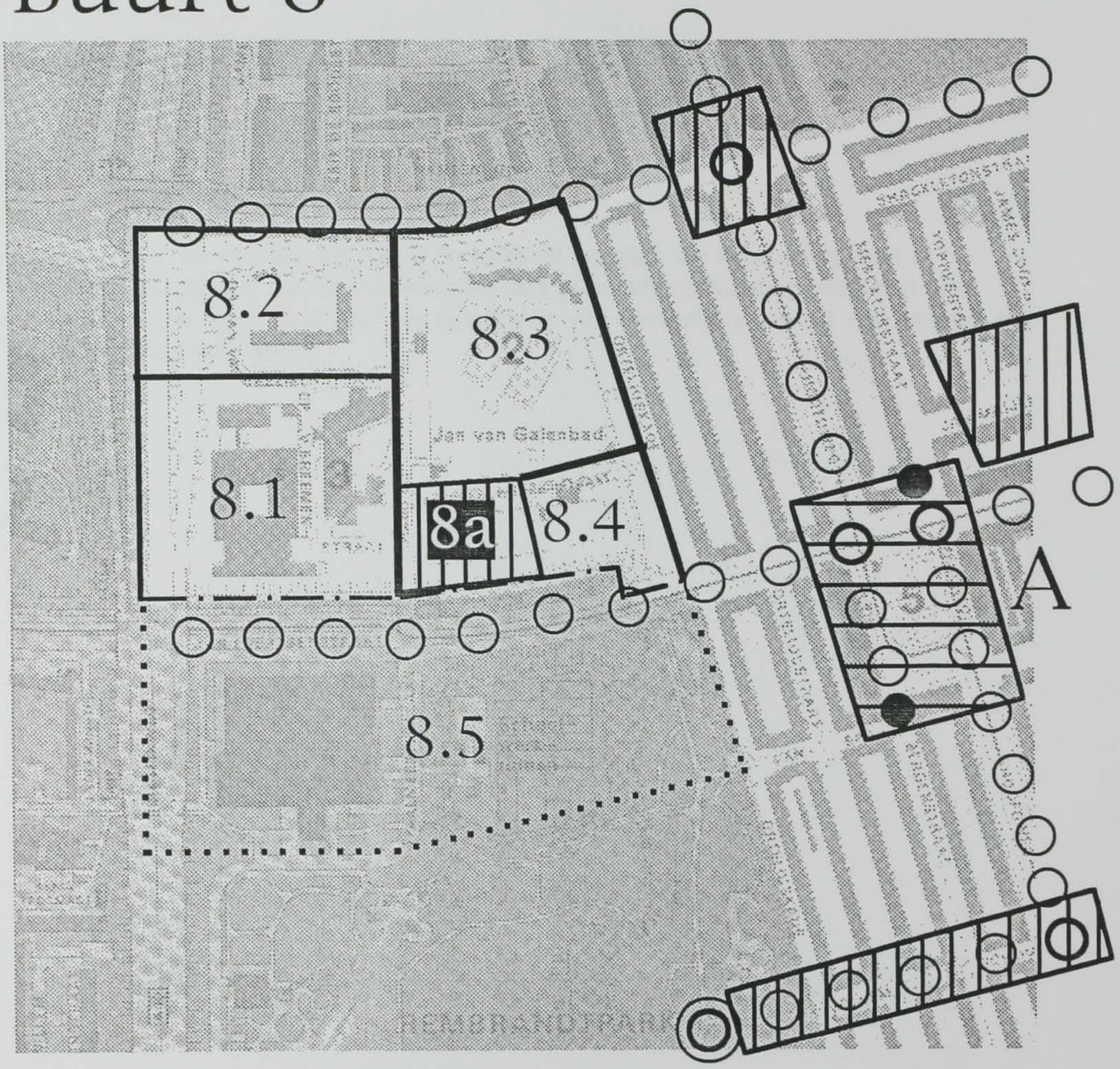

5.8 Buurt 8

5.8.A Algemene thema's

Het algemene thema voor de wijk was:

KADER straal in meters	NAAM	WIJKTHEMA
10000	agglomeratie	context: deel van zijn vooroorlogse component
3000	stad	context: daarbinnen deel van de gordel '20–'40 daarbinnen kenmerkende:
1000	wijk	**oriëntatie, verdeling**
300	buurt	**geleding, taillering**

Buurt 8 vormt hierop een afwijking doordat dit deel de naoorlogse component van de Amsterdamse agglomeratie vertegenwoordigt. Daardoor kan het ook niet gezien worden als deel van de gordel '20–'40. De gebouwen staan vrij in het groen en hebben een onderling verschillende vorm[37].
De buurt vormt de entree voor stad en wijk, en heeft daardoor een potentieel belangrijke beeldtaak.

5.8.B Bijzondere thema's

Nader uit te werken in het stedebouwkundig plan voor dit gebied.

5.8.C Componentvarianten

Voor de componenten worden vooralsnog geen eigen thema's geformuleerd. Het wijkthema kan hier echter niet onverkort gehandhaafd blijven.

5.8.D Detailvariatie

8a kan als kenmerkend buurtdetail uitgangspunt zijn voor verdere vormgeving.

5.8.E Evaluatie

Er is geen thema herkenbaar uit de bestaande bebouwing, er moet dus een thema ontworpen worden in het idioom van het naoorlogse Amsterdam. Dit valt buiten het kader van dit beeldkwaliteitsplan. Er kan slechts teconstateerd worden dat deze buurt een belangrijke beeldtaak heeft voor de toegang tot de wijk en de stad.

6 AANSLUITDETAILS OP WIJKNIVEAU

Het **Mercatorplein (A)** kan als binnen De Baarsjes "afwijkende" vertegenwoordiger van de Berlage-erfenis in Amsterdam worden beschouwd. De twee beeldbepalende torens sluiten het plein in de as van de Hoofdweg-noord en -zuid af overeénkomstig het "turbinemodel" van Camillo Sitte. De Jan Evertsenstraat is in westelijke richting spelbreker in dit model. Dit wordt door de niet-overbouwde "poort" ter plaatse gecompenseerd. Deze poortbebouwing is daarom en als inspringende toegang tot de wijk vanuit het westen beeldbepalend. De noordwest- en zuidoosthoek van het plein zouden de aanliggende buurten kunnen representeren overeenkomstig hun thema's.

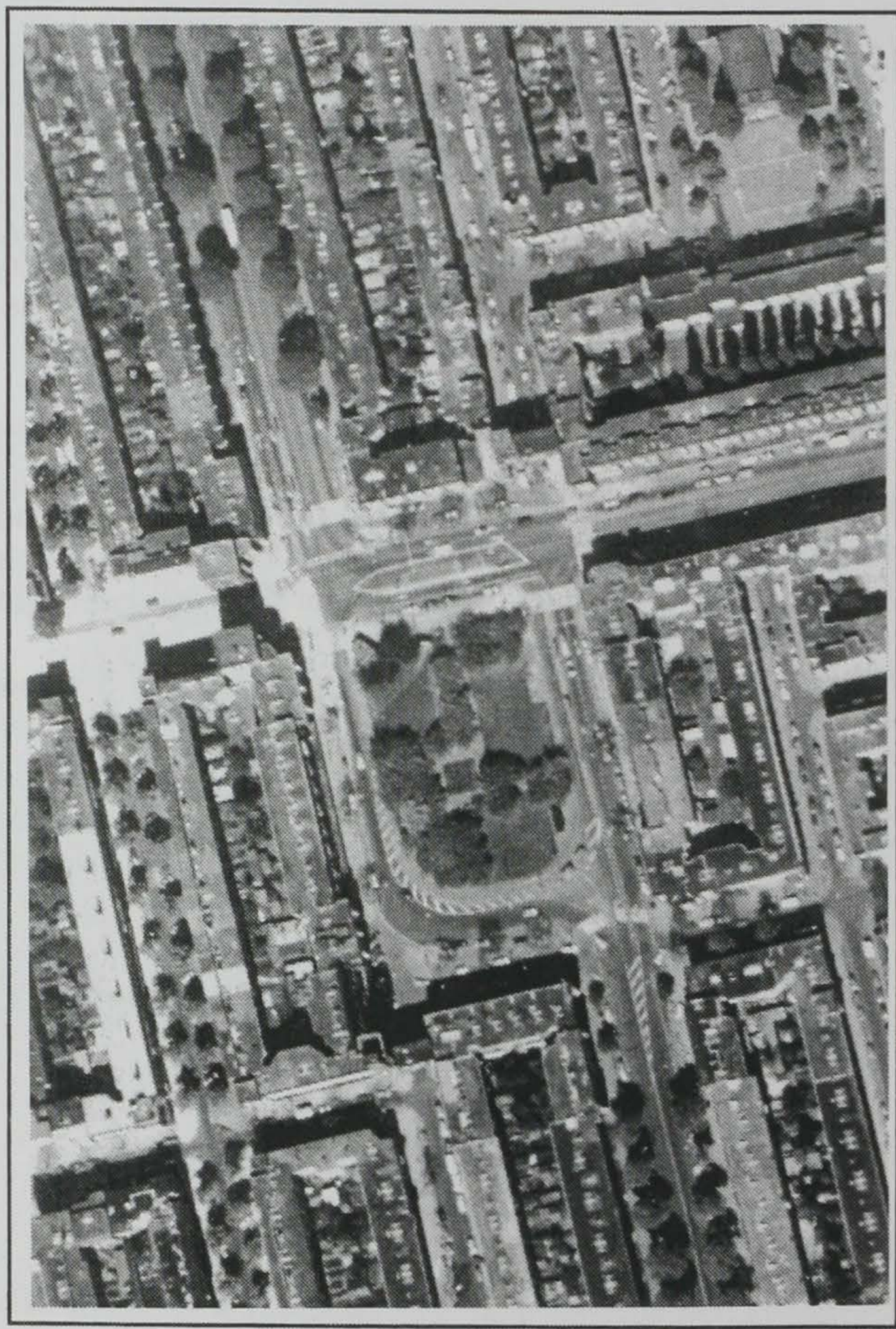

AANSLUITDETAILS OP WIJKNIVEAU

In de **kruising Jan Evertsenstraat+Admiralen -gracht (B)** moeten de omliggende componenten en hun thema's herkenbaar zijn. De poort in de Krommertstraat is beeldbepalend.

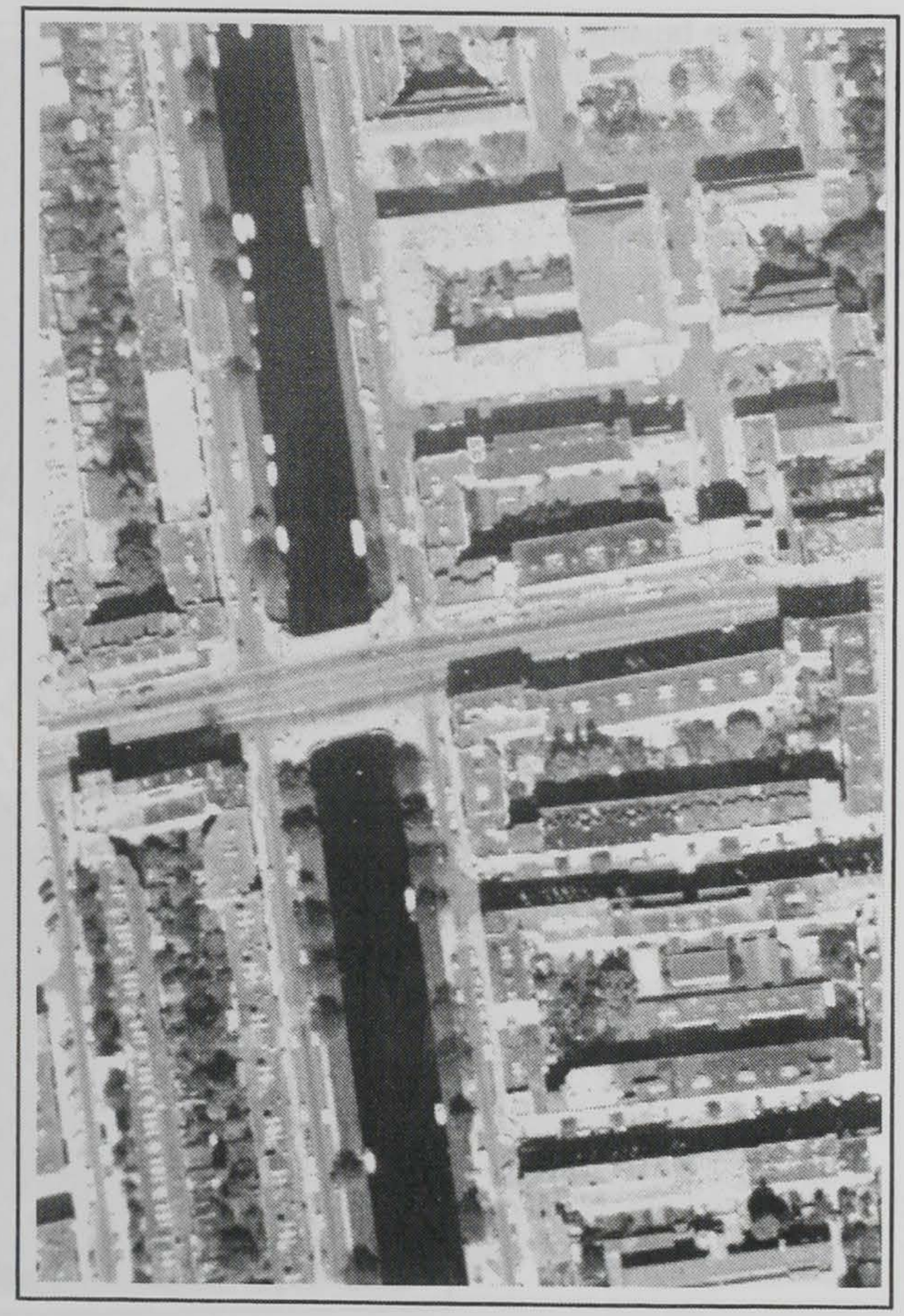

De **oostelijke ingang Admiraal de Ruijterweg** (C) zou als uniek toegangsdetail kunnen worden vormgegeven. Daartoe is de ontwikkeling van een nieuw thema en een stedebouwkundig reconstructieplan noodzakelijk. Een nieuwe toren met zichtlijnen is wenselijk.

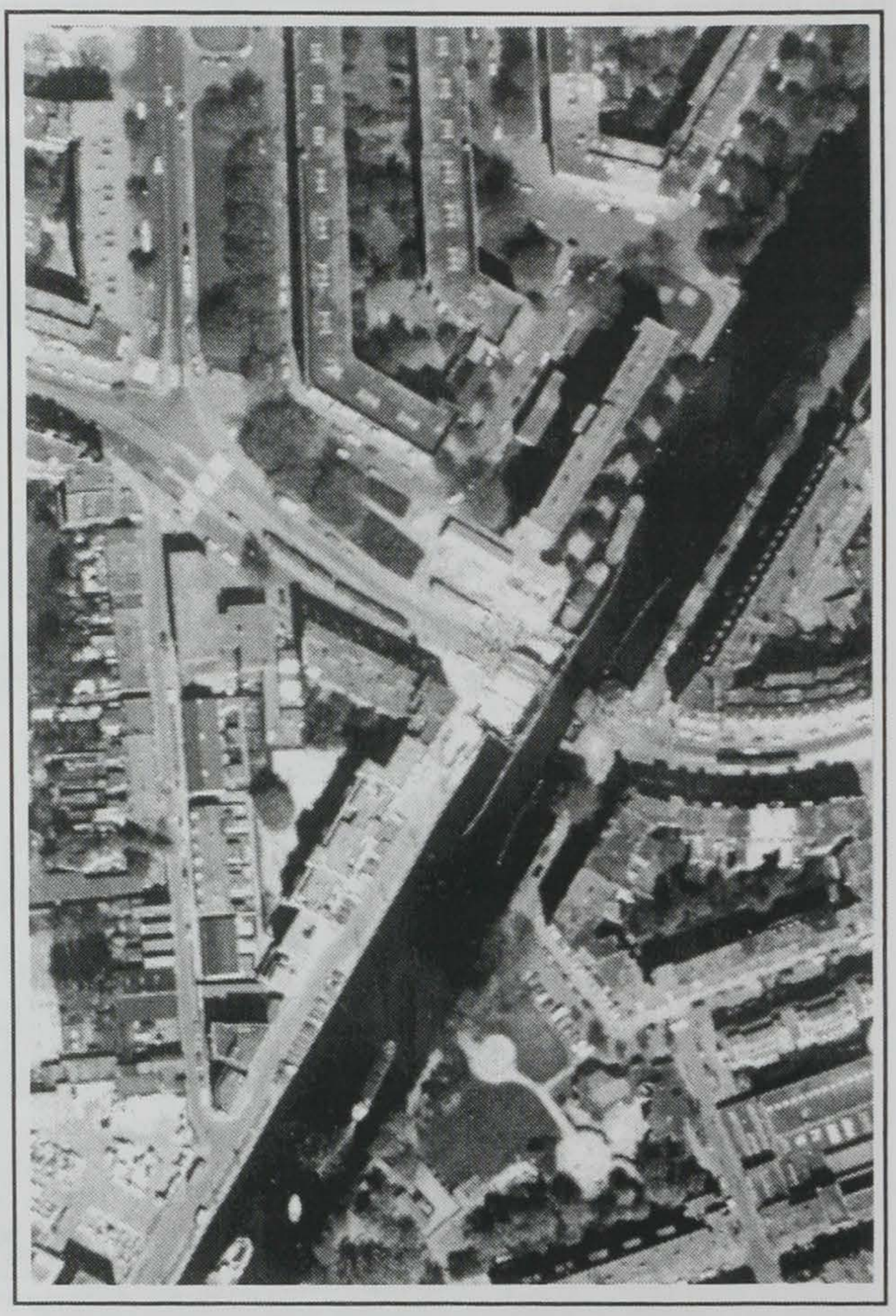

De **oostelijke ingang Postjesweg (D)** zou meer als uniek toegangsdetail kunnen worden vormgegeven.

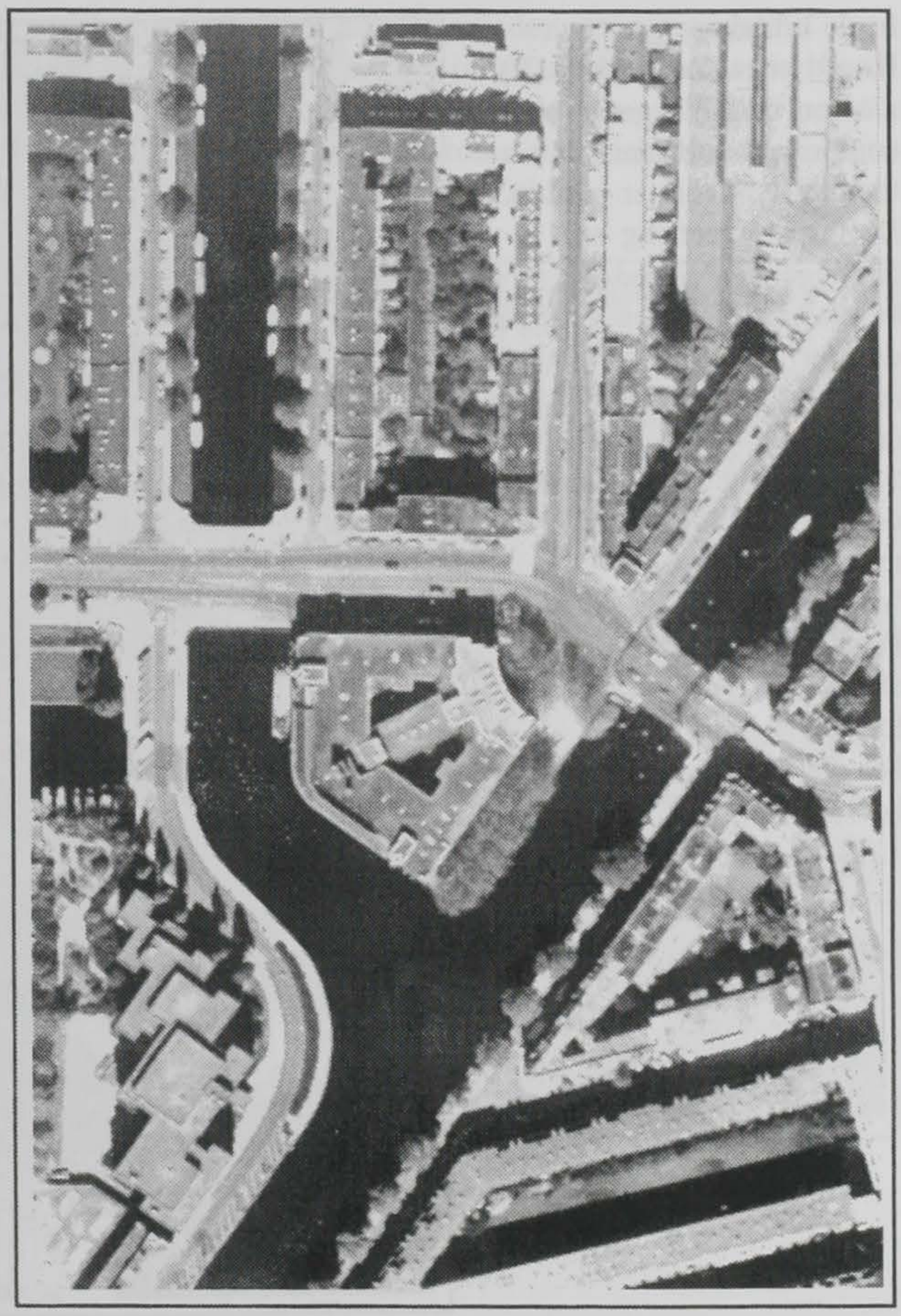

AANSLUITDETAILS OP WIJKNIVEAU

In de kruising **Hoofdweg+Postjesweg (E)** moeten de omliggende componenten en hun thema's herkenbaar zijn. De Postjeswetering en aanliggende "eiland-" bebouwing behoren volgens de morfologische reconstructie van de wijk (zie pag. 10) tot de buurten 5 en 6. Deze zouden dan ook meer herkenbaar moeten zijn aan de "overzijde" van de Postjeswetering. De afzondering van het eiland tot een eigen thema is uit het oogpunt van beeldkwaliteit af te raden.

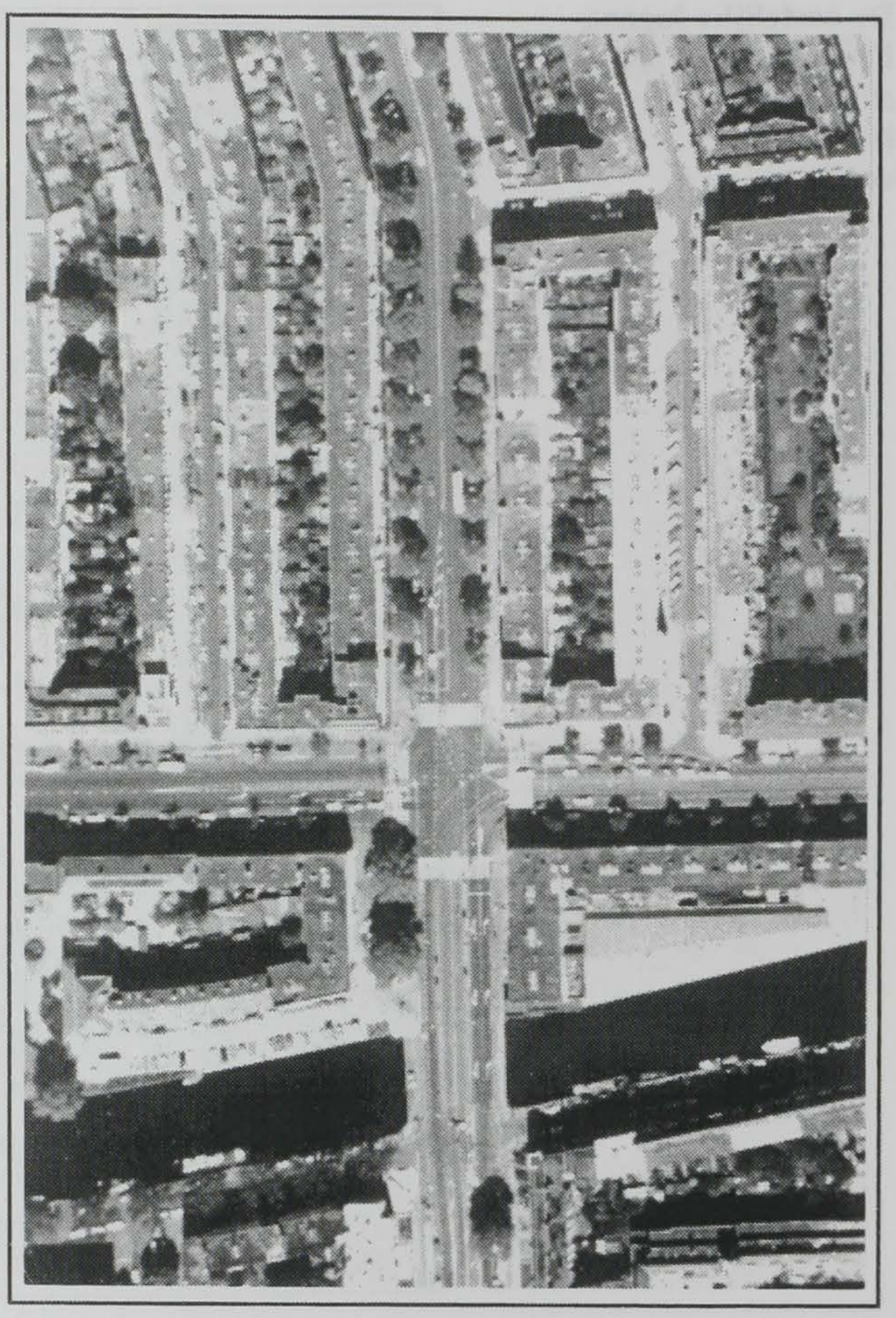

AANSLUITDETAILS OP WIJKNIVEAU

Het **Surinameplein (F)** zou als uniek toegangsdetail kunnen worden vormgegeven[38]. Daartoe is het behoud van de halvemaanvormige bebouwing in het zuidoosten en de toegang tot de Overtoom uiteraard geboden, maar ook de introductie van een "focal point" aan de overkant van het plein, mogelijk in de vorm van een toren met zichtlijnen naar het voorbeeld van de flat van Staal in de as van de Berlagebrug in Zuid.

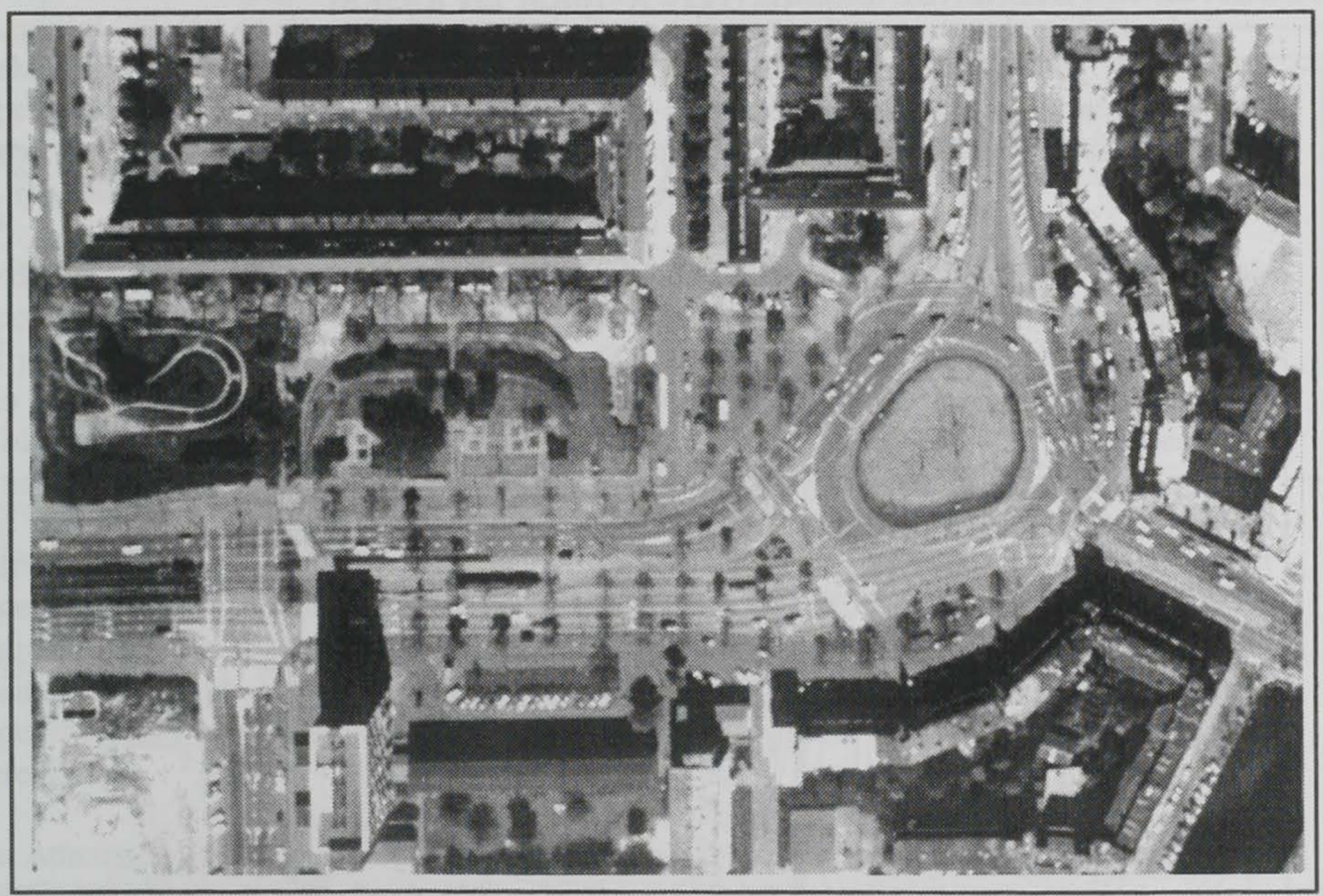

7 BOVENWIJKSE BEELD-ELEMENTEN

De Jan van Galenstraat sluit aan op de Einsteinweg en heeft uit dien hoofde evenals De Cornelis Lelylaan een beeldbepalende rol in de geleding van de agglomeratie Amsterdam. In het onderstaande wordt een eerste aanzet geleverd tot een beeldanalyse van de stad en de agglomeratie teneinde de focus van deze bovenwijkse beeldbepalende elementen volgens de hier ontwikkelde systematiek te bepalen. Wij beschouwen deze aanzet als zeer voorlopig en in principe niet tot de taak van het stadsdeel behorend.

ANALYSE REPETERENDE ELEMENTEN R=10KM EN R=3KM[39]

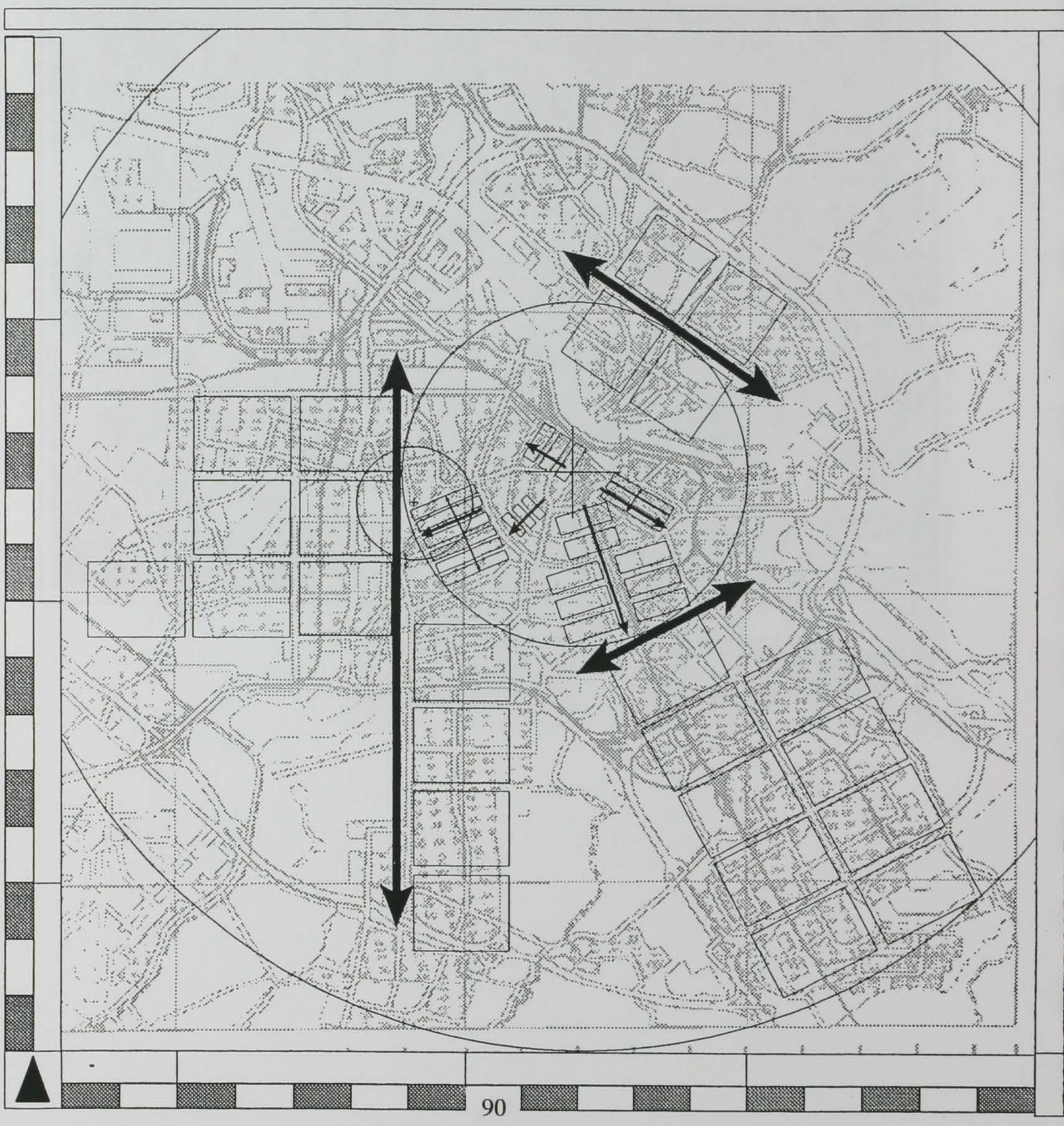

BOVENWIJKSE BEELD-ELEMENTEN

Op de vorige bladzijde is een voorlopige studie gemaakt van een aantal belangrijke hoofdoriëntaties binnen de stralen van 3 en 10 km voor Amsterdam als geheel en de daaraan gekoppelde repetities.
Binnen de straal van 3 km past globaal het Amsterdam van voor de oorlog. Het algemeen uitbreidingsplan van 1935 overschrijdt deze grens met oriëntaties (weergegeven als pijlen) en repetities (weergegeven als blokken van vergelijkbare maat) op veel grotere schaal dan de gordel '20-'40 en de oude binnenstad. Deze oriëntaties kunnen worden afgeleid als raaklijnen ("tangenten") aan deze cirkel binnen een cirkel met een straal van 10 km. De repeterende blokken zijn - anders dan de 3km-repetities - niet langwerpig maar min of meer vierkant van karakter en hebben ons'inziens daardoor veel minder beeldkwaliteit dan de repetities binnen een straal van 3km.

In de binnenstad kunnen alle belangrijke oriëntaties radiaal op één punt aan de Oudezijds Voorburgwal worden teruggevoerd. Noordwestwaarts evenwijdig aan het IJ kan men vanaf dit punt een repetitie van ca. 300m in de zin van Oude Zijde, Nieuwe Zijde, oudste deel van de Grachtengordel, Jordaan ervaren. De beeldkwaliteit is fascinerend omdat deze gebieden van buiten gezien gelijk zijn, maar naar binnen juist maximaal verschillen. Binnen de Jordaan komt ineens een heel andere oriëntatie aan het licht, maar dat wordt pas waarneembaar binnen de korrel en toleranties die wij op het niveau van de kilometer aan de orde laten komen. De hoofdrichting is telkens loodrecht op het IJ, zijwaarts afgeleid van de genoemde radiaal. Deze repetitie wordt over 180 graden met andere radialen herhaald (de repetitie van een repetitie) met kleine maatverschillen. Bij de Nieuwe Plantage, wordt de repetitie plotseling loodrecht op de radiaal gelegd ("zijwaartse repetitie"), om bij de havens met een andere maatvoering tot de radiale repetitie terug te keren.

De Amstel bepaalt de meest invloedrijke radiaal. Naar het zuid-oosten worden de grootste maten van de grachtengordel volgens deze radiaal gerepeteerd aan beide zijden van de Amstel. Deze oriëntatie zet zich zijwaarts over de volle breedte van zuid-Amsterdam voort. Met de afstand tot de Amstel neemt de duidelijkheid van de zijwaartse repetitie echter af.
Niet helemaal loodrecht op de Amstel vormt het Jacob van Lennepkanaal een radiaal met grote zijwaartse repetitie. Beide systemen worden gekoppeld door een "ongericht" milieu dat pas binnen de straal van een kilometer nieuwe oriëntaties vindt.
Het systeem van het Jacob van Lennepkanaal lijkt om de Kostverlorenvaart te worden gespiegeld in De Baarsjes. De daaruit ontstane nieuwe oriëntatie sluit goed aan op de grootste tangent binnen een straal van 10 km.

FOCUS OP STEDELIJK NIVEAU

BOVENWIJKSE BEELD-ELEMENTEN

In de figuur op de vorige bladzijde zijn de inwendig homogene componenten op het niveau van de agglomeratie en de binnenstad weergegeven. Hierdoor ontstaat een focus op De Baarsjes die recht doet aan de morfologische samenhang met Oud West:

FOCUS OP DE BAARSJES VANUIT STEDELIJK NIVEAU

MORFOLOGISCHE RECONSTRUCTIE CHASSÉBUURT

Wanneer men door verdeling en geleding de Chassébuurt morfologisch reconstrueert door verdeling van het meest voorkomende element op dit schaalniveau, een rijtje woningen van 5 hoog en geleding in samenhang met Oud West, dan ontstaat een opmerkelijk symmetrisch beeld met een "kralensnoer van groene en rode waterpleinen".

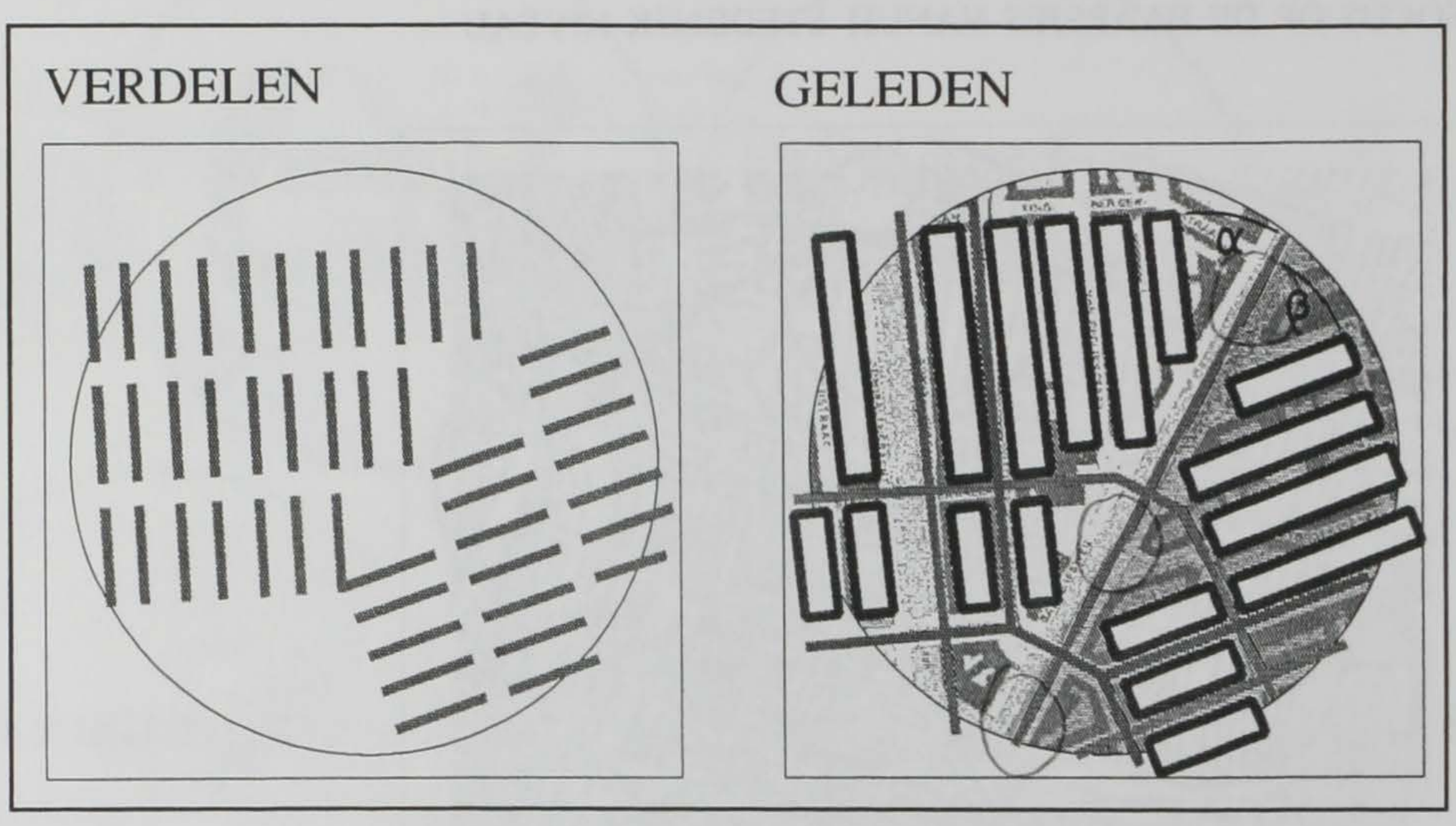

Doordat de hoeken alfa en bèta verschillen krijgen de waterpleinen een spanning mee die volkomen symmetrie zou missen. Door de koppen niet af te schuinen ontstaan vernauwingen en verwijdingen rondom het water.

VERSCHEIDENHEID IN DE BEHANDELING VAN HET WATER

De Kostverlorenvaart, Admiralengracht en Postjeswetering hebben door de hoofdoriëntatie van de wijk en de bezonning geheel verschillende potenties die niet worden uitgebuit wanneer overal gestreefd wordt naar een "grachtprofiel" met langsgevels.
Deze opzet is alleen geëigend voor de Admiralengracht, al zou ook hier zijn lengte zonder richtingveranderingen halverwege één keer gebroken moeten worden door een plein aan het water. De Postjeswetering is, voor zover hij oost–west loopt gebaat bij dwarsgevels die vanaf de bruggen gezien als coulissen het water bereiken en daar de zon toelaten. De Kostverlorenvaart heeft grote potenties als "kralensnoer van rode en groene pleinen". De waterpartijen aan het Rembrandtpark zijn reeds in combinatie met grote bomen zeer beeldbepalend, maar zouden eztra spanning krijgen wanneer dat water binnen de bebouwing, bijvoorbeeld op het Antillenplein een vervolg kreeg.

STEDEBOUWKUNDIGE EN ARCHITECTONISCHE ELEMENTEN EN EENHEDEN

Bijlage verschil stedebouwkundige elementen volgens Geurtsen en architectonische eenheden volgens de welstandskaart

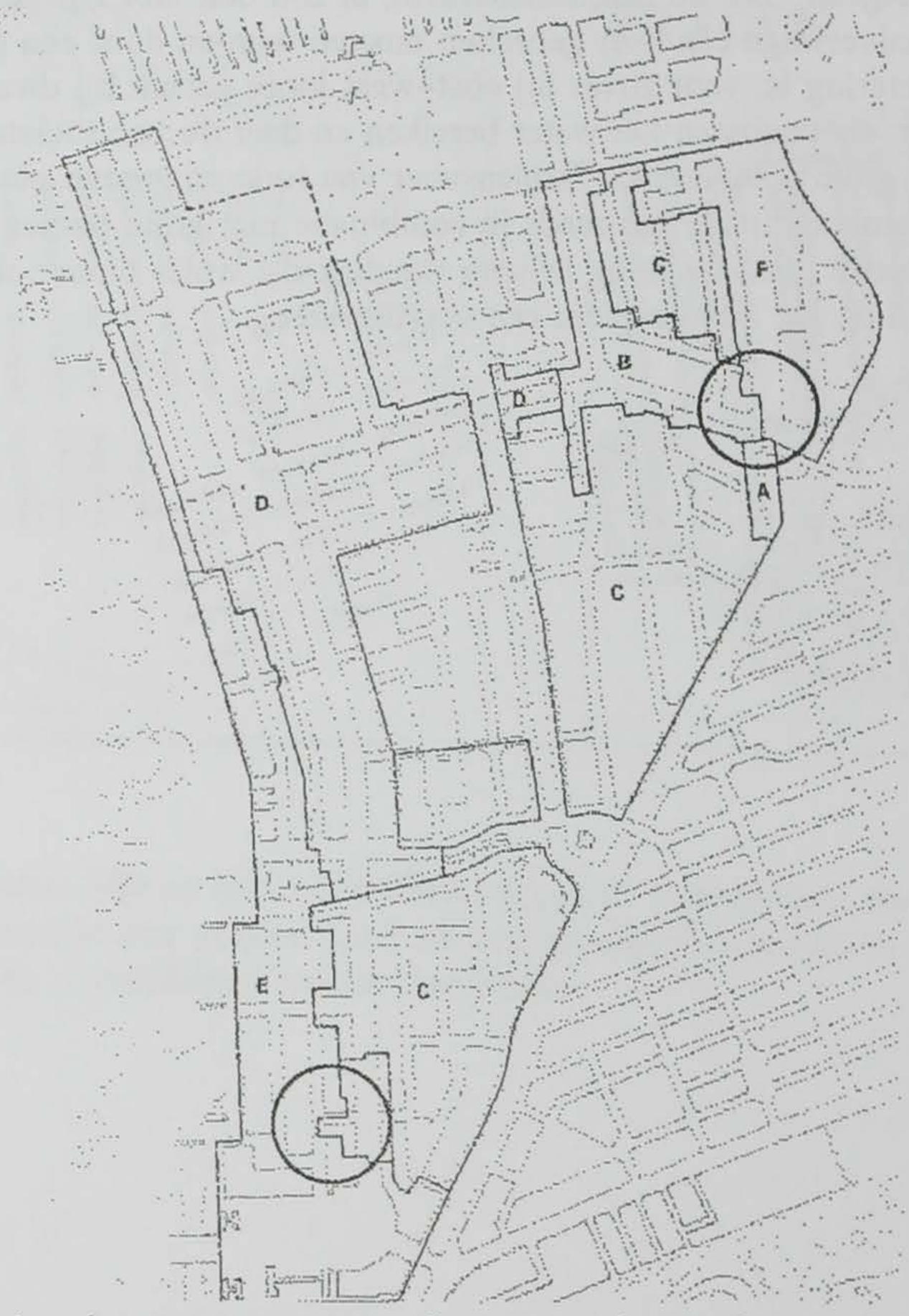

Stedebouwkdunige elementen ontworpen door een architect of groep architecten.
A speculatieve kleinschalige woningbouw eind negentiende eeuw
B Concessie Electrisch spoorwegmaatschappij, 1902 en 1907
C S.N. du Croix, gemeentearchitect Sloten, 1909-1916
D H.A. Rübenkamp, Commissie van drie, J. Gratema e.a., 1921-1924
E H.A. Rübenkamp, 1916, van 1919 vanaf hoofdweg, westelijk van de Curaçaostraat door dienst publieke werken, afdeling stadsontwikkeling, C. van Eesteren e.a.
F Uitbreidingsplan Landlust, Dienst der Publieke werken, afdeling stadsontwikkeling, 1931.

Op dit punt verschillen de begrenzing van de stedebouwkundige elementen met de architectonische eenheden van de welstandskaart.

AANTEKENINGEN

1. Zie ook Prof.dr.ir. Taeke M. de Jong. 153 Dies Natalis T.U. Delft. Systematische transformaties in het getekende ontwerp en hun effect, TU Delft januari 1995.

2. In het beeldkwaliteitsplan staat niet het behoud van het cultuurhistoisch erfgoed voorop maar de beeldkwaliteit. Dat dit vaak op hetzelfde neerkomt door historische selectie van beeldkwaliteit wordt daarmee niet ontkend.

3. Mocht er aanleiding zijn elementen in het beeld die niet meer passen binnen een straal van 1/10 van de omgeschreven cirkel van het beeld als "detail" te benoemen, dan wordt dat als "groot detail" onderscheiden worden van de "kleine details" die er wel in passen.

4. Het protest van de zestiger jaren tegen de monotonie van de na-oorlogse wijken leidde tot de kneuterige stedebouw van de jaren '70. En weer was de reactie "allemaal hetzelfde". *Kneuterigheid* is het toepassen van hoekverdraaiingen binnen een straal van ca. 30 meter. Dat betekent een homogene brei van woonerven in een straal van 300 meter: de paradox van het "homogene" mengsel. Verscheidenheid op het ene schaalniveau laat kennelijk uniformiteit op het andere schaalniveau onverlet. Zou het omgekeerde ook waar zijn? De vraag wordt dan evenzeer: op welke schaal willen wij welke uniformiteit of repetitie?

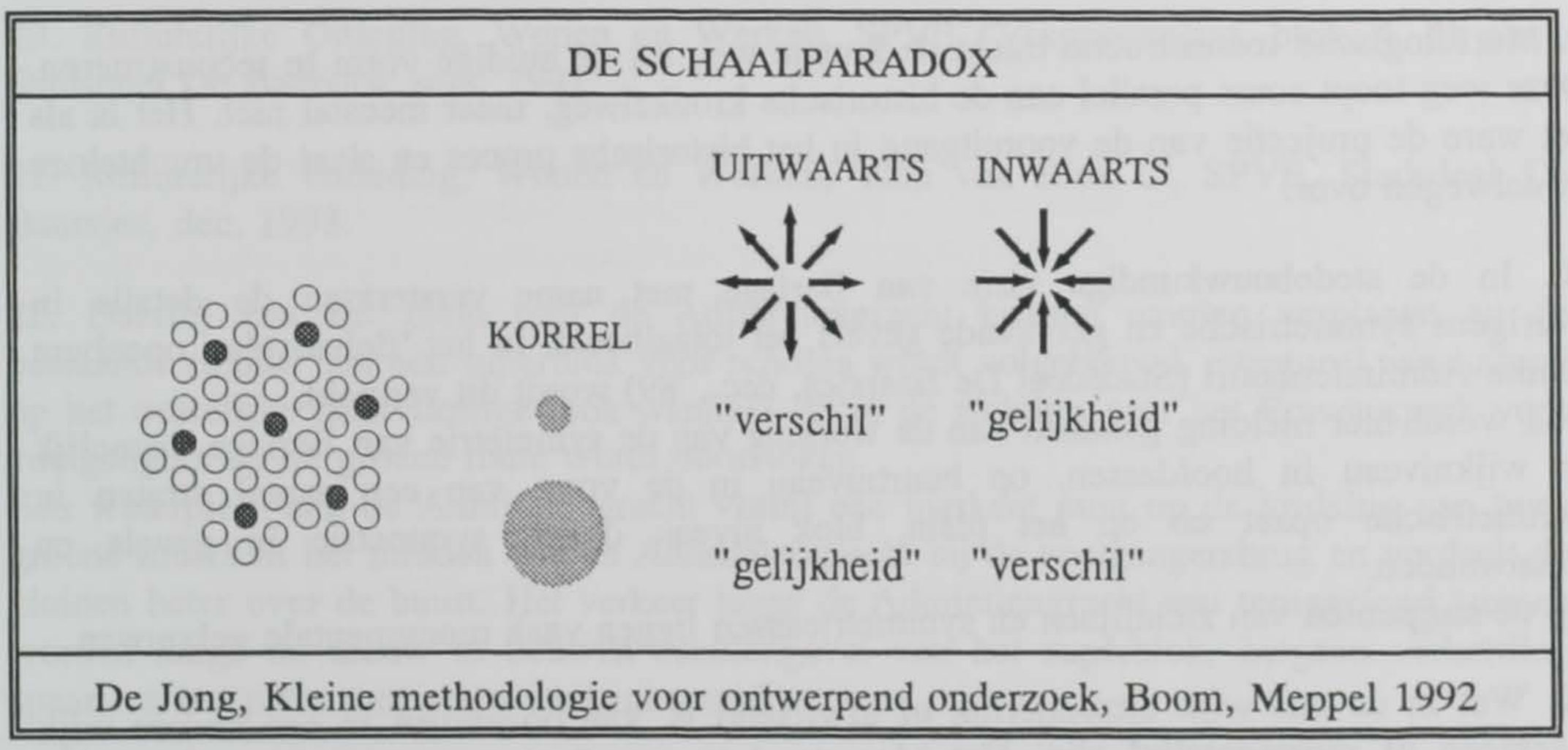

Het bovenstaande schema toont dat een ontwerpstrategie op het ene schaalniveau schijnbaar diametraal tegengesteld mag zijn aan die op het eerstvolgende lagere of hogere schaalniveau: de *schaalparadox*. De omkering kan volgens dit schema al bij een factor 3 lineair schaalniveauverschil optreden. Dit is een revolutionair inzicht wanneer men de communicatie tussen gebruiker en architekt, tussen architekt en stedebouwer en tussen stedebouwer en ecoloog beschouwt, wanneer men een modernistische eis van consistentie stelt of consensus wil bereiken.

5. Wanneer wij een gevel naderen, hebben wij eerst oog voor de compositie van de te onderscheiden componenten, dan voor details. Telkens hebben wij daarbij een ander kader, afhankelijk van onze afstand tot het object. Zo kunnen wij op 10 meter afstand van onze gevel, wanneer wij ons hoofd draaien de hele gevel (10 meter straal) in ogenschouw nemen, met een groothoeklens kunnen wij ons appartement (3 meter straal) zien, met een gewone lens een raam of deur (1 meter straal).
Om het straatbeeld tot ons te laten doordringen, hebben we ca. 30 meter afstand nodig. Telkens plaatsen wij wat we zien in een groter kader. Wij zien een beeld met een straal die ongeveer overéénkomt met de afstand waarop wij staan. Steeds meer afstand nemend zien wij ook minder details: de elementen van een gevel zijn grover dan die van ons huis wanneer wij er vlak voor staan. Een beeld van ons woonblok hebben wij alleen dank zij het feit, dat wij er eens omheen gelopen zijn. Het is een conceptueel beeld. Het is daarom niet minder belangrijk, want het helpt ons onze weg te vinden. Dit geldt ook voor ons buurt-, wijk- en stadsbeeld

6. Tzonis, Levaivre, Bilodeau "Klassieke architectuur, de poëtica van de orde", Sun, Nijmegen 1983, 1989

7. Berlage sprak van "familiemagazijn".

8. Van der Hoeven en Louwe, "Amsterdam als stedelijk bouwwerk, een morfologische analyse", SUN Nijmegen 1985.

9. Morfologische reconstructie tracht de kortste weg tot de huidige vorm te reconstrueren. Deze weg loopt soms parallel aan de historische kronkelweg, maar meestal niet. Het is als het ware de projectie van de vooruitgang in het historische proces en slaat de vruchteloze dwaalwegen over.

10. In de stedebouwkundige visie van Berlage met name versterkten de details in overigens symmetrische en gelijkende gevels het totaalbeeld. In het 'Beleidsplan openbare ruimte Admiralenbuurt (Stadsdeel De Baarsjes, dec., '89) wordt dit vermeld.
Ook wordt hier melding gemaakt van de werking van de symmetrie van Berlage, namelijk op wijkniveau in hoofdassen, op buurtniveau in de vorm van een aantal straten in symmetrische opzet en op het plein, blok niveau d.m.v. symmetrie in gevels en straatwanden.
Op de snijpunten van zichtlijnen en symmetrieassen liggen vaak monumentale gebouwen.

11. Wat in de ene wijk uitzonderlijk of afwijkend is, kan bovendien in een andere wijk algemeen of representatief zijn. Het Mercatorplein van Berlage is een in De Baarsjes afwijkend wijkdetail, maar weer representatief voor Zuid. Een afwijkend detail in de wijk kan zo op grotere schaal een thematische functie vervullen (*vertegenwoordiging*).

12. Deze routes komen grotendeels overeen met de routes genoemd in het "Beleidsplan openbare ruimte Admiralenbuurt" Amsterdam, dec. 1989. De enige uitzondering is de Admiralengracht als as t.o.v. de Witte de Withstraat/Admiraal de Ruyterweg.

13. Ook hier geldt weer dat indien details kleiner dat 1% variëren i.p.v. repeteren, zal dit de spanning van het beeld ten goede komen.

14. De Nieuwbouw aan de Vespuccimarkt wijkt bijvoorbeeld daarvan af.

15. De termen "inspringend" en "uitspringend", bijvoorbeeld bij portieken en erkers, betekenen een locale verlegging van het gevelvlak, aan alle kanten omringd door tenminste even grote niet–verlegde gevel–oppervlakken. Daardoor blijft het gevelvlak op een hoger schaalniveau als vlak behouden en herkenbaar.

16. De focus op grond van grootste repetitie komt grotendeels overeen met juridische eenheden. Buurt 1, 2, 3 en 7 vormen de Admiralenbuurt. Buurt 4 vormt de Chassébuurt. Buurt 5 en 6 vormen de Postjesbuurt.
Bij de uitwerking van de buurten is wel rekening gehouden met de stedebouwkundige elementen volgens Geurtsen en de architectonische eenheden volgens de welstandskaart. De welstandskaart en de kaart van Geurtsen spreken elkaar op 2 punten tegen. Wij hebben hier de grenzen van de welstandskaart gevolgd (zie tekening bijlage "Stedebouwkundige en architectonische elementen en eenheden").

17. Zie ook 'Beleidsplan Openbare Ruimte Admiralenbuurt', dec., 1989 blz. 9).

18. Geurtsen en Van Rooy, "Een gat in de ruimte", De Balie Amsterdam 1991.

19. Geurtsen en Van Rooy, 'Een gat in de ruimte', De Balie, Amsterdam, 1991.

20. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, SPVE "Vespuccistraat, blok A, B e.o.", Stadsdeel De Baarsjes, sept. 1991.

21. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, 'Kop van Blok C', SPVE, Stadsdeel De Baarsjes, dec. 1993.

22. Daarbij zou het plein naar de Admiralengracht kunnen worden verplaatst en de bestaande ruimte met een superblok voor scholen wordt volgebouwd, eventueel aansluitend op het oostelijke haakvormige blok wanneer dit in de zichtlijn naar het Erasmuspark voor voetgangers op de groene route wordt doorstoken.
Een waterplein aan de Admiralengracht vormt een markant punt op de kruising van twee groene routes in het midden van de Admiralengracht bij de voetgangersbrug en verdeelt de pleinen beter over de buurt. Het verkeer langs de Admiralengracht zou teruggelegd kunnen worden langs de nieuw te bouwen scholengevel van het superblok, hetgeen verharding spaart en het plein met een waterkant verrijkt.

23. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, Stadsdeel De Baarsjes, 'Masterplan Mercaterplein e.o.', okt. 1992.

24. Camillo Sitte, 'De Stedebouw volgens zijn artistieke beginselen', uitgeverij 010–R'dam 1991.

25. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, SPVE "Columbusplein 30/32, V.d. Gamastraat", Stadsdeel De Baarsjes, nov.'93.

26. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken "Inrichtingsplan Columbusplein", Stadsdeel De Baarsjes, maart 1993.

27. Het unieke detail van kopse blokken aan het water wordt dan vervangen door een plein. Zie Ruimtelijke Ordening "Beleidsplan openbare ruimte Admiralenbuurt", Amsterdam 1989, blaz. 74.

28. Voor deze wijkcomponent is alleen een document gevonden getiteld 'Stedebouwkundig programma van eisen Vancouverstraat 3–5 (Stadsdeel 'De Baarsjes', februari 1992).
In dit document zijn de volgende opmerkingen over beeldkwaliteit terug te vinden:

- De structuur van de buurt wordt gekenmerkt door een gridverkaveling, waarbinnen in noord–zuidrichting langgerekte gesloten woonblokken liggen die deels ontworpen zijn in de architectuurstijl van de Amsterdamse School en deels ontworpen zijn in de architectuurstijl uit die periode. De bebouwing langs de westzijde van de Admiralengracht kent een oost–west verkaveling met markante kopgevels die loodrecht op de gracht geprojecteerd zijn.
- Volgens het stedebouwkundig programma van eisen dienen langgerekte blokken te worden gerealiseerd.

29. Dienst Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, 'SPVE Vancouverstraat', Stadsdeel de Baarsjes, feb. 1992.

30. In het algemeen kan worden gesteld dat de stedebouwkundige visie van Berlage de details in overigens symmetrische en gelijkende gevels juist het totaalbeeld moesten versterken (dus als representatieve details). Ook wordt hier melding gemaakt van de werking van de symmetrie van Berlage, namelijk schaalgebonden op wijkniveau (hoofdassen en structuur), op buurtniveau (een aantal straten al dan niet met pleinen in een symmetrische opzet), op straat of plein niveau door middel van symmetrie in straat– of pleinwanden en tenslotte op het niveau van de gevel op (bouwblokniveau). Op de snijpunten van de zichtlijnen en de symmetrie liggen vaak monumentale gebouwen. Torens worden tevens gebruikt om de pleinvorm te accentueren.
In de documenten onder de titel 'Beleidsplan openbare ruimte Admiralenbuurt (Stadsdeel 'De Baarsjes', december 1989) wordt dit op pagina 4 opgemerkt.
Daarnaast is het volgende aantal opmerkingen vermeldenswaardig:

- Op pagina 9 wordt (met tekening) aangegeven welke toeganssituaties bijzondere aandacht verdienen omdat zij op de radiale verbinden met Amsterdam geplaatst zijn.
- Voor een begrip van de Admiralenbuurt is gebruik gemaakt van een methode met vlakken en lijnen (pagina 10). (In tegenstelling met de vlakken en lijnen gedefinieerd in het beeldkwaliteitsplan zijn de lineaire elementen bedoeld als eigen beelden die los staan van de opbouw van de vlakken). (Zie vooral de vlakkenverdeeling op de illustratie van blz. 10 links)
- In de verschillende lijnen en vlakken dient naar een zo groot mogelijke samenhang te worden gestreefd.
(Als zodanig zijn de aansluitdetails van deze vlakken en lijnen methode als

knooppunten van belangrijke lineaire elementen herkenbaar, Mercatorplein, hoek Ad. de Ruijterweg –Witte de Withstraat).

- In de Admiralenbuurt (in het beeldkwaliteitsplan A2, A4, en B) bevinden zich 8 symmetrische arrangementen. Het Mercatorplein is de grootste en belangrijkste van de 8 (pagina 13).
  In het 'Stadsvernieuwingplan Admiralenbuurt' (Stadsdeel 'De Baarsjes', oktober 1990) worden hoofduitgangspunten ten aanzien van de planaanpak de volgende opmerkingen m.b.t. beeldkwaliteit geplaatst.
  Het plan regelt dat bestaande voor– en achtergevelrooilijnen gehandhaafd blijven.
- Bij sloop van gebouwen dient een bouwvorm terug te komen die typerend is voor debuurt.
- Het plan regelt niet meer dan echt noodzakelijk is en regel niet te veel in details. (Hoewel het detail toch de stedebouwkundige eenheid moet smeden volgens de opvattingen van de Amsterdamse School).
- De beschrijving in hoofdlijnen van de karakteristieke bebouwing is verdeeld in 9 buurten:

A Mercatorplein, B Hoofdweg noord, C hoofdweg zuid, D Jan Evertsenstraat, E Torrestraat en Omgeving, F Cabotstraat e.o., G Columbusplein zuid, H van Brakelstraat, I Geuzenstraat (zijn dit representatieve details of bijzondere elementen in ensembles?). Zie kaart blz. bijlage 1.

31. Dienst Ruimtelijke Ordening, "Beleidsplan Openbare ruimte Admiralenbuurt", Amsterdam 1989.

32. Voor het gebied A4 bestaat een document getiteld 'Stedebouwkundig programma van eisen Jan–Vet terrein (Stadsdeel 'De Baarsjes', juni 1993).

- De confrontatie tussen de historische laagbouw, de middelhoogbouw uit de jaren '20–'40 en de nieuwbouw moet aanleiding zijn voor een bijzondere verkaveling en vormgeving (in termen van het beeldkwaliteitsplan zou dit dus een aansluitdetail en in uitgewerkte vorm zelf een representatief detail kunnen zijn).
- Het pand Baarsjesweg 136 wordt als beeldbepalend element (respresentatief detail) gekenmerkt omdat het de toegang van de Slatuinenweg vanaf de Baarsjesweg markeert.
- Het hoogteverschil van ca. 1,5 m. wordt als representatief detail gezien.

Daarnaast zijn in de documenten onder de titel 'Bestemmingsplan Chaseébuurt (Stadsdeel 'De Baarsjes", mei 1982) geen opmerkingen vermeldenswaardig. Daarnaast zijn in de documenten onder de titel 'Stadsvernieuwingsplan Chaseébuurt (Stadsdeel 'De Baarsjes', mei 1994) een aantal opmerkingen wel vermeldenswaardig:

- gevelonderbrekingen in noord–zuid richting dienen gedicht te worden (Riva–terrein)
- Langs de Baarsjesweg bestaat een diversiteit van bouwhoogten en geventextuur. Deze kan bij nieuwbouwinvulling aanleiding geven tot een meer

afwijkende architectuur ten opzichte van de rest van de buurt. E.e.a. binnen nader aan te geven marges.

33. Rumtelijke Ordening, Wonen en Werken, "Ontwerp Stadsvernieuwingsplan Chassébuurt", Amsterdam mei 1994.

34. Gemeente Amsterdam, "Bestemmingsplan Chassébuurt", Zon Partners, mei 1982.

35. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Werken, "SPVE, Jan Vetterein e.o.", Stadsdeel De Baarsjes Amsterdam, juni 1993.

36. De grens met buurt 1, komt overeen met de grens van stedebouwkundige elementen volgens Geurtsen, "Gat in de ruimte", uitgeverij 010–Rotterdam 1991.

37. Voor component 1 is alleen een document Stedebouwkundig programma van eisen stadsdeelwerk voorhanden (Stadsdeel 'De Baarsjes', augustus 1990). In dit document worden de volgende uitspraken over beeldkwaliteit van dit buurtensemble gedaan:

- het noordelijke gedeelte van het Rembrandtpark grent aan de gordel '20–'40.
- de buurt is in de jaren '50–'60 ontwikkeld.
- de buurt wordt gekenmerkt door losstaande gebouwen (utiliteitsbouw) in groene omgeving.
- bouwactiviteiten (de stadsdeelwerf in dit geval) dienen aan te sluiten op het karakter van het totale gebied, zijnde losstaande gebouwen.
- de hoofdverkavelingsrichting is noord–zuid.
- het kantoorgedeelte van het nieuw te bouwen gebouw van de stadsdeelwerf heeft een poort functie.

De laatste opmerking zou in de huidige terminologie kunnen worden opgevat als een aanduiding van een representatief of uniek aansluitdetail, afhankelijk van de belangrijkste functie van het kantoorgedeelte van de stadsdeelwerf: representant van het karakter van de buurt, een gebouw in het groen, of een duidelijk poortgebouw (beide uitgangspunten zijn misschien wel samen te brengen in één wijkdetail).

38. Dienst Ruimtelijke Ordening, "Beleidsplan Openbare ruimte Admiralenbuurt", Amsterdam dec. 1989.

39. Dienst Publieke Werken Gemeente Amsterdam, "Amsterdam, stedebouwkundige ontwikkeling in een notedop", Amsterdam, okt. 1982.

INDEX

aanéénsluitend 7
aansluitdetails 11
afwerkbeeld 9
afwijkende details 14
afwijkingen 14
asdetail 17
betekenis 7
buurtbeeld 9
componenten 7
compositie 7
contrast 7
detailleren 11
details 7
dwarssymmetrie 13
ensemble 9
evenwichtig 7
focus 11
geleden 11
gevelbeeld 9
gewone componenten 14
groene routes 17
grootst waarneembaar contrast 7
heterogeen 7
homogeen 7
huisbeeld 9
inspringende 18
kameel 27
kenmerkende details 11, 14
kinderen 27
kleinst waarneembaar contrast 7
langssymmetrie 13
onevenwichtig 7
plint 17
representatieve details 14
rode routes 17
samenstelling 7
schaalproblemen 7
spanning 7, 13, 27
straatbeeld 9
superblok 17
symmetrie 13
tailleren 11
thema 14
topologisch schema 11
uitspringende 18
uitzonderingen 14
uitzonderlijke componenten 14
Varianten 14
verdelen 11
verhouding 7
voorbeeld 13
voorbeeldige componenten 14
weduwe 27
wijkbeeld 9
wijkthema 14
wijkvariatie 15
wezen 27